

IERONIM BUDULAI

**PAROHIA
ROMANO-CATOLICĂ
BOTOȘANI**

PAROHIA ROMANO-CATOLICĂ
BOTOȘANI

IERONIM BUDULAI

**PAROHIA
ROMANO-CATOLICĂ
BOTOȘANI**

Sapiientia
Iași 2020

Cu binecuvântarea noastră

✠ Iosif Păuleț
Episcop de Iași
29 iulie 2020

Carte apărută sub egida Departamentului de Cercetare Istorică „Anton Durcovici”.

Redactor: pr. dr. Ștefan Lupu
Tehnoredactare, copertă: Iulian Gherghel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUDULAI, IERONIM

Parohia Romano-Catolică Botoșani / Ieronim
Budulai – Iași: Sapienia, 2020
ISBN 978-606-578-413-0

2

© 2020 Editura SAPIENTIA
Institutul Teologic Romano-Catolic
Str. Th. Văscăuțeanu, 6
RO – 700462 Iași
Tel.: 0232/225228
Fax: 0232/211476
www.editurasapienia.ro
www.librariasapienia.ro
e-mail: slupu@itrc.ro

CUPRINS

Prefață	7
I. Biserica Catolică în provinciile românești Transilvania, Muntenia și Moldova după marea schismă din 1054	9
II. Târgul lui Botoș	33
III. Apariția și evoluția comunității catolice Botoșani . . .	59
IV. Structura etnică și profesională a catolicilor din Botoșani	65
V. Crâmpoșii din viața comunității catolice Botoșani	77
VI. Biserica, cimitirul și casa parohială a comunității catolice Botoșani	83
VII. Filialele Parohiei Botoșani	91
VIII. Fostele filiale ale Parohiei Botoșani	97
IX. Vizitele pastorale în Parohia Botoșani	117
X. Preoții care au activat în Parohia Botoșani	135
XI. Mărturii, evocări	153
Imagini	173

PREFAȚĂ

La hramul bisericii din Botoșani, din anul 2019, am fost chemat de părintele paroh, Petru Bișog, să țin predica. Cu acea ocazie am rămas plăcut impresionat de participarea numeroasă a credincioșilor la sfânta Liturghie, precum și de frumusețea bisericii. Făcând o vizită prin oraș, am rămas încântat și de frumusețea locului, un adevărat oraș-parc. Atunci mi-a trecut prin gând să scriu un istoric al Parohiei Catolice de Botoșani.

Drept urmare, m-am pus pe lucru. Am cercetat mai întâi registrele și documentele din Arhiva Episcopiei de Iași. Apoi m-am folosit în alcătuirea acestei lucrări de cartea părintelui Iosif Gabor *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, de cartea *Necrolog – 1600-2000* de pr. Iosif Gabor și pr. Iosif Simon și de cartea *Comunitățile catolice din Moldova* a domnului Ionuț Atudorei. Pentru aspectele generale ale orașului Botoșani m-am folosit de cartea domnului Ștefan Ciubotaru *Monografia orașului Botoșani*, de unde am redat pagini întregi, „mot à mot”.

Lucrarea are unsprezece capitole. În primul capitol am făcut o incursiune istorică a Bisericii Catolice în provinciile românești după marea schismă din 1054. Apoi, în cap. II, am realizat un istoric al Botoșaniului, înșirând evenimentele mai importante prin care au trecut locuitorii orașului. De la cap. III până la cap. X am vorbit despre Parohia Catolică Botoșani: evoluția demografică a comunității catolice, aspecte din viața comunității, despre biserica și cimitirul din localitate, despre filialele parohiei, despre vizitele pastorale ale

episcopului în parohie și despre preoții care au activat în această parohie, iar în final, câteva evocări și mărturii despre persoane care au marcat viața Parohiei Botoșani.

Această lucrare nu are pretenția de a fi o descriere completă, ci ne oferă doar frânturi din istoria de aproape două veacuri a Parohiei Catolice Botoșani.

Cu toate acestea, ea constituie, cred, o contribuție importantă la cunoașterea trecutului comunităților noastre catolice din Moldova, în cazul de față, al Parohiei Catolice Botoșani.

Urez tuturor cititorilor acestei lucrări multă sănătate și lecturare plăcută.

I

BISERICA CATOLICĂ ÎN PROVINCIIILE ROMÂNEȘTI TRANSILVANIA, MUNTENIA ȘI MOLDOVA DUPĂ MAREA SCHISMĂ DIN 1054

Socotim că nu este lipsit de interes ca înainte de a vorbi despre Parohia Romano-Catolică din Botoșani să facem o incursiune în istorie și să tratăm într-un capitol întreg despre Biserica Catolică din provinciile românești, după marea schismă de la 1054.

Până atunci, Biserica românească, încă din veacul al IX-lea, căzută sub influență bulgărească, fusese slavizată și adoptase ritul oriental; totuși, rămăsese unită cu Roma, era catolică.

După ruptura de la 1054 făcută de patriarhul Cerularie, Biserica românească, fiind deja sub influență bizantină, s-a văzut, fără voia ei, ruptă de Roma, de care fusese legată prin sânge, limbă și credință.

Cu toate acestea, Biserica Catolică nu a dispărut cu totul, ci a continuat să existe în provinciile românești și după schismă, mai ales prin străinii care au venit pe aceste meleaguri, dar și prin mulți români.

1. Biserica Catolică din Transilvania

Încă înainte de a se produce marea ruptură de la 1054, care a sfâșiat în două cămașa necusută a lui Cristos, pe teritoriul Transilvaniei, de pe la anul 1000, din timpul regelui Ștefan, au început să pătrundă triburile maghiare care fuseseră creștinate de curând pe filieră latină.

Pentru populația aceasta creștină catolică s-a întemeiat Episcopia de Alba-Iulia în anul 1009¹ și s-au construit o catedrală în stil romanic, cu trei nave și o absidă, și un baptisteriu de formă circulară. În anul 1241, la năvălirea tătarilor, biserica a fost distrusă, după cum relatează cronicarul Rogerius, care, trecând prin Alba-Iulia, a găsit peste tot numai ruine, oseminte, „ziduri stropite de sânge”. Actuala catedrală de la Alba-Iulia a fost ridicată la mijlocul secolului al XIII-lea, în stil romanic, având forma unei bazilici cu trei nave, transept, trei abside, un turn peste careu și două turnuri pătrate pe partea de vest. Cu unele modificări, ea dăinuie și astăzi și constituie unul dintre monumentele cele mai de seamă din Transilvania, prin vechimea și valoarea ei artistică².

Pentru apărarea Regatului Maghiar, care acum se extindea și asupra Transilvaniei, regii unguri i-au adus pe secuii catolici de prin părțile Bihorului și i-au așezat în partea de est a Transilvaniei³.

În afară de secui, au mai adus și coloniști germani, tot de confesiune catolică, pe așa-ziii sași, din părțile Saxoniei, și i-au stabilit în dreptul trecătorilor Carpaților, în jurul Sibiului, în zona Bistriței și Rodnei⁴.

Regele Andrei al II-lea, la 1211, i-a adus pe cavalerii teutoni – ordin de călugări-ostași catolici, care fuseseră mai înainte la „Locurile Sfinte” – pentru paza Transilvaniei împotriva atacurilor dinspre răsărit și i-a stabilit în Țara Bârsei. Văzând că se întăresc prea mult și temându-se să nu devină, cu timpul, o primejdie, regii

---

¹ Ion BERCIU – Gheorghe ANGHEL, *Alba-Iulia: Mic îndreptar turistic*, Meridiane, București 1965, 8.

² Ion BERCIU – Gheorghe ANGHEL, *Alba-Iulia: Mic îndreptar turistic*, 35-36.

³ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Albatros, București 1971, 188.

⁴ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 188.

unguri i-au silit să plece peste puțină vreme (1225). Deși au stat atât de puțin timp, cavalerii teutoni au construit mai multe cetăți de apărare la Brașov, Râșnov, Codlea, Feldioara. Pentru a-și asigura teritoriul și a slăbi puterea cumanilor, cavalerii trec „munții zăpezilor” și ocupă un teritoriu destul de mare pe versantul sudic și răsăritean al Carpaților, ridicând și aici câteva cetăți. În Muntenia construiesc o cetate mai sus de Câmpulung, lângă satul Podu Dâmboviței, iar în Moldova, probabil cetatea Crăciuna de la poalele Munților Vrancei, pe apa Milcovului. Lângă Târgu Neamț, nu departe de apa Moldovei, ridică impunătoarea cetate a Neamțului, iar în nordul Moldovei, cetatea Siret. Mai mult, cavalerii teutoni, fiind în bune legături cu sașii din Țara Oltului, îndată au atras colonii numeroase de sași catolici, și nu numai în Țara Bârsei, ci și în Muntenia și în Moldova. Astfel, în Muntenia au apărut comunități înfloritoare catolice la Câmpulung Muscel, Târgoviște și Argeș, iar în Moldova, la Baia, Sasca, Siret, Piatra Neamț, Târgu Neamț, pe valea Troțușului, a Bistriței și a Moldovei⁵.

În Transilvania, nu numai unguri, secui și sași catolici, dar și mulți români îmbrățișează credința catolică. Mai întâi, nobilimea română. Pentru a-și păstra privilegiile, mulți boieri români se maghiarizează și îmbrățișează catolicismul. Din rândul acestora au ieșit multe familii de seamă care au dat statului maghiar bărbați vestiți în toate domeniile de activitate (armată, administrație, biserică). Astfel au fost familiile Banffi (fiul lui Ban), Dragffi (din Drag), Kendeffi (din Câdea), Mailath, Csaki, Bekes etc. Dar cea mai vestită a fost familia Corvineștilor, care a dat statului feudal maghiar pe cel mai mare general al lui, Iancu de Hunedoara, pe unul din cei mai străluciți regi, Mateiaș Corvinul, și pe

---

⁵ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 189.

un ilustru arhiepiscop și diplomat, Nicolae Olahul⁶.

În secuime, în cadrul procesului de secuizare, nenumărate localități românești, cum ar fi Brețcu, Vlăhița etc., se secuizează și îmbrățișează credința catolică⁷.

În Transilvania însă cea mai mare parte a locuitorilor români au devenit catolici prin actul de Unire de la 1700, când a apărut Biserica Greco-Catolică.

Prin actul unirii, Biserica Greco-Catolică îl recunoaște pe papa de la Roma drept cap vizibil al Bisericii lui Cristos, dar și purgatorul și purcederea Duhului Sfânt de la Tatăl și Fiul. Toate formele exterioare, adică ritul, compatibile cu unitatea credinței au fost lăsate neatînse. Astfel, românii din Ardeal li s-au lăsat neatînse limba, liturgia, cântul, diversele obiceiuri și tradiții, deoarece Scaunul Apostolic respectă obiceiurile fiecărui popor.

Prin actul Unirii, românii ardeleni au primit credința ce au avut-o înainte de 1054, credința cea adevărată, de care s-au despărțit din vina Patriarhilor greci.

Unirea a deșteptat în români conștiința de sine, de neamul și destinul lor, a deschis larg drumul româniiilor spre Apusul luminat și a dus în cele din urmă la Marea Unire din anul 1918⁸.

Păcat că regimul comunist, în anul 1948, a suprimat această Biserică, care a adus atâtea foloase neamului românesc!

După Revoluția din 1989, Biserica Greco-Catolică a fost recunoscută și, încetul cu încetul, își revine din marea suferință prin care a trecut!

Păcat de asemenea că mulți unguri și sași, în secolul al XVI-lea, au pierdut credința catolică adoptând calvinismul sau luteranismul.

⁶ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 289.

⁷ Dumitru MĂRTINAȘ, *Originea ceangăilor din Moldova*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1985, 44.

⁸ *Catehismul Catolic al Episcopiei Catolice de Iași*, 1907, 15.

2. Biserica Catolică din Țara Românească

Biserica Catolică a continuat să persiste în Țara Românească și după Marea Schismă de la 1054. Au mai rămas mici comunități catolice fidele Romei. Apoi au mai venit catolici străini catolici unguri și germani. La predica misionarilor catolici și unii boieri români îmbrățișează credința catolică, cum au fost Neculai din Râmnic, Stanislau și Neculai de Argeș (N. Iorga, Studii și documente, 23).

Mai mult, Basarab I (1310-1352) este numit „princeps devotus catholicus Deo et apostolice Sedis favorabiliter assistens”, adică „principe evlavios catolic îngrijindu-se cu sârguință de ale lui Dumnezeu și ale Scaunului Apostolic”. Alexandru Basarab (1352-1364), fiul lui Basarab I, a fost favorabil catolicilor, iar soția lui, Clara, româncă, era catolică și mare sprijinitoare a catolicilor ca și Margareta Mușat din Moldova. Vlaicu Vodă (1363-1377), deși ortodox, a ușurat ierarhiei catolice vizitarea credincioșilor catolici din Țara Românească. În anul 1369 dă poruncă să fie bine primit delegatul episcopului catolic Dimitrie al Transilvaniei, care vizita credincioșii din Muntenia, „ce țin de ritul și obiceiul sfintei Biserici Romane, drept ce îl avea încă de le voievozii înaintași ai Țării Românești, Tihomir (1290-1310)⁹.

Pentru catolicii din Curtea de Argeș și din împrejurimi s-a construit în prima jumătate a secolului al XIV-lea, posibil chiar mai înainte, biserica „Sân Nicoară” a cărei ruine se văd și astăzi. De asemenea, la Câmpulung Muscel s-a construit la începutul secolului al XI-II-lea pentru credincioșii din oraș și din împrejurimi biserica „Bărăția”, în interiorul căreia este așezată

---

⁹ *Documente privind istoria României, veacul XIII-XIV-XV. B. Țara Românească (1274-1500)*, București 1953, 19.

lespedea funerară a comitelui Laurențiu de Longo Campo (2,10 m x 1,06 m), datând din 1300. Se crede că Laurențiu a fost conducătorul militar și administrativ al Câmpulungului Muscel înainte de unificarea statului sub Basarab I.

Pentru credincioșii catolici din Țara Românească, în anul 1381, se înființează și Episcopia Catolică de la Curtea de Argeș.

În epoca modernă, în secolele XVIII-XIX, vor veni în Țara Românească alți emigranți unguri, germani, italieni etc. care vor înființa comunități înfloritoare în toate orașele țării. Pentru toți acești catolici, în anul 1883, se va înființa Arhidieceza de București (Ioan M. Bota, Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești, Viața Creștină, Cluj Napoca 1994, 133).

3. Biserica Catolică din Moldova

În Moldova se credea îndeobște că primele comunități catolice, după marea schismă, au apărut pe timpul cavalerilor teutoni (1211-1225). Dar un document episcopal din 1096 coboară cu mult timp în urmă începutul Bisericii Catolice pe teritoriul Moldovei.

În *Buletin istoric* nr. 18 (2017) a apărut un articol semnat de profesorul doctor Traian Diaconescu, intitulat „Un document milenar de la Episcopia Catolică din Milcovia (1096)”.

Acest document este o scrisoare în limba latină a episcopului Laurențiu, episcop catolic al Milcoviei din Moldova. Documentul a fost publicat de Bogdan Petriceicu Hasdeu și se află la Arhiva istorică a României alcătuită de B.P. Hasdeu, Anul I, nr. 8, document G2, p. 59.

În această scrisoare, Laurențiu, episcop catolic al Milcoviei din Moldova, se adresează creștinilor din

Transilvania, în special secuilor din Kezdi, Orlesi și Sepsî, supuși diecezei sale, solicitându-i în două misiuni: 1. Să ajute Episcopia Milcoviei printr-o colectă bănească, precum se stabilise de către predecesorul său, episcopul Michaelae, restauratorul din ruină a acestei episcopii; și 2. Să susțină îndemnul Papei Urban al II-lea și al regelui Coloman, alegând tineri voinici dintre secui, de ambele ordine, adică pedestri și călare, și trimițându-i la cruciadă, în Palestina, pentru răscumpărarea Sfântului Mormânt din stăpânirea păgânilor.

În urma lecturii acestui document episcopal, deteriorat de vreme, putem totuși să sintetizăm importanța sa istorică și teologică:

1. Coboară cu aproape două secole data, îndeobște cunoscută a întemeierii Episcopiei Catolice de Milcovia, care va fi spulberată de invazia tătarilor în anul 1241.
2. Enoriașii acestei episcopii, a cărei dieceză cuprindea și o parte dintre secuii din Transilvania, contribuiau prin colecte la consolidarea reședinței lor ruinate de vitregia vremii.
3. Tinerii catolici din această dieceză moldo-transilvană erau recrutați și trimiși la cruciada din vremea Papei Urban al II-lea.
4. Așadar, relațiile dintre Sfântul Scaun și catolicii din provinciile românești continuă și după marea schismă din 1054, fortificând astfel viața creștină din Europa Orientală.

Faptele din documentul episcopal de mai sus susțin și îmbogățesc aserțiunile lui A.D. Xenopol, care sună în felul următor:

Astfel, papii, prin mijlocirea arhiepiscopului unguresc, înființează lângă țara locuită de secui, încă înainte de

1096, Episcopia Milcoviei, pe care o prefac, în anul 1228, în cea a cumanilor; în anul 1234, Papa Grigore al IX-lea invită, printr-o scrisoare, pe regele Bela al IV-lea să aducă la adevărata credință a lui Dumnezeu poporul valah care ar locui în acea episcopie și despre care ar fi aflat că, în loc de a primi sfintele taine de la episcopul catolic al cumanilor, ar asculta de pseudo-episcopi de rit grecesc (A.D. XENOPOL, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, II, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1986, 30)¹⁰.

La numai doi ani de la plecarea călugărilor teutoni de pe meleagurile Moldovei, adică în anul 1227, Moldova este martoră la apariția nu numai a câtorva comunități catolice pe teritoriul său, ci și a unui număr aproximativ de 100.000 de catolici. Este vorba despre cumani care intră în sânul Bisericii Catolice.

Cumanii erau un popor asiatic care în peregrinările lor au ajuns în Europa și s-au așezat de la Nipru până în Carpați și au stat în părțile acestea peste un veac. La acești cumani a mers un grup de misionari dominicani să-i evanghelizeze. După multe suferințe și mizerii, după ce au îndurat cruzimi de necrezut din partea barbarilor, frații misionari au fost alungați și s-au întors de unde plecaseră, fără nicio ispravă¹¹.

Nereușita primei încercări nu i-a descurajat pe bunii misionari dominicani. După trei ani, în 1225, pleacă din nou la lupta sfântă. De data aceasta, pornesc mai bine pregătiți, mai experimentați și cu relative cunoștințe de limbă cumană. Se duc „aprinși de Duhul Sfânt și împinși de zelul pentru mântuirea sufletelor”, după cum serie vechiul document al Ordinului Dominican¹².

---

¹⁰ Traian DIACONESCU, „Un document milenar de la Episcopia Catolică din Milcovia (1096)”, *Buletin istoric* 18 (2017) 115-117.

¹¹ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 303.

¹² Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 304.

Misionarii au avut multe de îndurat și de data aceasta. Pe lângă lipsa celor trebuincioase pentru bietul trup omenesc – foame, sete, golicioane –, mai mulți frați au fost duși în robie, iar doi, anume Albert și Dominic, au fost uciși cu cruzime, dar munca, jertfa și suferințele îndurate au fost răsplătite: mulți păgâni au devenit creștini. Mai mult, chiar doi prinți cumani, Bortz-Membrock și fiul său Burch, împreună cu întregul trib al lor s-au hotărât să primească Botezul¹³.

În vederea acestui eveniment, la rugămintea misionarilor și a celor doi principii, însuși primatul Ungariei, arhiepiscopul Robert, însoțit de trei episcopi și de un număr considerabil de preoți, trece munții și intră în Moldova. La acest impunător cortegiu de prelați se alăturase și tânărul prinț de coroană Bela, *rex iunior*, fiul lui Andrei al II-lea¹⁴.

Întâlnirea cu principele Bortz-Membrock a avut loc în zona Vrancei și a fost dintre cele mai cordiale. Nobilul principe cuman a fost botezat de către arhiepiscopul Robert, avându-l ca naș pe prințul Bela, în numele tatălui său, Andrei al II-lea. Împreună cu principele Bortz, au primit Botezul și o mare mulțime de cumani, nu „sub amenințarea sabiei”, cum afirmă Nicolae Iorga, ci în urma unei pregătiri de doi ani, pe care le-o dăduseră misionarii dominicani. Un document vorbește despre 15.000 de cumani botezați odată cu prințul Bortz¹⁵.

Pentru toți acești creștini, Sfântul Scaun, la cererea arhiepiscopului Robert, întemeiază Episcopia Cumanilor sau a Milcoviei. Era în anul 1227. În fruntea noii episcopii este numit dominicanul Teodoric, provincial al familiei dominicane din Ungaria. Reședința episco-

¹³ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 305.

¹⁴ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 306.

¹⁵ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 307.

pală este fixată în orașul Milcovia, întemeiat de către călugării teutoni, după toate probabilitățile, în localitatea Mera de astăzi. În orașul reședință a noii episcopii se construiește mai întâi o biserică de lemn, apoi, cu sprijinul prințului Bela, și o catedrală măreață, înzestrată cu toate cele necesare. Granițele noii episcopii țineau linia Carpaților către Ardeal, de la râul Olt până spre munții Bucovinei. Spre Răsărit, granița era apa Siretului¹⁶.

Tânăra dieceză cumană s-a organizat și a făcut progrese rezezi și pe teren spiritual, iar numărul cumaniilor convertiți în anii următori a crescut, după unele aprecieri, la 100.000. Sub jurisdicția noii episcopii erau și comunitățile catolice apărute pe timpul teutonilor. Mai mult, preoții noii dieceze se îngrijeau și de românii de rit oriental, dar care rămăseseră catolici. Iată de ce papa Grigore al IX-lea cere episcopului Teodoric să orânduiască un episcop catolic de neamul și ritul valahilor care să îngrijească de sufletele lor¹⁷.

Din nefericire, avântul misionar al episcopului și al clerului din tânăra dieceză a Cumanilor se stinge în urma jafului și a pârjolului tătarăsc de la 1241. În anul 1241, tătarii, după ce pustiesc Rusia, Polonia și Ungaria, pătrund în Moldova și intră pe teritoriul episcopatului cuman. Oamenii ieșiți la luptă împotriva păgânilor au fost învinși. Jaful și cruzimile săvârșite de năvălitori, precum și ruinele lăsate în urmă au fost îngrozitoare¹⁸.

După 14 ani de existență, episcopia cade sub invazia tătară. Nouăzeci de călugări au murit străpunși de săbiile mongolilor, iar cei care au putut scăpa, cler și

¹⁶ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 306.

¹⁷ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 315.

¹⁸ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 323.

credincioși, au fugit în Ungaria. Despre episcopul Teodoric nu știm dacă a scăpat cu viață. Catedrala și palatul episcopal au fost incendiate¹⁹.

Astfel s-a prăbușit renumita și atât de bine organizata dieceză a cumanilor. De acum înainte, pământul Moldovei va rămâne timp de o sută de ani sub stăpânire tătarască, iar catolicismul este slăbit ca număr și aproape desființat ca organizare²⁰.

Tătarii care s-au instalat în Moldova, după ce i-au bătut pe cumani, făceau dese incursiuni în Ardeal, prădând și jefuind tot ce le stătea în cale. Acest fapt i-a silit pe regii Ungariei să ia măsuri de pază și chiar să organizeze expediții armate ca represalii și să-i alunge pe păgâni cât mai departe de hotare²¹.

În 1345, Ludovic cel Mare (1342-1382) întreprinde din nou, în proporții mai mari, o astfel de expediție, care a fost încununată cu succes deplin. La acest război au luat parte și români din Maramureș, sub comanda voievodului Dragoș. Tătarii au fost alungați peste Nistru.

Dar pentru a asigura mai bine țara sa, Ludovic s-a gândit mai apoi să creeze un principat pe versantul răsăritean al Carpaților, care să-i fie supus lui și să apere Ungaria de noi năvăliri. A întemeiat deci în anul 1352 o „marcă” de apărare între Siret și coama Carpaților, iar Dragoș, credinciosul său voievod din Maramureș, a fost însărcinat cu ocârmuirea noului principat sub dependența regelui maghiar²².

Lui Dragoș îi urmează, după vreo doi ani, fiul său Sas, care stăpânește Moldova circa patru ani. După el urmează Balc, fiul lui Sas.

¹⁹ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 324.

²⁰ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 324.

²¹ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 361.

²² Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 362.

Pentru a întări stăpânirea în acest principat al Moldovei, vasal Ungariei, regele Ludovic cel Mare a adus și oameni din Ardeal care erau catolici. Acesta este contextul în care apar noi comunități catolice în Moldova, pe văile râurilor Bistrița, Moldova și Siret.

Dar mai ales Biserica Catolică va cunoaște o răspândire, pe întreg cuprinsul Moldovei, după întemeierea statului independent Moldova, în anul 1359.

În perioada primilor Mușatini vor veni în Moldova sași, unguri, secui romano-catolici, dar și români catolici de rit oriental, care cu timpul vor îmbrățișa ritul latin. Din această perioadă datează multe dintre localitățile catolice din Moldova.

Primii domni ai Moldovei independente i-au favorizat pe catolici, au încurajat venirea lor aici, pentru că erau simpatizanți ai catolicilor, sau erau ei înșiși catolici.

Dragoș, Sas și Balc, veniți din Ardeal, au fost catolici. Pe ce ne bazăm această afirmație? Se știe că după ce Transilvania a intrat în componența regatului maghiar, regii catolici unguri au căutat ca supușii lor să fie catolici și, prin diferite mijloace, s-au străduit ca pe schismatici să-i readucă în sânul Bisericii Catolice. Astfel, în anul 1234, regele Bela al IV-lea a trebuit să depună jurământ că-i va sili pe toți cei ce nu ascultă de Biserica Romei să se supună acestei Biserici, respectând însă ritul bisericesc al fiecăruia.

În anul 1279 s-a ținut un sinod la Buda, care a hotărât că schismaticii nu au voie să țină cult dumnezeiesc în public. Ei trebuie să se supună Bisericii Romane, care e singura adevărată și oficială.

Ludovic cel Mare desfășoară o activitate constantă și susținută împotriva ereticilor și a schismaticilor din regatul său. În cursul secolului al XIV-lea, așadar, după cum am văzut, foarte mulți români din Ardeal căzuți în schismă revin la Biserica Catolică. Nobilimea în unani-

mitate, pentru motive vremelnice ori religioase, trece la unirea cu Roma.

Nobilii, fie că erau urmașii acelor „maiores terrae” din anul 1274, fie că au fost înălțați de regii unguri, nu se mai puteau menține pe pozițiile câștigate decât făcându-se catolici și maghiarizându-se²³.

Or, Dragoș, Sas și Balce făceau parte din nobilimea română, deci erau catolici. Mai mult, cum ar fi putut fi trimiși în Moldova de către regele catolic Ludovic cel Mare și să rămână în grațiile lui dacă ei ar fi fost schismatici?²⁴

Bogdan este ridicat la rangul de nobil și voievod încă de pe vremea lui Carol Albert. Caracter impetuos, intră în conflict cu regele, care nu respecta acel vechi „ius valachium” și drepturile voievodale. Din acest motiv, profitând de lipsa regelui ocupat în război, i-a adunat pe numeroșii lui partizani, a trecut Moldova, l-a răsturnat pe Balce și a rezistat îndârjit și oștii regale, care a sosit să restabilească ordinea, apoi a declarat independența statului Moldova. Era în anul 1359. Ca domn al Moldovei, continuă unificarea cnezatelor și a voievodatelor și extinde stăpânirea până la râul Prut.

Din punct de vedere religios, fiind nobil și voievod din Ardeal, cu siguranță a fost și el catolic de rit oriental, dar s-a declarat ortodox și a închinat Biserica Moldovei episcopului ortodox de Halici. Soția lui însă, pe nume Maria, de origine poloneză, a rămas catolică²⁵.

Îi urmează la domnie fiul său Lațcu, bărbat de mare însemnătate în istoria catolicismului moldovean. Oficial, și el era catolic de rit oriental, dar nepracticant. Ajungând însă în contact cu misionarii franciscani,

²³ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 365.

²⁴ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 367.

²⁵ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 368.

Lațcu a început să-și modifice opiniile religioase. A înțeles că interesele Moldovei erau mai bine servite restabilind legăturile cu Roma. A înțeles că o Moldovă catolică înseamnă începuturile unei culturi occidentale, câștigarea sprijinului papal și pe acela al Poloniei catolice, asigurarea independenței Moldovei și rezolvarea unui proces de conștiință care-l preocupa. Apoi, ideea latinității românești, puternicul curent spre unire, care se observa atât în Moldova, în Muntenia, cât și în Bizanțul grecesc, convertirea la catolicism a împăratului Ioan Paleologul, care a abjurat la Roma, la data de 18 octombrie 1369, toate aceste considerente l-au determinat pe Lațcu să treacă la realizarea unirii religioase cu Roma a Țării Moldovei²⁶.

În primăvara anului 1370, el îi comunică papei, prin doi călugări franciscani, Nicolae Mehlsack și Paul de Schweidnitz, care plecau la Roma, că el împreună cu poporul său vor să îmbrățișeze catolicismul de rit latin și ar dori să creeze în târgul Siretului o episcopie romano-catolică pentru numeroși credincioși catolici din Țara Moldovei.

Episcopia este înființată, episcopul de Siret e consacrat la 9 martie 1371, iar Lațcu îmbrățișează oficial catolicismul latin. Moldova rămâne însă ortodoxă. Lațcu moare în anul 1373; dacă ar mai fi trăit, poate ar fi realizat și unirea cu Roma a întregii Moldove. Se obiectează că el este înmormântat în biserica ortodoxă din Rădăuți, deci este ortodox. Faptul că este înmormântat în biserica ortodoxă din Rădăuți nu dovedește însă că el era ortodox și nici că ar fi revenit la ortodoxie. Regii catolici Carol I și Ferdinand nu sunt înmormântați în biserica ortodoxă de la Curtea de Argeș? Afară de aceasta, la Rădăuți aveau cavoul familiei.

---

²⁶ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 370.

Acolo a fost îngropat tatăl său și familia l-a îngropat unde a voit²⁷.

Și următorii domni, Petru I, Roman și Ștefan, fiii Margaretei Mușat, au fost catolici, asemenea mamei lor. Soția lui Petru era catolică, principesă polonă, rudă apropiată cu regele Iagellon. De asemenea, și secretarul său era catolic.

În documentul prin care Petru Mușat le dăruiește dominicanilor din Siret venitul cântarului, la 1 mai 1384, el exprimă un mare respect și o profundă iubire filială față de mama sa, pe care o numește *illustris ac nobilissima D.D. Margarita, mater nostra dilecta et honorabilis*. Tot acolo scrie că Margareta a clădit o biserică și o mănăstire pentru frații dominicani, „pentru mântuirea noastră și a părinților noștri”. Că „noi voim și avem de gând ca slujba lui Dumnezeu în țara noastră să fie cât mai solemnă și neconținut să crească”. Că „voim și poruncim ca... slujitorii zisei biserici neconținut trebuie să se roage lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, a doamnei mame a noastră și a altora din neamul nostru”. Acest fel de a gândi și a scrie trădează sentimentele și credința celui ce semnează. Iar cuvintele prin care se încheie documentul arată că Petru Mușat era nu numai catolic, ci și catolic de rit latin. Iată cuvintele:

Datum 3 Dominica in qua canitur „Jubilate” a 1384 in villa Horleganoio in curia matris nostrae carissimae – Dat în târgul Hârlăului, în curțile mamei noastre preaiubite, în a treia duminică după Paște, în care se cântă „Jubilate”, anul 1384.

Se obiectează că Petru Mușat este ctitor al Mănăstirii Neamțului, că a prestat jurământ în fața mitropo-

---

²⁷ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 371.

litului Ciprian, și deci a fost ortodox. Faptul acesta însă nu e o dovadă că voievodul Moldovei era ortodox separat. Câte astfel de pilde nu ne dă istoria? Regii noștri Carol I și Ferdinand, deși catolici, sunt ctitori de așezăminte ortodoxe, asistă la slujbe orientale, sărută crucea, Evanghelia, depun jurăminte înaintea prelaților ortodocși oficial despărțiți de Roma și dușmani ai Bisericii Catolice, în timp ce Ciprian al Kievului, în fața căruia Petru Mușat a făcut jurământul, era prieten al Bisericii Catolice și a încercat să facă unirea²⁸.

Ce să mai spunem despre Margareta, fiica lui Bogdan, mama lui Petru, Ștefan și Roman și întemeietoarea dinastiei Mușatinilor, din care se trag Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu?

Mama ei, Maria, era romano-catolică de origine poloneză și s-a îngrijit să-i dea fiicei sale o creștere profund religioasă. Margareta s-a căsătorit cu Costea, voievodul Șipenețului, provincie situată în nordul Bucovinei. După moartea soțului, locuiește alături de fiii săi la Siret și la Hârlău și devine îndrumătoarea de taină a lor.

În anul 1377, Margareta aduce în Moldova un număr de călugări dominicani, cărora le clădește în Siret o mănăstire și o biserică mare închinată sfântului Ioan Botezătorul. La Baia construiește o mănăstire franciscană mai mare decât cea din Siret. Toți acești călugări aveau menirea să lucreze pentru apropierea Bisericilor și înlăturarea piedicilor ce se puneau în calea sfinței uniri.

Cu privire la bisericile noi ridicate de principesa Margareta, trebuie să recunoaștem că acest adevărat „mărgăritar”, cum o numește Bandinus, s-a arătat de

---

²⁸ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 373.

o adevărată mărinimie. Iosif Berardi, prefectul misiunii catolice în Moldova, scrie în anul 1814 că, după tradiția țării, a ridicat 12 biserici de piatră. Pe lângă biserica din Siret, despre care am vorbit, a mai construit bisericile din Baia, Cotnari, Târgu Trotuș, Bacău, Hârlău, Suceava, Galați, Cetatea Albă și Săbăoani.

Nobila și evlavioasa doamnă Margareta s-a stins din viață în anul 1398, la vârsta de 71 de ani. Cu câțiva ani înainte de a muri, simțindu-se slăbită, a cerut de la Sfântul Părinte papa privilegiul ca duhovnicul ei să-i poată acorda indulgența plenară în ceasul morții. Papa Grigore al XI-lea i-a acordat acest favor la 30 ianuarie 1378, cu condiția ca „Margareta de Siret, Doamna Moldovei”, să țină câteva zile de post. A fost înmormântată în biserica din Siret²⁹.

Alexandru cel Bun, fiul lui Roman, a fost de confesiune ortodoxă, dar în prima parte a domniei favorabil catolicilor. El a avut patru soții în decursul vieții sale, dintre care primele trei au fost catolice: Margareta, Ana, numită Neacșa, și Ringalla. A fost favorabil unirii cu Biserica Romei și a trimis o delegație în frunte cu mitropolitul Kievului, Grigore Țamblac, la Sinodul din Konstanz, din anul 1418. La îndemnul soției sale, Margareta, a construit marea catedrală de la Baia, ale cărei ruine se pot vedea și astăzi. A fost de acord cu înființarea Episcopiei Catolice la Baia, în anul 1420³⁰.

Documentele consemnează că și primii mitropoliți ai Moldovei s-au unit cu Roma: Iosif, Grigore, Damian și Ioachim, deși cărturarii călugări ortodocși minimalizează acest adevăr. Iată ce spune G. Gane: „Propaganda acestei doamne (Ringalla, soția lui Alexandru cel Bun) era atât de puternică încât până și mitropolitul țării,

²⁹ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 386.

³⁰ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 419.

Iosif, fu convertit la credința catolică”. Și tot el adaugă „că un document de mai târziu ni-l prezintă pe fostul mitropolit cutreierând Europa spre a face propagandă credinței papistașe”. Grigore Țamblac, mitropolitul Kievului, care a fost la Conciliul de la Konstanz în fruntea delegației moldovene și muntene, a iscălit unirea cu Roma. Mitropolitul Moldovei, Grigore, care i-a urmat lui Iosif, a mers la Roma în anul 1435, a primit unirea cu Roma și a fost primit de Papa Eugeniu al IV-lea, „care l-a îmbrățișat cu multă bunăvoință”, acordându-i sfințirea episcopală și întărindu-l ca mitropolit al Moldovei; i s-a încredințat misiunea ca prin cuvânt, pildă bună și viață curată să-i aducă la credința catolică și pe greci, valahi, bulgari și moldovlahi. Adevărul acesta îl confirmă și papa Pius al XI-lea în anul 1938, în *Constitutio Apostolica de Pontificio Collegio Romanorum in Urbe*, unde spune că Grigore, mitropolitul Moldovei, înainte de a începe Sinodul din Florența, s-a dus la înaintașul său, Eugeniu al IV-lea, și a revenit în staulul lui Petru, „in unum Petri ovile se restituit”.

Damian a participat la Conciliul de la Florența din 1438 și a iscălit unirea cu Biserica Romei, adăugând: „Smeritul mitropolit al Moldovei, am iscălit mulțumit”; după el, aflăm mai jos: „Protopopul Constantin și vicarul mitropolitului Moldovlahii, am iscălit”. Actul Unirii a fost promulgat în Moldova și a ținut timp de 13 ani, până la venirea pe scaunul mitropolitan al Moldovei a lui Teoctist, care va rupe sfânta unire. Era în anul 1455³¹.

Iată că, în acest context, în toată această perioadă de peste o sută de ani, când domnii țării Moldovei erau catolici sau filo-catolici, când mitropoliții Moldovei îmbrățișau unirea cu Roma, Biserica Catolică din Moldova a

³¹ Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor...*, 452

cunoscut un puternic avânt. Mulți credincioși și preoți ortodocși îi urmaseră pe mitropoliții și domnii lor și îmbrățișaseră credința catolică.

Tot în această perioadă, atât de favorabilă Bisericii Catolice, vin catolici de origine maghiară, secuiască și germană și formează noi comunități catolice. Multe dintre aceste comunități, în decursul timpului, din diferite motive, vor dispărea, iar credincioșii lor se vor contopi în marea masă a creștinilor ortodocși.

Comunitățile catolice mai importante care datează din această perioadă sunt: Iași, Cotnari, Huși, Bârlad, Vaslui, Tecuci, Roman, Tămășeni, Adjudeni, Răchiteni, Săbăoani și Licușeni. A apărut o comunitate catolică și pe Nistru, aproape de Cetatea Albă, numită Ciubărciu.

După perioada de înflorire a Bisericii Catolice, de la domnia lui Petru Șchiopu (1547-1577, 1578-1579, 1582-1591) până la domnia lui Vasile Lupu (1634-1653), urmează o perioadă de declin, până aproape de dispariție. Din cauza deselor năvăliri tătărești, care lăsau în urma lor jale și pustiu, și a războaielor turcure, turco-poloneze, care de multe ori se desfășurau pe teritoriul Moldovei, populația catolică, pe la începutul secolului al XVIII-lea, ajunsese la vreo 300 de suflete. Catolicii noștri fugeau prin păduri sau treceau munții în Ardeal³².

Începând însă cu jumătatea secolului al XVIII-lea, când năvălirile tătărești încetează – ultima năvălire tătărească a avut loc la 1758 –, când condițiile de viață în Moldova se îmbunătățesc, când emigranților din Transilvania li se ofereau condiții mai bune de trai în Moldova, revin catolicii refugiați în deceniile precedente. Mai mult, vin în Moldova nu numai vechii catolici

---

³² Emil DUMEA, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*, Sapienția, Iași 2006, 135.

de aici, dar și foarte mulți catolici din secuime, români maghiarizați într-o oarecare măsură, care vorbesc prost limba maghiară, dar și o limbă neaoș românească, moștenită de la strămoși. Vin aici pentru că simt românește, pentru că sunt alături de frații lor de același sânge. Vin în Moldova mulți români greco-catolici de prin părțile Bistriței, care nu vorbesc decât limba română și îmbrățișează ritul roman. Toți aceștia se așază în zona Bacăului și a Romanului, în vechile localități catolice sau înființează altele noi. Din această perioadă datează satele de pe valea Trotușului: Ciugheș, Comănești, Târgu Ocna, Onești, și Oituz de pe valea Oituzului; satele din jurul Bacăului, cum ar fi: Luizi-Călugăra, Valea Seacă, Cleja, Gioseni, Lespezi etc. Tot în această perioadă, de la 1740 până la 1830, iau ființă satele din jurul Romanului. Să înșirăm doar câteva mai mari: Gherăești, Pildești, Iugani, Hălăucești, Mircești, Luncași, Șcheia, Fărcășeni, Butea și Oțeleni³³.

În Moldova de Nord (Bucovina), Biserica Catolică cunoaște o înflorire deosebită după anul 1774, când această parte a Moldovei a intrat în componența Imperiului Austriac. Iată împrejurările.

În anul 1768 izbucnea un nou război între turci și ruși. Moldova și Muntenia erau ocupate de ruși. Austria, care nu vedea cu ochi buni această expansiune rusească, a făcut alianță cu turcii, a mobilizat armata și a luptat de partea turcilor. Pacea s-a încheiat la Kuciuk-Kainargi, un sat din Dobrogea, în anul 1774. După încheierea păcii, austriecii care, în timpul ostilităților, ocupaseră, prin împingerea semnelor de hotar, a „pajurilor împărătești”, o fâșie largă de-a lungul munților, atât în Muntenia, cât și în Moldova, în suprafață de câteva mii de kilometri pătrați, au cerut drept recompensă că

³³ Emil DUMEA, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*, 154-160.

i-au ajutat pe turci „o rectificare de frontieră în sudul Galiției”, spunând că le era necesară pentru trecerea din Transilvania în Galiția de curând anexată. Se prezentă la Constantinopol o hartă falsă, în care teritoriul revendicat era redus la o fâșie îngustă; s-au dat bani celor care protestau și, astfel, Moldova de Sus a fost răpită (1775), ratificându-se și încălcarea de-a lungul munților. Grigore Ghica, pe atunci domn al Moldovei, a protestat față de acest furt. Acest lucru i-a deranjat pe austrieci, care au intervenit pe lângă turci și au cerut ca domnitorul Ghica să fie înlăturat de la domnie. Aceștia, sub acuza că domnitorul Ghica s-ar fi dat de partea rușilor în timpul războiului, au trimis la Iași un capugi, adică un agent executor, însoțit de câțiva ieniceri. Domnitorul a fost chemat la sediul unde se afla trimisul sultanului, neștiind pentru ce. După o scurtă convorbire cu capugiul, acesta a bătut din palme și din ușile laterale au năvălit ienicerii care s-au năpustit asupra lui. Ghica, fiind un bărbat voinic, s-a luptat cu ei și, voind să sară pe fereastră, a fost ucis pe pervazul ferestrei. Lumea, auzind de această crimă, a rămas consternată. Mai târziu, studenții greco-catolici de la Blaj au făcut o piesă de teatru cu acest subiect, care a fost mult timp jucată pe scena sălii de teatru din orașul de pe Târnave³⁴.

Anexarea de către Imperiul Habsburgic a Bucovinei a adus aici schimbări majore pe multiple planuri, în primul rând din punct de vedere etnic. Dacă până atunci marea majoritate a populației era cea moldovenească, în jurul a 75.000 de locuitori, începând cu această dată, administrația austriacă a început să încurajeze ca și

---

³⁴ Constantin C. GIURESCU – Dinu C. GIURESCU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Albatros, București 1971, 500.

alte populații să vină în Bucovina. Împăratul Iosif al II-lea a dat un decret în anul 1780, prin care erau scutiți de serviciul militar, pe timp de 50 de ani, toți bărbații care se stabileau pe acest teritoriu. Astfel, au început să vină austrieci, germani, polonezi și ucraineni³⁵. Și cum aceștia în majoritate erau catolici, pe lângă comunitățile existente, apar noi comunități catolice la Cernăuți, Rădăuți, Gura Humorului, Câmpulung, Iacobeni, Vatra Dornei etc.

Cu timpul, catolicii din Bucovina intră în atenția autorităților religioase de la Viena. Astfel, prin decretul din 11 aprilie 1795 teritoriul Bucovinei este împărțit în nouă parohii: Cernăuți, Suceava, Siret, Câmpulung, Gura Humorului, Sadagura, Boian, Rădăuți și Țibeni. Toate aceste parohii sunt încorporate Arhiepiscopiei de rit latin de Lemberg³⁶.

Cu timpul, numărul catolicilor crește, astfel că apar noi parohii: Iacobeni, Vatra Dornei, Voievodeasa, Dornești etc. În anul 1920 se găseau în Bucovina trei decanate cu 29 de parohii, împărțite astfel: Decanatul de Cernăuți, cu 10 parohii și 47.477 de credincioși; Decanatul de Rădăuți, cu 10 parohii și 31.977 de credincioși; Decanatul de Suceava, cu 9 parohii și 20.197 de credincioși. Total: 99.671 de credincioși³⁷.

În Moldova de Nord-Est, în ținutul Botoșanilor și al Dorohoiului, până spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, niciun document nu vorbește despre vreo comunitate catolică. Cu siguranță în târgul Botoșanilor și al Dorohoiului, din timpuri străvechi, trebuie să fi fost meseriași

---

³⁵ Costel-Paul BACIU – Emanuel BRUCKNER, „Centenarul bisericii din Vatra Dornei”, *Buletin istoric* 6 (2005) 45.

³⁶ Costel-Paul BACIU – Emanuel BRUCKNER, „Centenarul bisericii din Vatra Dornei”, 46.

³⁷ Costel-Paul BACIU – Emanuel BRUCKNER, „Centenarul bisericii din Vatra Dornei”, 47.

și negustori catolici. La Botoșani, fiind reședință domnească, trebuie să fi fost vreun tălmăci, vreun sfetnic de confesiune catolică, dar nu avem cunoștință de vreo organizare a lor în comunitate catolică³⁸.

Prima mențiune despre existența în zonă a unor catolici o găsim în matricolele vechi ale parohiei Horlești-Cotnari, unde, la 8 decembrie 1781, se consemnează un botez de la „Botuszan” și, apoi, la 14 noiembrie 1784, se mai înregistrează încă unul³⁹.

În ținutul Botoșanilor și al Dorohoiului se stabilesc unele familii catolice după anexarea Bucovinei la Imperiul Habsburgic. Așa după cum am văzut, imperialii au adus în Bucovina numeroși austrieci, germani, polonezi, ucraineni. Mulți dintre ei erau catolici, care au format puternice comunități catolice. Din aceste comunități, unii au trecut granița și s-au stabilit în zona Botoșanilor și a Dorohoiului, practicând negustoria, dar și unele meserii. S-au stabilit și unii intelectuali catolici care au intrat ca profesori și învățători la copiii boierilor.

S-a înmulțit numărul catolicilor în zonă mai ales după ce au început marile exploatari forestiere și agricultura a cunoscut un puternic avânt⁴⁰.

Așa stând lucrurile, acești catolici au intrat în atenția conducerii Episcopiei de Bacău și mai apoi a Vicariatului Apostolic al Moldovei și au fost dați în îngrijirea pastorală a parohiilor celor mai apropiate. Astfel, micile comunități catolice din ținutul Botoșanilor și Dorohoiului au devenit filiale, mai întâi, ale Horleștiului, până în 1820, apoi ale Hălăuceștiului, până în 1829, și ale

---

³⁸ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Conexiuni, Bacău 1996, 48.

³⁹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁴⁰ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

Iașului, din 1829 și până în 1843⁴¹. În cele din urmă, crescând numărul credincioșilor în zonă, în anul 1843, episcopul Paul Sardi a ridicat filiala Botoșani la rangul de parohie de sine stătătoare, cuprinzând toate comunitățile din zonă, cum ar fi Dorohoi, Hârlău, Mihăileni, Herța etc., care au devenit filiale ale acestei parohii. Până și comunitatea catolică din Fălticeni și Baia, de dincolo de Siret, un timp a fost administrată tot de Parohia Botoșani⁴².

Să vorbim în continuare despre toate aceste comunități catolice care aparțin sau au aparținut Parohiei Catolice Botoșani. Să vedem cadrul general, evoluția populației catolice, să vorbim despre biserici, cimitire, construcții și terenuri. Să începem cu comunitatea catolică din Botoșani.

Înainte însă de a descrie comunitatea catolică din Botoșani, cred că este necesar să facem o mică prezentare a orașului Botoșani.

---

⁴¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁴² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 49.

II

TÂRGUL LUI BOTOȘ¹

1. Vestigii arheologice

Orașul Botoșani este situat pe coamele domoale ale unor dealuri de podiș cuprinse între văile Dreslenea la vest și Sitna la est.

Din timpuri străvechi, pe teritoriul orașului de astăzi și în împrejurimi au existat așezări omenești. Mărturie sunt numeroasele obiecte descoperite în tâmplător sau în urma unor săpături arheologice. Obiectele găsite aparțin diferitor epoci.

În curtea poștei, cu ocazia unor săpături necesare introducerii încălzirii centrale, s-au descoperit în anii 1968-1969 fragmente ceramice care aparțin culturii Cucuteni și începutului epocii migrațiilor.

Pe strada I.C. Brătianu, la nr. 54, au fost găsite în tâmplător, în mai multe rânduri, monede imperiale de argint din vremea lui Domițian, Traian și Antonin Pius. Cercetările arheologice din 1958 au scos la iveală, pe terasa inferioară de partea dreaptă a râului Sitna, lângă cariera Răchiți, urmele unei așezări omenești și un cimitir din epoca migrațiilor. Au mai fost găsite resturile unui cuptor de ars oale, seceri din fier, o pensetă de argint și un pieptene de os. În morminte s-au descoperit cercei de bronz, ace de podoabă, catarama de bronz, fier, argint și metal alb, precum și un tezaur de obiecte de argint ce

---

¹ Acest capitol este un rezumat din primele capitole ale cărții domnului Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, Axa, Botoșani 1996, 9-47.

datează tot din epoca migrațiilor. Tezaurul este alcătuit din vase, monede de argint și trei linguri. Actualmente acesta se află la Muzeul de Istorie din Moscova!

2. Primele începuturi

Cât privește originea Botoșanilor, legenda spune că pe aceste locuri acoperite altădată cu întinse și bătrâne păduri, prin poienile cărora se răsfața, în plină voie, bourul moldovenesc, trăia un boier cu numele Botăș. Câteva colibe, menite a-i adăposti pe acel vechi băștinaș și pe ai lui, sunt obârșia unui sat. Din acel sat al Botășilor au ieșit Botoșanii sau Botășenii, după cum îi spun oamenii din părțile locului.

N. Iorga, născut pe aceste meleaguri, în cunoscuta sa lucrare *Istoria românilor în chipuri și icoane*, apărută în 1921, afirmă că orașul a fost la început un sat, care încetul cu încetul s-a prefăcut într-un târg, încă înainte de întemeierea Moldovei, ca stat feudal de sine stătător.

Alți istorici, printre care C.C. Giurescu, afirmă că a fost de la început târg, iar Victor Tufescu, născut și el la Botoșani, afirmă același lucru. În sprijinul acestei afirmații el invocă prima mențiune documentară din 1439: „[...] și au arsu până la Botășani și au arsu și târgul Botășanii”. Mai spune că teritoriul târgului era loc domnesc, așa cum erau ale tuturor târgurilor sau orașelor Moldovei. Aceștia mai sunt de părere că orașul Botoșani a apărut ca rezultat al schimbului de produse, la loc de răscruce al marilor drumuri comerciale de importanță europeană: cel care lega Marea Baltică de Marea Neagră trecea prin Lvov – Cernăuți – Dorohoi – Botoșani – Iași – Galați, se întretăia aici cu cel care, pornind din Europa Centrală, trecea prin Praga – Budapesta – Cluj – Bistrița – Suceava – Botoșani, traversa

Prutul prin vadul de la Ștefănești și se îndrepta apoi spre Crimeea.

3. Numele orașului

Cât privește numele orașului Botoșani, de asemenea părerile sunt împărțite. Unii afirmă că numele vine de la legendarul Botoș, alții sunt de părere că numele de Botoșani se trage de la Batuș-Han, căpitanul tătarilor care au năvălit întâi prin acest loc la 1242. Iorgu Iordan (1963) este de părere că la originea urbanonimului Botoșani ar sta apelativul *Botușe*, un soi de opinci. Alții, în sfârșit, consideră că obârșia acestui nume trebuie căutată dincolo de munți, în Transilvania, la o persoană cu numele Botăș.

Prima mențiune documentară a orașului se află în *Letopisețul de la Bistrița* (mănăstirea unde a fost găsit). Documentul are următorul conținut: „[...] Scrie letopisețul nostru că în anii 6947 (1439) noiembrie 28, intrat-au în țară oaste tătărăscă, de unde au prădatu și au arsu până la Botășani și au arsu și târgul Botășani”.

4. Botoșani, reședință domnească

La Botoșani, la marginea orașului, în locul denumit Popăuți, a existat și o reședință domnească, datând chiar înainte de Ștefan cel Mare și unde marele domn a zidit în 1496 biserica „Sf. Nicolae”. Existența reședinței domnești este dovedită într-un hrisov al lui Ștefan Tomșa de pe 18 martie 1615, prin care a dăruit ctitoriei sale de la Solca două sate ce „au fost ale noastre drepte domnești, ascultătoare de ocolul și curțile noastre din Botoșani”. De asemenea existența acestei reședințe domnești o dovedește hrisovul lui Vasile Lupu prin care i-a dăruit, la 7 iunie 1639, lui Cristea

Brăileanu moșia Ruși de lângă Botoșani, și în care se pomenește de „popa Ionașcu de la biserica domniei mele de la curtea din Botoșani”. Reședința domnească se compunea dintr-un palat, cu o curte interioară foarte spațioasă, având diverse acareturi, iar tot ansamblul era înconjurat de ziduri de apărare. Palatul domnesc, cu unele modificări substanțiale, după toate probabilitățile, era același care a fost demolat în anii '70 ai secolului trecut. Era „un palat mare, cu două rânduri, care avea trei saloane mari la rândul de jos și șapte camere la rândul de sus, iar la intrare, lângă scări, o cuhnie”.

Acest palat a fost transformat în mănăstire grecească, iar după secularizarea averilor mănăstirești din 1863, a intrat în domeniul statului. A fost cazarmă militară în două perioade (1868 și 1880), local de școală și spital militar (1882).

De la reședința domnească din Botoșani, Petru Rareș a trimis câteva scrisori către bistrițeni și brașoveni în 1527, 1529, 1531 și 1545, scrisori de amenințare sau de afaceri. Tot la Popăuți îl găsim pe Alexandru Lăpușneanu, care, în 1557, într-o scrisoare din 29 iulie, menționează că a zidit la Câmpulung un adăpost pentru călători, în mijlocul munților și al stâncilor. La 27 mai 1635, reședința domnească l-a găzduit pe Vasile Lupu, care s-a adresat și el bistrițenilor, „pentru 11 vaci și 6 boi de pomană, luați în port de la călugării din Cașula”.

Tot aici au poposit doamne și domnițe (Elena Rareș, Elisabeta Movilă, Ana Racoviță ș.a.) aduse de diferite împrejurări, printre care unele tragice.

Reședința domnească de la Popăuți a găzduit, pe parcursul câtorva secole, câțiva domni moldoveni și capete încoronate străine, în trecerea lor prin Botoșani, cu ocazia unor campanii militare. Aici, la Popăuți, în vremuri de bejenie, târgoveții se refugiau, pentru că,

la adăpostul zidurilor fortificate, se simțeau mai în siguranță.

5. Botoșani, apanaj al doamnelor Moldovei

Orașul Botoșani a fost un apanaj al doamnelor Moldovei. Din momentul când un domn se urca pe tronul Moldovei, soția sa încasa veniturile din acest apanaj, cât timp era doamnă. Astfel, s-au rânduie doamnele Moldovei la acest apanaj vreme de aproape cinci secole (pr. I.D. Marin). Veniturile doamnelor proveneaua din încasarea taxelor de intrare la marile iarmaroace din Botoșani, la care se adăugau câte 2 lei și jumătate pentru fiecare stog de fân domnesc vândut. Pe lângă veniturile dobândite din aceste taxe, doamnele Moldovei mai aveau în ocolul Botoșanilor o grămadă de moșii, în total 12: la Mănăstireni, Necșeni, Teișor, Cristești, Ruși, Popăuți, Tătărăși, Botești, Curtești, Stăuceni și Bătrânești. Departe de acest grup se mai aflau încă patru: Costești pe Siret, Cristești și Mășcățeni pe Jijia și Droșani pe Sitna, cu iazul cel mare. Suprafața totală a apanajului era de peste 40.000 ha.

Banii rezultați nu intrau în bugetul țării, ci erau folosiți la discreția doamnelor. Uneori doamnele făceau donații în beneficiul locuitorilor, dar acestea erau neînsemnate față de veniturile obținute. Doar doamna Elena Rareș a fost mai generoasă, construind cu banii rezultați din taxe și moșii două biserici, „Uspenia” și „Sf. Gheorghe”, biserici care dănuie și astăzi.

Pentru încasarea veniturilor doamnei, erau orânduie doi dregători, doi vornici „despre doamna”.

După plecarea de la domnie a lui Mihail Sturdza, supranumit Cresus al Moldovei, în anul 1849, veniturile orașului au încetat să mai constituie un apanaj al doamnelor Moldovei.

6. Botoșani, evenimente istorice

Este cunoscut faptul că orașul Botoșani în cursul evoluției sale istorice a înregistrat numeroase evenimente: în special nenorociri, ca urmare a așezării sale geografice.

De-a lungul și de-a latul meleagurilor botoșănene, au gonit popoare migratoare, „trecând prin foc și sabie” așezările umane, locuitorii luând adesea drumul bejeniei, sau al codrilor în străfundul cărora își găseau scăparea.

Cortegiul nenorocirilor e lung și înspăimântător: năvăliri barbare, războaie, prădăciuni, calamități naturale (secete, inundații, grindine, furtuni), foamete, invazii de lăcuste, molime necruțătoare (ciumă, holeră), mari incendii.

Să enumerăm câteva evenimente istorice care au influențat direct orașul Botoșani.

La 28 noiembrie 1439, tătarii au intrat în Moldova, prădând și arzând numeroase localități, printre care și Botoșanii.

În 1504, polonii au intrat în țară sub comanda lui N. Ramonski, palatinul Cracoviei, care, cu 60.000 de ostași ai săi, a prădat Hârlăul, Ștefăneștii și Botoșanii.

Bogdan Vodă, fiul lui Ștefan cel Mare, supărat că sora craiului leșesc nu-l vrea de soț, din pricină că era chior, a considerat acest refuz un *casus belli* și în 1505 a intrat cu oastea în Pocuția, a făcut prădăciuni și și-a lăsat oamenii acolo. Despre ce a urmat, scrie Grigore Ureche:

Văzând leșii paguba ce li se făcuse Bogdan Vodă nu suferiră, ci strânseră oaste cu leafă și pre oamenii lui Bogdan Vodă ce-i lăsase în Pocuția, i-a împins înapoi. Și într-acel război au pierit doi frați, feciori de boieri leșești, feciorii lui Trus; și de acii au intrat oastea leșească în Țara Moldovei, de au făcut multă pagubă și pieire și au prădat până la Botoșani, prinzând o seamă de boieri de țară și,

în mânia pentru cei doi frați ce au pierit în războiu, pe toți i-au tăiat în Camenița.

La Botoșani, la 18 noiembrie 1561, Despot Vodă, ajutat de unguri, s-a războit cu Alexandru Lăpușeanu, susținut de 260 de ieniceri înzestrați cu arme persane. Cu toate că erau ascunși în curțile locuitorilor, turcii au fost măcelăriți cu toții.

În anul 1650, târgul a fost devastat de cazaci și tătari.

Semnificativă este relatarea preotului catolic Anton Sossi, din 26 februarie 1675: „Năvălind călări de la Botoșani la Baia, într-o singură zi, cazacii au ucis peste 2.000 de oameni, preoți în biserici și au luat peste 100 de robi și 400 care cu pradă”. Iar ce înseamnă o invazie a dușmanilor, ne spune cronicarul mai sus citat:

Pe acele vremuri (1711) era greu în țară, nu de bir, ci de alte supărări. Că turcilor le era calea tot timpul prin țară mergând și vinind de la Hotin. Unii venea spre Focșani de mergea spre Siret sau spre Botoșani, alții spre Bârlad și spre Iași, spre Prut. Și ca niște oșteni păgâni ce erau, tot stricăciuni făceau cu fel de fel de răsuri și batjocuri a fete fecioare și femei înțelepte.

Cele mai mari și mai multe invazii tătărești au avut loc după 1538, când sultanul Soliman I i-a așezat pe o parte din tătari în sudul Basarabiei (Bugeac). Aceste incursiuni prădalnice puteau fi anunțate din timp prin focurile ce se aprindeau pe numeroasele movile ce se găsesc și astăzi în comunele situate pe malul drept al Prutului. De la aceștia au rămas toponimele: Strada Tătarilor (în Botoșani), Drumul Tătarilor, Vadul Tătarilor. Și, datorită lor, limba română s-a îmbogățit cu o nouă zicală: „Nu te grăbi, că doar nu dau năvală tătarii!”

Jan Sobieski, regele Poloniei, a trecut cu armata sa prin Botoșani în 1691, în incursiunea sa în țara Moldovei. Spune cronicarul Ion Neculce: „Coborātu-s-au

craiu lășesc Sobieski cu oștile grele iar în țara Moldovei... și au venit craiu cu obuzul pe la Botoșani”.

În primăvara anului 1828, trupele țariste au trecut Prutul și în câteva zile au ocupat Moldova și Țara Românească. În locul domnilor s-a instituit o administrație militară rusă. La Botoșani s-a instalat o unitate de cazaci sub comanda generalului Voinov, care a stat în oraș un an. Pentru necesitățile lor militare, rușii au rechiziționat 77 de case care au fost folosite ca spitale, bucătării, pitării, magazii, grajduri, spițerie, zbarnea și caraol. Au părăsit Botoșaniul, uitând să plătească chiria pentru casele folosite.

În Războiul de Independență populația județului a contribuit cu suma de 3.380 lei, 88 de cai, 55 hl de fasole, 16 care cu fân, 6 oca scamă, 236 feșe și bandaje, 11 hamuri, 10 trăsuri și 51.392 lei destinați pentru procurarea de arme, cu care se puteau cumpăra din străinătate 856 puști marca „Peabody”, suficiente pentru mai mult de jumătate de regiment de infanterie.

În virtutea legii din 24 aprilie 1877, s-au rechiziționat fără plată, printre altele: 593 bovine, 475 cabaline, 40.056 kg brânză, 50.130 kg fân etc. Sumele datorate de stat pentru aceste bunuri se ridicau la aproape 240.000 lei, județul Botoșani ocupând astfel locul 15 din cele 33 ale țării.

În Primul Război Mondial Botoșaniul a cunoscut din plin nenorocirile și a contribuit cu mărinimie la susținerea armatei și a populației civile refugiate în oraș. În Botoșani s-au aflat unități militare române și ruse în refacere, căroră li s-a adăugat și populația civilă din zonele sudice ale țării ocupate de inamic. Toți s-au mobilizat în susținerea cauzei sfinte, aceea de a vedea toate provinciile românești unite într-un singur stat. Astfel, viitorul Liceu „Carmen Sylva” și-a oferit loca-

lul pentru Spitalul regional nr. 284. Profesoarele au lucrat în cadrul spitalului ajutând medicii, precum și la gospodărirea unității. Elevele, organizate în „Societatea Crucea Roșie”, au lucrat diferite obiecte pentru soldați și copiii celor mobilizați. Au confecționat rufărie pentru răniți, au colectat bani...

Autoritățile au pus la dispoziție, rând pe rând, toate clădirile mari din Botoșani, școlile în special. Localul Liceului „Laurian” a fost amenajat printre cele dintâi, în sălile de clasă, mari și frumoase, au fost așezate paturi ori mese de operație.

Din păcate, armata rusă încartiruită în oraș a produs pagube foarte mari, începând cu sfârșitul anului 1917, după care a părăsit frontul, ca urmare a bolșevizării. Cu toate că erau aliați, rușii s-au comportat în mod barbar. La plecarea armatei ruse în lunile februarie și martie 1918, toate localurile arătau jalnic: fără uși, fără geamuri, cu mobilier murdar, cu sobele de teracotă crăpate, peste tot fiind o murdărie și un miros pestilențial. Majoritatea școlilor din oraș și-au depozitat inventarul într-o magazie sau o sală de clasă pe care au încuiat-o. Acestea au fost devastate, iar materialele au fost arse pentru încălzirea camerelor unde locuiau viitorii bolșevici. Au fost înghițite de flăcările focului mare parte din arhive, registre matricole, cataloage, aceeași soartă având-o și icoanele, steagurile tricolore, tablourile familiei regale etc. Până și instalațiile electrice au fost distruse. Curată barbarie! Sau, dacă vreți o parafrază a unui cunoscut dicton francez: „După noi, potopul”.

După război autoritățile au alcătuit o comisie care să evalueze pagubele de război. Pagubele au ajuns, la prețurile din 1916-1918, la suma de 3.359.041 lei.

După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941, Botoșanii au dus o viață normală, fără a se ivi greutăți în aprovizionarea locuitorilor cu alimente. Toate instituțiile și școlile și-au dus activitatea în bune condițiuni, dar nu după mult timp au început să apară primele trenuri cu răniți români și germani, care au fost primiți de spitalele din oraș, apoi certificatele de deces ale celor căzuți pe front, ce au îndoliat multe familii.

După uriașa bătălie de la Stalingrad, începută la 4 septembrie 1942, soarta războiului a fost întoarsă în favoarea Uniunii Sovietice. La 23 decembrie același an, o mare ofensivă a trupelor sovietice a dus la apropierea frontului de România, constituind apoi pentru Moldova un adevărat dezastru.

La 9 martie 1944 au început pregătirile intense pentru evacuarea orașului. S-au înscris pentru plecare peste 22.000 de locuitori. La sfârșitul lunii martie au început evacuările. Se pleca cu trenul sau cu căruțele. Trenurile de persoane și marfă erau supraaglomerate, oamenii plecând cocoțați pe acoperișurile vagoanelor. Prefectura avea nevoie de 800 de vagoane pentru a evacua cerealele depozitate în magaziiile gărilor care au căzut în mâna „eliberatorilor” hămesiți. Pe șoselele ce duceau spre sudul țării, lungi convoaie de trăsuri, căruțe și care încărcate cu refugiați se amestecau cu coloane pedestre și motorizate ale militarilor români și germani care aveau aceeași țintă. Calvarul refugiaților se va încheia după 23 august 1944, când refugiații vor reveni acasă.

La 7 aprilie 1944, Armata Roșie a intrat în Botoșani. Orașul a fost predat de o delegație a Comunității evreiești. Evreii au ocupat toate posturile publice. Comandanțul sovietic n-a fost de acord cu transformarea orașului

într-o republică evreiască, dar cam așa se întâmplase.

Nu după mult timp, în oraș se putea citi *Graiul liber*, ziarul de front al Direcției Politice a Armatei Roșii, care avea menționată pe prima pagină, într-o casetă, bine cunoscuta lozincă de atunci „Moarte cotropitorilor nemți!” și următoarea declarație:

Guvernul sovietic declară că nu urmărește scopul de a dobândi vreo parte din teritoriul României sau de a schimba orânduirea socială existentă în România și că intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României este dictată exclusiv de necesitățile de război și de faptul că trupele inamice continuă rezistența (vorbe goale!).

La aceste nenorociri provocate de oameni să nu uităm și de nenorocirile provocate de diferite molime, care au bântuit din când în când pe aceste meleaguri, mai ales de teribilele ciumă și holeră. Și deoarece, când scriem aceste rânduri, ne aflăm în plină pandemie provocată de coronavirus, cred că e folositor să vedem cum s-au răspândit aceste molime, cum s-au comportat oamenii, autoritățile și medicii în fața acestor epidemii, ce urmări dezastruoase au avut și să constatăm că nu-i nimic nou sub soare.

7. Marile epidemii

Ciuma

Numită și *pesta*, este o boală infecțioasă acută, extrem de gravă, epidemică, transmisibilă la om de rozătoare, în special de șobolani, prin intermediul puricilor. Ciuma este cunoscută de mii de ani la egipteni, evrei și la alte popoare din Antichitate.

Documentele scrise despre ravagiile ciumei în ținutul Botoșani ne-au rămas începând din primii ani ai secolului al XIX-lea. Aceasta nu înseamnă că până

atunci cumplita molimă n-a fost prezentă pe meleagurile noastre.

Prima mare epidemie de ciumă a avut loc în Botoșani în deceniul al doilea al veacului trecut. Despre aceasta ne-au rămas mărturii zguduitoare datorită unui medic rus aflat în trecere prin oraș. Iată ce găsim în notele sale: „Cu groază mi s-au înfățișat dovezile cele mai evidente ale ciumei și ale efectelor lor nimicitoare atât de bătătoare la ochi, încât nici vorbă de îndoială nu mai rămâne.

Am văzut toate casele golite, cele mai multe din ele cu ușile și ferestrele deschise, lucrurile ce se puteau lua din case erau transportate și purificate, câinii și pisicile vagabondând pretutindeni. Oamenii însă (nu erau) niciunul. Însuși surugiii moldoveni care ne-au transportat până aici, îngrozindu-se de această situație prevestitoare de rău, s-au împotrivit (de a merge mai departe) și, dezlegând caii de la trăsură, au fugit și m-au lăsat pe mine numai cu oamenii mei. Am rătăcit pe ulițe căutând oameni în zadar, până când, în sfârșit, unul din ostașii țării noastre mi-a ieșit în cale din întâmplare. Călăuzit de acesta, am ajuns la locuința centurionului, comandantul acestei zone situate în afara orașului. Acesta, cu o înfățișare amărită, ne-a informat despre jalnica stare de lucruri din acest loc. Mi-a povestit că ciuma a fost adusă cu două luni în urmă din Iași de niște călători și că până acum a ucis cu cruzime, astfel încât, dintre locuitorii care se socoteau între două și trei mii, mai mult de opt sute au fost răpuși în timp de șase săptămâni. Cei rămași, crâncen înspăimântați, s-au refugiat în Munții Carpați vecini (sic!), dar nici acolo nu au găsit salvarea pe care o sperau, deoarece foarte mulți dintre aceștia purtau cu ei germeii acestei extrem de contagioase boli; cea mai mare parte au murit. Această fugă

generală a fost precipitată în special de viziunea unui preot, căruia i-a apărut un oarecare sfânt în vis, care a prezis pieirea sigură a tuturor dacă nu vor evacua orașul.

Câinii fără stăpân, care abundă în orașele moldovene, hoinăreau liberi pe ulițe și, din lipsă de alimente, se hrăneau cu cadavrele ciumașilor care erau îngropate mai neglijent, insuficient de adânc, sau rămăseseră neîngropate, și prin urmare s-a dovedit că mulți din ei au turbat; aceasta constituia (însă) un pericol mai mare decât al ciumei.

Mi s-a arătat că din 200 de călăreți (husari), muriseră 70 de ciumă și alți 32 zăceau în corturi, într-o poiană învecinată. Dintr-o companie de 120 de ostași pedestri, mai mult de 40 au plecat din viață și 17 zăceau bolnavi; și, în sfârșit, dintr-un număr de 20 de cazaci care staționau în apropierea orașului, trei din ei lipseau și unul din ei, îmbolnăvit, a fost dus la ceilalți ciumași.

Fiindcă subchirurgul și cei doi bărbieri care se străduiseră să dea ajutor ciumașilor deja muriseră, ciumașii rămăseră fără niciun tratament, iar ceilalți câți mai rămăseseră sănătoși până atunci așteptau moartea, considerând-o aproape inevitabilă”.

În continuare, medicul rus menționează că s-au luat măsuri severe de precauție pentru a opri extinderea bolii. Cu excepția paznicilor de la depozitele de grâu, toți militarii au fost scoși în afara orașului și orice contact cu aceștia era total interzis. Pedepsa capitală era aplicată celor ce încălcau măsurile luate. Cu toate acestea, boala a pătruns în tabăra din câmp, prima victimă fiind ajutorul comandantului.

În încheiere, medicul arată:

Fiindcă în cele văzute de mine, din relatarea centurionului și din toate celelalte împrejurări nu rămâne nici cea mai mică îndoială de prezența ciumei, mă siliu cu cea mai

mare străduință să dau ajutor nenorociților bolnavi, cât și celor sănătoși prin măsuri și sfaturi atât cât îmi permitea timpul scurt pe care-l aveam la îndemână în împrejurările acelea teribile. Din trusa mea medicală am predat căpitanului câteva leacuri împreună cu indicațiile scrise cum să le folosească pentru el și ostașii săi. I-am promis că-i voi trimite mai multe îndată ce voi sosi la Iași (BĂNZAR V., *Boli pestilențiale*, manuscris nr. 56).

Recrudescența bolii s-a semnalat apoi în perioada anilor 1818-1819, când organele sanitare au desfășurat o activitate intensă pentru a putea diminua cât de puțin ravagiile. Ce se putea face atunci când medicamentele erau foarte puține și aproape insuficiente? Pentru a fi mai concludenți, vom aminti câteva leacuri și sfaturi de epocă. Ca primă măsură de urgență, era recomandată „afumarea” caselor și lucrurilor cu marganți, silitră, sare, călăcan, praf, după care urma spălatul lucrurilor cu apă curată și rece și întinderea lor la soare. Se mai indica afumarea lucrurilor cu fum de „tufare sau ramuri de lemn verde”, precum și spălarea cu oțet. Casele contaminate trebuiau văruite, iar dușumelele bine spălate. Cea mai eficientă măsură recomandată, hotărâtoare în oprirea epidemiei, a fost izolarea familiilor contaminate în afara localităților.

Călătorul englez Robert Ker Porter, în memoriile sale de călătorii publicate la Londra, în două volume, după ce a voiajat prin Georgia, Persia, Armenia etc., a ajuns, la 17 februarie 1820, la

Botoshan, localitate respectabilă de vreo mie de case cu 8 sau 10 biserici. Ciurma însă a decimat într-atâta populația, încât de-abia jumătate din locuitori mai trăiesc. Am tras la Georgias, agent austriac.

Un rol deosebit în combaterea bolii i-a revenit farmacistului Johann Gorgias, stabilit la Botoșani în

1793, ca urmare a chemării lui de către boierimea orașului. A deschis prima farmacie din Botoșani. Pentru a arăta contribuția sa în lupta contra ciumei, ne folosim de necrologul publicat în gazeta *Siebenburger Wochenblatt* din Brașov:

...în amândouă provincii izbucni ciuma și, răspândindu-se cu iuțeala fulgerului, făcu ravagii teribile și îngrozitoare. Aici arată Gorgias o activitate neobișnuită. Cu primejdia vieții sale, se consacră serviciului omenirii suferinde, luptă cu putere în contra prejudecăților locuitorilor și luă măsurile cele mai energice contra răspândirii flagelului îngrozitor, închizând orașul, ducând bolnavii de ciumă într-un spital, separând pe cei bănuți de cei sănătoși și dând acestora mijlocul de a se feri de molipsire. Aicea vizita cu abnegație zilnic pe bolnavi din spitalul de ciumați, le dădea curaj, îi sfătuia să aibă răbdare, resemnare și încredere în Dumnezeu. El le dădea zilnic din propriile sale mijloace, hrană, precum și medicamentele necesare, și ajuta tot așa cu vorba și cu fapta pe cei separați ca suspecti. (GOROVEI, 123-126)

După numai 11 ani, Ținutul Botoșani a cunoscut o altă puternică epidemie de ciumă, pe arii mai întinse și cu jertfe multe. Paradoxal, de astă dată se găsesc mai multe mărturii pentru câteva localități din ținut și aproape deloc pentru Botoșani.

Holera

Este o maladie infecțioasă acută, foarte contagioasă, provocată de microbi în formă de vibrioni, caracterizată prin crampe stomacale foarte dureroase, vărsături și diaree, și care duce la deshidratarea corpului. Deseori este mortală. Agentul patogen al bolii a fost descoperit de Robert Koch, în timpul unei epidemii în Egipt.

Ca și ciurma, holera a bântuit în ținuturile noastre provocând mari pierderi în rândurile populației înspăimântate, lipsită aproape total de posibilități de vindecare. Nu este de mirare că din acele vremuri a rămas expresia „a da holera în cineva”, ceea ce înseamnă a da spaima într-o persoană. Adesea, în mod peiorativ, persoanele urâte și foarte rele erau denumite „Holera de la ‘48”.

Prima epidemie de holeră cunoscută a fost aceea care a bântuit în 1831. La Botoșani, primele cazuri au fost semnalate la 9 mai, pentru ca în luna următoare să se înregistreze o medie de 37 de îmbolnăviri și 27 de decese pe zi. Boala a fost asociată cu o foamete simțită din plin în rândurile populației sărace, căci o nenorocire nu vine niciodată singură. Vornicia nu a putut face altceva decât să acorde suma de 1.359 lei pentru procurarea făinii de porumb ce a fost distribuită de comisul Anghelachi.

Orașul părea pustiu, deoarece nimeni nu mai circula pe străzi de frica îmbolnăvirii. Prin curți și chiar pe străzi se găseau cadavrele holericilor de care nu se apropia nimeni. Pentru a putea transporta morții, vornicia a cumpărat două care cu boi de la Popăuți, ce au fost puse la dispoziția ciocilor. În fiecare zi orașul era cutreierat de cele două care unde cadavrele erau aruncate de-a valma. Erau apoi scoase în afara târgului și îngropate în gropi comune. Groparii au primit din bugetul epitropiei (1830-1831) suma de 660.600 lei. Cu privire la numărul morților, o catagrafie a timpului de atunci a înregistrat 710 morți la o populație de 13.725 locuitori.

Începând cu luna august, a scăzut din intensitate. La 24 septembrie 1831, vornicia orașului raporta divanului, printr-o vidomostie, că, din mila lui Dumnezeu,

în târg și în ținut a „conținut” cu totul boala. Un bilanț pentru orașul Botoșani a înregistrat pentru perioada mai-septembrie 1831 un număr de 1.569 holerici, care, raportat la populația de atunci (circa 14.000), dă o morbiditate de 111,85%. Din cei îmbolnăviți au murit 1.086 (69,37%).

Epidemia din 1848. A fost cea mai cumplită din câte au bântuit pe meleagurile botoșănene. Și de această dată s-au luat măsuri severe menite să stăvilească apariția ei, printre care și paza pe Prut. Isprăvnicia Botoșani a primit poruncă să ia următoarele măsuri: păstrarea curățeniei orașului; consumarea legumelor, fructelor, peștilor și scoicilor numai în stare proaspătă; interzicerea consumului bureților, castraveților și berii înăcrite; evitarea dormitului în natură; consumarea cărnii și a pâinii de cea mai bună calitate; controlul sanitar al locuințelor.

Comitetul sănătății din Iași recomanda ca toate spițeriile să aibă medicamente proaspete și în cantități suficiente. Având în vedere dispariția unora din ele, enumerăm câteva: revent, castor, mosc, afion, gândac turbat, preparate de zinc, țipirig, silitră, unt de piatră albă necurățat și de cel roșietic etc.

Holera a pătruns în țară pe la Galați, adusă de un vapor venit de la Constantinopol în primăvara anului 1848. La 18 mai era prezentă la Iași, iar în iunie la Botoșani, adusă de „bricicarul” Aron. Acesta a fost și prima victimă. Din documentele vremii, redăm unul interesant ce aparține doctorului Hynek („fizicul” ținutului Botoșani), cu referire la evoluția bolii:

Noaptea spre ieri foarte bine dormise, sănătos deplin se sculase, cafeaua și-o băuse, ieșind de acasă ieri dimineață, îndată s-au întors acasă cu mare atac de holerină și cu semne de opintele, de vărsat, și triapăd scoțând o mulțime

de fluiditate ca niște zoi cam roșie, cu o răceală peste tot corpul, tăieturi în stomac care s-au mai alinat după muștar la pântece și pulpe, după punerea de cărămizi fierbinți, după luarea prafurilor. Dar la fiecare civerț de ceas și după trecerea de la două ceasuri jumătate, după ce s-au încălzit, a început a asuda, vărsatul era mai rar, diareea au încetat de tot și până astăzi îndreptat pacientul deplin.

Raportul din 3 iunie 1848 mai menționa că la Botoșani se înregistrau în acea zi 51 de grade Celsius la soare și 35 la umbră.

Înmulțindu-se cazurile de holeră, s-au luat noi măsuri ce prevedeau împărțirea orașului în cvartale de care să răspundă un medic și vizitarea zilnică a fiecărei case de către „revizuitori”. Aceștia trebuiau să raporteze situația din teren comisarului, iar acesta, la rândul lui, medicului-șef. De asemenea, în fiecare cvartal trebuiau să existe câte un bărbier și șase oameni care să-i ajute pe cei săraci, dar și un „cărucer” care să care morții în afara orașului, unde erau îngropați cu ajutorul poliției.

Cu toate măsurile luate, holera s-a întins, înregistrându-se la 14 iunie șapte cazuri. Medicul Max, doctorul orașului, înainta regulat rapoarte către Comitetul Sănătății din Iași, prin care cerea și 5.000 lei pentru înființarea unui spital în care să fie izolați holericii. Bani n-au fost „sloboziți”. În scurt timp boala s-a semnalat și în mediul rural. *Albina românească* din 11 iulie 1848 relatează că, în toată Moldova, Botoșaniul avea cei mai mulți morți (140). Se îmbolnăviseră și doctorii I. Max și Ghișcoviți. Printre cadrele medicale care au luptat împotriva holerei s-a aflat și farmacistul Emerich Haynal, succesorul lui Georgias. De origine secui, prigonit de la Tg. Mureș pentru ideile sale revoluționare, s-a aciuat la Botoșani, unde, din nefericire, n-a putut sta prea mult. Consulul austriac din oraș l-a denunțat guvernului

din Viena și Haynal a fost nevoit să ia drumul Constantinopolului.

Spaima a cuprins întreg ținutul Botoșani. La cancelaria ispravniciei rămăsese un singur funcționar ce nu mai dovedea cu evidența morților, ceilalți fiind bolnavi sau fugiți din localitate. Au rămas la datorie numai medicul ținutului (Jianu) și ispravnicul.

Spre sfârșitul lunii iulie, epidemia de holeră se întinse practic peste toate localitățile ținutului, pentru ca la începutul lunii august să se oprească la Botoșani și să intre în descreștere la sate. La 4 octombrie se considera că a trecut pericolul bolii și s-a întocmit următoarea vidomstie:

Localitatea	Numărul îmbolnăvirilor	Numărul însănătoșirilor	Numărul morților			
			Total	B	F	Copii
Botoșani	6.804	4.536	2.268	786	828	654

Raportând îmbolnăvirile din oraș la numărul populației de atunci care era de circa 20.000 de locuitori, reiese o morbiditate de 340 la mie și o mortalitate de 113 la mie, rezultând că s-a îmbolnăvit mai mult de o treime din populație și au murit mai mult de o zecime.

Interesante sunt observațiile consemnate de doctorul Jianu cu privire la evoluția bolii. El făcea cunoscut Comitetului sănătății următoarele constatări: nici o persoană n-a fost perfect sănătoasă în cursul epidemiei, fără să nu fi avut măcar „o hurducătură prin pânțece”; și cei constipați au avut 2-3 scaune pe zi; mediul cel mai prielnic pentru extinderea bolii a fost aerul umed, impur; oamenii fricoși s-au îmbolnăvit mai repede și în

procentaj mai mare decât cei curajoși; cei care s-au ferit de indigestie s-au îmbolnăvit în număr mai mic; izolarea bolnavilor s-a dovedit cea mai bună măsură de prevenire a bolii.

Epidemia din 1855. A pătruns în țară pe la Galați, ajungând la Botoșani în luna iulie, când a fost depistată de doctorul Hynek, succesorul lui I. Max. Medic al ținutului era doctorul Kerenbach. Primele victime ale bolii au fost copilul și sluga unui negustor.

De data aceasta boala a fost mai blândă, medicul ținutului având îndoieli asupra ei, fapt ce a făcut să ceară doctorului Hynek să practice autopsia pentru a se convinge dacă într-adevăr era vorba de holeră. Acesta a refuzat, conflictul dintre cei doi durând pe toată perioada epidemiei.

Dintr-un raport asupra stării sănătății locuitorilor pe luna august 1855, se costată că s-au înregistrat 264 de decese, din care 104 din cauza holerei.

Epidemia din anii 1865-1866. A surprins orașul Botoșani în aceeași stare de insalubritate ca și epidemiile anterioare. Administrația comunei care fusese reorganizată în 1862, prin instituirea Primăriei în locul Eforiei, nu a reușit să îmbunătățească cu nimic starea sanitară a orașului, cu toate că luase ființă și un Consiliu de igienă.

Boala a fost semnalată la 23 noiembrie 1865 de către doctorul Francisc Iszak, medicul primar al orașului. S-au luat imediat următoarele măsuri: împrumutarea a 400 de galbeni; folosirea ca spital pentru holericii săraci a caselor bisericii Cuvioasa Paraschiva; împărțirea orașului în patru cvartale, fiecare având câte un bărbier și două ajutoare; interzicerea consumării alimentelor vechi; întreținerea curățeniei orașului; obligația birjarilor de a transporta bolnavii la spital.

Cei 400 de galbeni au fost împrumutați de la cămătarul evreu Faibiș Sigal, pe termen de patru luni, cu dobândă de 1%. Cu acești bani s-a înființat un spital numit „Ospiciul comunal”, încadrat cu un ținutnic, două poslușnice, un bucătar, un rândaș și un odagiu. Aici erau internați infirmii, copiii orfani, holericii, bolnavii de febră tifoidă și alte boli, fapt ce constituia un puternic focar de infecție. În același timp, cadavrele holericilor stăteau în case, neridicate, lângă care dormeau cei vii, în loc să fie duse la morga de la Cimitirul evreiesc. Doctorul Iszak cerea mereu ajutorul primarului Canano. În loc de ajutor, primarul a părăsit orașul de frica bolii, lăsându-l în locul său pe consilierul Iacovachi.

Situația sanitară a orașului devenea tot mai dramatică. Polițaiul se îmbolnăvise. Doctorul Iszak străbătea orașul de la un capăt la altul, constatând cazuri cutremurătoare. Într-un bordei evreiesc a găsit două femei lăuze, moarte de holeră, culcate la pământ, în timp ce bărbații și patru copii stăteau lângă cadavre. Nenumărați morți continuau să stea neridicați prin case și ogrăzi.

La sfârșitul lunii decembrie s-au ivit cazuri de îmbolnăvire și în rândurile unităților de jandarmi și dorobanți, bolnavii fiind duși la Ospiciul comunal. Deși era iarnă, holera continua să se extindă. La 1 ianuarie 1866, același doctor Iszak raporta Primăriei că de la 20 noiembrie, când s-a înregistrat primul caz, până la data de mai sus, au fost 614 bolnavi, din care 240 s-au însănătoșit, 160 au murit, restul fiind încă bolnavi.

Cei care au avut de suferit mai mult au fost săracii. Ion Holban și Anița Bogdăneasa stăteau bolnavi pe străzi în plină iarnă, fără mijloace de existență. În casa lui Toader Rogojinaru din mahalaua Sf. Neculai, polițaiul l-a găsit pe acesta bolnav, zăcând la pământ, în

timp ce soția sa cu doi copii mici în brațe și alți doi mai mari plângeau și strigau că mor de foame și frig.

O contribuție importantă la combaterea epidemiei au avut-o bărbierii. În condiții deosebit de grele și primejdioase, au salvat deseori bolnavi de la moarte, punând în practică sfaturile medicilor. Doctorul Iszak i-a apreciat așa cum se cuvine și a luptat pentru menținerea lor, atunci când primarul a refuzat să-i mai remunereze.

Epidemia părea că s-a terminat cu următoarea situație pentru perioada 20 noiembrie 1865 – 23 aprilie 1866: 2.032 bolnavi, din care au decedat 542.

Holera a apărut din nou la 1 iulie. De data aceasta, Primăria a apelat la toți preoții din oraș, ca să „desăvârșească în biserică cele mai călduroase rugăciuni către Dumnezeu” și să officieze un sfânt Maslu scoțând icoanele la bariera Iași. Holera continua să ia proporții. Într-o singură zi (4 iulie) doctorul Pruncu a înregistrat 64 de noi îmbolnăviri și 20 de decese, pentru ca apoi, în trei zile (15-17 iulie), să se contamineză alți 235 de locuitori și să moară 141. Din hotărârile luate de Primărie nu s-a pus nimic în aplicare, situație ce l-a determinat pe medic să-l reclame pe primar Direcției generale a serviciului sanitar. Venind în anchetă, doctorul Mircovici, inspector general sanitar, a confirmat cele relatate de omologul său și a dispus distribuirea medicamentelor și alimentelor necesare pentru cei săraci. În loc să ia măsuri eficiente de combatere a bolii, Primăria orașului continua să recomande preoților oficierea de slujbe religioase ce erau anunțate prin baterea darabanelor. Și cum morți erau în fiecare zi pe tot cuprinsul orașului, clopotele băteau de dimineața până seara. Pentru a nu crea în rândurile populației o stare de panică mai mare, primarul a cerut preoților să oprească cu desăvârșire tragerea clopotelor.

A doua etapă a holerei (14 iulie – 24 august) a înregistrat 1.255 de cazuri, din care au decedat 617 oameni. Printre rapoartele sanitare efectuate în anii 1865-1866 se găsesc și statistici cu privire la ravagiile bolii, din care rezultă că s-au îmbolnăvit 3.287 de locuitori și au murit 1.169. Mortalitatea a fost relativ redusă în prima etapă și ridicată în cea de-a doua, 48%.

Așadar, meleagurile botoșănene au cunoscut patru epidemii de holeră în numai 35 de ani (1831-1866). Pătura cea mai lovită, cum era și normal, a fost cea săracă. Botoșaniul a înregistrat o scădere simțitoare a numărului de locuitori și paralizarea vieții economice și sociale. Spre bucuria botoșănenilor, holera apărută în țară în anii 1872, 1893, 1911 și 1913 nu le-a dat târcoale. Plătise suficient tribut acestei cumplitे boli.

8. Spitalele

În timpul ocupației rusești, în anul 1832, s-au amenajat la Botoșani primele spitale, în case rechiziționate, puse la dispoziția oștirilor rusești formate din cazaci, sub comanda generalului Voinov.

La 12 iunie 1832, Vornicia Ținutului Botoșani a cerut Sfatului Municipal al orașului să întocmească o situație cu casele folosite de „oștirile rosieneste”. Din răspunsul primit de Vornicie, constatăm că la dispoziția rușilor au fost puse 76 de case cu 146 de camere, majoritatea fiind destinate pentru spitale. După părăsirea orașului de către generalul Voinov, acesta „a uitat” să achite chiria pentru casele puse la dispoziția lor.

N-am vrea să încheiem acest capitol despre istoricul orașului fără să nu spunem câteva cuvinte despre aspectul administrativ-teritorial și despre lăcașurile de cult ale orașului Botoșani.

9. Aspecte administrativ-teritoriale

Din punct de vedere administrativ-teritorial, orașul Botoșani a fost mai întâi parte din Ținutul Hârlău. Din 1741 s-a înființat ținutul Botoșani prin preluarea unor localități din ținuturile Hârlău și Dorohoi. Tot din anul 1741, ținuturile au fost împărțite în ocoale. Ținutul Botoșani era alcătuit din trei ocoale, apoi a fost împărțit în cinci: Siret, Jijia, Ștefănești, Hârlău și Sitna, în care intra orașul Botoșani. Prin noua împărțire administrativ-teritorială din 1864, din timpul lui Cuza, au dispărut ținuturile și ocoalele și s-au înființat județele, plasele și comunele rurale și urbane, orașul Botoșani devenind comună urbană.

10. Lăcașurile de cult

Botoșani, un oraș multinațional și multiconfesional, este înzestrat cu nenumărate lăcașuri reprezentând cultele ortodox, catolic, neoprotestant și mozaic. În anul 1938, în Botoșani erau 14 biserici ortodoxe, o biserică catolică, 2 biserici armene, 1 biserică lipovenească, 1 casă de rugăciune adventistă și 54 de sinagogi și case de rugăciune evreiești. Cele mai renumite biserici ortodoxe sunt: biserica „Sf. Nicolae” – Popăuți, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, în 1496, cu fresce admirabile, reprezentând ultimul tip al arhitecturii bisericesti din Moldova sub domnia lui Ștefan cel Mare. În interior are numeroase picturi. Turnul-clopotniță este cel mai frumos și bine păstrat din acea vreme; biserica „Sf. Gheorghe” sau biserica domnească, ctitorie a doamnei Elena, soția lui Petru Rareș (1551), o construcție de piatră având fațadele ornate cu ocnițe și fride; biserica „Uspeenia” (Adormirea Maicii Domnului) sau biserica doamnei, de asemenea ctitorie a doamnei Elena (1552) și reconstruită în secolul al XVIII-lea. În această biserică a

fost botezat Mihai Eminescu în ziua de 21 ianuarie 1850 de preotul Ion Stamate, ajutat de fiul său, Dimitrie, diacon, fiind de față, în afară de părinți, și stolnicul Vasile Iurașcu, naș, și maica Fevronia Agafton, soră cu mama poetului²; biserica armenescă „Adormirea” datează din secolul al XIV-lea sau al XV-lea. Reclădită în 1782, înzestrată cu un turn-clopotniță în 1826; o a doua biserică armenescă, „Sf. Treime”, înălțată în secolul al XVI-lea, reclădită în 1795. Păstrează interesante pietre de mormânt.

Ar mai fi multe lucruri de spus despre orașul Botoșani, de exemplu, despre populația orașului, despre școli, despre viața culturală a orașului, despre marile personalități culturale: Nicolae Iorga, Mihai Eminescu, George Enescu, dar titlul acestei cărți nu ne permite. Pentru cei ce doresc să știe mai multe despre Botoșani, le recomandăm cartea domnului Ștefan Ciubotaru *Monografia orașului Botoșani*, din care ne-am inspirat și noi.

---

² George CĂLINESCU, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura pentru Literatură, București 1966, 37.

III

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA COMUNITĂȚII CATOLICE DIN BOTOȘANI

Așa cum spuneam într-o pagină anterioară, ca în toate târgurile, la Botoșani trebuie să fi fost negustori și meseriași catolici sau vreun sfetnic ori un diac pe lângă reședința domnească, de confesiune catolică, încă din timpuri îndepărtate, dar nu avem cunoștința de vreo organizare a lor în comunitate catolică.

Prima mențiune documentară despre existența catolicilor la Botoșani s-a găsit într-o veche matricolă a Parohiei Horlești, în care se arată că, la 8 decembrie 1781, a avut loc un botez în „Butuszan”. Trei ani mai târziu, la 14 noiembrie, a avut loc, în același oraș, un nou botez.

Ulterior ambele sunt anulate prin hașurare, menționându-se că au trecut la parohia Botoșani¹.

Se știe din corespondența episcopului Ioan-Filip Paroni (1821-1825), aflată în arhiva Episcopiei de Iași, că la Botoșani ar fi existat un teren al comunității catolice și că acest teren s-a pierdut din neglijența credincioșilor. De asemenea, mai reiese din această corespondență că același episcop trimitea de câteva ori pe an un preot de la Iași, ca să facă slujbă celor 15 familii catolice care erau atunci la Botoșani².

Deschiderea exploatărilor forestiere din Moldova de Nord a atras mulți ruteni și armeni catolici, precum și mulți polonezi. După unele documente existente în

---

¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

arhiva Episcopiei de Iași, rezultă că la Botoșani erau mulți armeni catolici și că ei ar fi avut și un preot al lor, pe nume pr. Ambrosius Wolski, franciscan, care, pe la începutul anului 1791, a ajuns în conflict cu superiorul misiunii, pentru că nu voia să se supună conducerii acestuia, care coordona toată activitatea spirituală a preoților din Moldova.

La fel, din aceleași documente, înțelegem că un alt preot polonez, chemat cu numele simplu de *Cajetanus*, ar fi voit să facă biserică la Botoșani, dar nu l-ar fi ajutat prefectul Misiunii³.

În arhiva Episcopiei de Iași se mai păstrează o recomandatie în limba română, dată de domnul Alexandru Calimachi, în anul 1817, către vornicii din Botoșani „pentru episcopul catolicesc” Bonaventura Berardi, care mergea acolo să-și viziteze credincioșii⁴.

În anul 1829, preotul Inocențiu Pamfili, prefectul Misiunii din Moldova, însoțit de ajutorul său, preotul Rafael Arduini, și de secretar, preotul Ștefan Garau, viceprefect al Misiunii din Moldova, începe vizita pastorală, pentru a-și face o idee despre daunele aduse de ocupația rusă și de necesitățile Misiunii. Prefectul vizitează în 1829 parohiile din întreaga Misiune, mai puțin Răducăneni și Huși, pe care, din cauza ciumei, le vizitează în 1830. Au fost găsiți 14 misionari în 12 parohii cu 137 de filiale, 6.820 de familii, puțin mai mult de 32.000 de credincioși, 46 de așezări cu biserici și 38 de dascăli.

Parohia Iași, consemna prefectul Misiunii din Moldova, avea sub jurisdicția sa două sate și trei orașe: Horlești și Dumești – sate; Dorohoi, Herța și Botoșani – orașe; Dorohoi, primul oraș, avea doar 2 familii cu

³ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁴ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

12 suflete. Herța, numai o familie cu 5 suflete. Botoșani avea 9 familii și 47 de suflete⁵.

Înmulțindu-se numărul credincioșilor nu numai în Botoșani, dar și în alte localități din zonă, în anul 1843 episcopul Paul Sardi a ridicat comunitatea catolică din Botoșani la rangul de parohie de sine stătătoare⁶.

În legătură cu înființarea parohiei Botoșani, aș vrea să aduc o precizare.

Bazându-ne pe informația că cele două botezuri din 1781 și 1784 de la Botoșani, despre care vorbeam în rândurile anterioare, au fost anulate prin hașurare, menționându-se că au trecut la parohia Botoșani, s-a emis părerea că parohia Botoșani ar fi fost înființată la 1784 și că în 1843 a fost doar reînființată. Faptul acesta însă nu ne convinge să afirmăm că la Botoșani era parohie la 1784, pentru că acea scoatere din evidență a putut fi făcută după 1843.

Un alt argument adus în favoarea faptului că Parohia Botoșani ar fi fost înființată încă din 1784 este că la 1791 era un preot franciscan polonez pe nume Ambrosius Wolski, care a ajuns în conflict cu superiorul misiunii, pentru că nu voia să se supună conducerii acestuia, care coordona toată activitatea spirituală a preoților din Moldova. Iar tot în perioada aceasta, un alt preot polonez, chemat *Cajetanus*, ar fi voit să facă o biserică la Botoșani, dar nu l-ar fi ajutat Prefectul Misiunii. Nici faptul acesta nu-i convingător ca să se susțină că la Botoșani era pe acea vreme parohie, deoarece cei doi preoți, Wolski și *Cajetanus*, au fost probabil doi preoți speciali, trimiși să tatoneze terenul, să vadă ce credincioși sunt la Botoșani, dacă e posibil să construiască o

---

⁵ Inocențiu PAMFIL, *Relatarea despre Misiunea din Moldova din anul 1829*, Presa Bună, Iași 2019, 86.

⁶ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

biserică pentru ei și ulterior Botoșaniul să devină parohie.

Mai mult, nu există niciun document care să consemneze că la Botoșani ar fi existat parohie în 1784. La 1799, în raportul misionarului Michele Sossano din 25 martie trimis Congregației de *Propaganda Fide* despre starea catolicilor din Moldova, nici măcar nu se pomenește de comunitatea catolică din Botoșani. El înșiră toate cele nouă parohii, cu filialele lor, existente la acea dată în Moldova, dar nu apare niciăieri comunitatea Botoșani⁷.

Prin urmare, Parohia Catolică Botoșani este înființată în anul 1843.

În anul 1844, conform mărturiei lăsate de călătorul Jermey Janos, aflat în căutarea originilor și distribuției maghiare, proaspăt înființata Parohie Botoșani avea 3 filiale și 240 de suflete⁸.

La 1851, conform Schematismului misiunii, comunitatea catolică Botoșani avea 250 de credincioși⁹.

După deschiderea căii ferate Verești – Botoșani, în anul 1872, catolicii s-au înmulțit cu personalul tehnico-administrativ de la stațiile de cale ferată, astfel că la 1874 la Botoșani erau în jurul a 800 de suflete¹⁰.

În anul 1898 toată parohia Botoșani avea 2.000 de credincioși, din care în jurul a 1.500 erau la Botoșani. E numărul cel mai mare de credincioși catolici la care a ajuns comunitatea catolică de aici¹¹.

---

⁷ Anton COȘA, *Catolicii din Moldova din izvoarele Sfântului Scaun, sec. XVII-XVIII*, Sapienția, Iași 2007, 548.

⁸ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, Presa Bună, Iași 2015, 205.

⁹ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 207.

¹⁰ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

¹¹ Iosif GABOR, *Dicționar statistic al localităților catolice din Moldova 1865-1948* (manuscris), I, com. Botoșani, Frumoasa 1972.

După această dată numărul credincioșilor va cunoaște un trend descendent. În anul 1911 erau 160 de familii și 900 de suflete; după Primul Război Mondial, în 1926, erau 123 de familii și 450 de suflete; iar în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în 1938, 103 familii și 317 suflete¹².

Numărul lor s-a subțiat și mai tare după 1940, când unii credincioși catolici de etnie germană au plecat în țara de origine, în cadrul acțiunii ordonate de Adolf Hitler a creării Germaniei Mari, în care să fie adunate toate comunitățile care trăiau în diferite țări europene: Uniunea Sovietică, România, Letonia, Lituania, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria și Italia. Unii din cei plecați, după război, au revenit la Botoșani, dar din cauza condițiilor de viață tot mai precare din timpul regimului comunist și chiar după căderea comunismului, au cerut repatrierea, iar astăzi puțini credincioși catolici de etnie pur germană mai sunt în comunitatea catolică din Botoșani¹³.

În schimb, numărul credincioșilor catolici în Botoșani după 1970, când a început industrializarea puternică a orașului, a cunoscut un trend ascendent prin venirea unor muncitori romano-catolici din zona Iașului, Romanului și Bacăului. Dacă în 1968 erau doar 112 familii cu 244 credincioși¹⁴, în anul 1984 erau 241 familii cu 563 credincioși, iar în anul intrării în Uniunea Europeană a României, adică în 2007, erau 247 familii cu 629 credincioși. Din anul 2007, numărul familiilor și al credincioșilor cunoaște din nou un trend

---

¹² Iosif GABOR, *Dicționar statistic al localităților catolice din Moldova 1865-1948* (manuscris), I, com. Botoșani.

¹³ Iosif GABOR, *Dicționar statistic al localităților catolice din Moldova 1865-1948* (manuscris), I, com. Botoșani.

¹⁴ Iosif GABOR, *Dicționar statistic al localităților catolice din Moldova 1865-1948* (manuscris), I, com. Botoșani.

descendent. După anul 2008, numărul familiilor a scăzut la 207, iar numărul credincioșilor la 441. Aceasta se explică prin plecarea multor familii în străinătate¹⁵.

La 1 ianuarie 2020, în comunitatea catolică Botoșani au fost înregistrate 181 familii și 409 suflete, din care familii întregi – 106, familii jumătăți – 55, căsătoriile mixte – 19, copii – 98, intelectuali – 128, muncitori – 60, pensionari – 113. În toată parohia, la 1 ianuarie 2020 erau 478 persoane, 211 familii, familii întregi – 124, familii jumătăți – 65, mixte – 21, copii – 116, intelectuali – 140, muncitori de diferite profesii – 76, iar pensionari – 137¹⁶.

---

¹⁵ *Almanahul „Presa Bună”*, Presa Bună, Iași 2008.

¹⁶ *Almanahul „Presa Bună”*, Presa Bună, Iași 2019.

IV

STRUCTURA ETNICĂ ȘI PROFESIONALĂ A CATOLICILOR DIN BOTOȘANI¹

La sfârșitul secolului al XVIII-lea erau stabilite în Botoșani 50 de familii considerate străine. Printre aceste familii erau și unele familii catolice de origine **armeană**. Dovadă în acest sens sunt cele două botezuri din 1781 și 1784, consemnate în registrele vechi ale Parohiei Horlești.

Pentru îngrijirea sufletească a acestor catolici, documentele consemnează prezența la Botoșani a doi misionari, la 1791, a preotului Ambrosius Wolski OMC, și la 1800, a preotului Cajetanus.

Pe lângă acești puțini armeni catolici, cei care vor pune bazele comunității catolice din Botoșani sunt germanii și austriecii. Deoarece nu cunoaștem care din ei au fost germani și care austrieci, îi vom menționa împreună, despre ei neputându-se scrie niciun cuvânt de ocară. Se poate afirma pe drept cuvânt că, în multe privințe, au constituit paradigma pentru românii care au avut de învățat multe de la ei: hărnicia, corectitudinea, curățenia, onestitatea, perseverența.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea erau stabilite în oraș doar câteva familii ce făceau parte din cele 50 considerate străine. Printre ele, cea a cunoscutului farmacist Johann Gorgias. Dacă trebuie să amintim

---

¹ Pentru informațiile care urmează în acest capitol m-am folosit de studiul domnului Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, Editura Axa Botoșani, Botoșani 1997, 133-140.

totuși și alte familii, e necesar să facem apel la o catagrafie din 1820, în care îi găsim pe: Gh. Fridirich, născut la Bistrița, căsătorit cu fata doctorului Peterson; Martin Grosul, sas născut la Brașov; Iganti Sultji, născut la Liov, de meserie berar ș.a. În 1832 îi mai găsim pe: Anton Rozimel; Iosef Buțcovschi, cizmar; Iohan Lorhi, pălărier.

O statistică din același an menționează numai 11 familii, din care două se ocupau cu fabricarea berii. Așadar, 11 familii x 5 membri = 55 de locuitori de naționalitate germană. În a doua jumătate a secolului trecut populația germană a crescut, ajungând în 1891 la 476 locuitori. Trebuie să scoatem în relief aspectul că între meseriile cele mai pretențioase, cele mai nou apărute, ponderea o dețineau nemții. De unde și expresia populară „Cap de neamț”. Astfel, toate motoarele cu aburi apărute în acea perioadă la noi, sau locomobilele și mașinile de treierat, erau deservite de mecanici germani aduși de obicei din Bucovina. Primii ceasornicari au fost tot de naționalitate germană. În octombrie 1872, Ioahann Schmidt a inaugurat ornicul din clopotnița Bisericii Uspenia, adus de el din Apus. Întreținerea orologiului a fost preluată apoi de Friederich Etscherberger. După 1870 și-a făcut apariția în oraș marele artist fotograf Jean Bielig, cel care în 1887 a executat ultima fotografie a lui Eminescu, în timp ce se afla bolnav la sora sa Harieta. Acesta va fotografia apoi în 1909, la Ipotești, trei obiective ce vor apărea în monografia lui Corneliu Botez, intitulată *Omagiu lui M. Eminescu*. Dacă mai adăugăm și fotografiile făcute cu ocazia marelui incendiu din 3 iulie 1887, care a mistuit întreg centrul orașului, ne dăm seama de rolul major pe care l-a avut J. Bielig în iconografia botoșăneană. Germanii botoșăneni au fost buni negustori și meseriași,

aceștia din urmă fiind posesori ai numeroaselor vehicule de lux cu tracțiune animală. În 1857 majoritatea dughenelor din Piața Târgului (actuala Piață 1907) aparțineau coloniei germane, printre care se afla Rudolf von Kugler care a executat un plan al acestei piețe, aflat în prezent la Arhivele Statului.

Primii medici care au profesat în Botoșani, în afară de grecul Iani, au fost de naționalitate germană sau austriacă. Primul se pare că a fost dr. Scheț (Schetz), amintit de N. Iorga în *Documentele Callimachi* (II. pag. 49), care a profesat în 1817, urmat de colegii săi Meț (Metz) și Schmidth în 1832. În ianuarie 1836, dr. Kron reclama Vorniciei că hoții i-au furat sania cu cai, tocmai când trebuia să plece în căutarea bolnavilor din ținut. La 20 aprilie 1844 își începe serviciul dr. Max, ca mamoș, având în îngrijirea sa și bolnavii săraci din oraș. Și enumerarea medicilor de origine germană și austriacă poate continua cu: Adolf Modlicht (1847), Francisk Iszak (1864), P. Lochman, Wilhelm Fritsch, B. Stenner, Holendraghen-Reichenblat, A. Hyenic, I. Kalischer, B. Vollberg.

Și câțiva farmaciști: Ioahan Gorgias (1793), Ioahann Binder (1830), Emerich Haynal (1847), Samoil Frank (1885), Iosef Șmelț (1862) ș.a.

Printre intelectualii de marcă germani sau austrieci din Botoșani s-au numărat în secolul trecut numeroși profesori ai Liceului „Laurian” care au predat multe decenii limba germană: Iosef Chernbach (1868), I. Goldner-Kreutz (1877), Carol Mayer (1889) ș.a.

O contribuție importantă la dezvoltarea învățământului botoșănean au avut-o pensioanele particulare, unele dintre ele fiind înființate de intelectuali germani. În 1842, venind din Lemberg, Adolf Neihaus a fondat Pensionul de băieți care-i purta numele. În același an,

soții Friederich și Olimpia Gros au pus bazele unei alte unități pentru băieți și fete. Unii dintre profesorii acestor pensioane erau tot de naționalitate germană: amintim pe Moritz Orestein și Iosef Heldt, ultimul predând lecții de clavier și „danțis”.

La pensiunile din acea vreme, precum și prin unele case boierești funcționau guvernante de etnie germană, cunoscându-se prea bine calitățile lor de gospodine și nu numai. Câteva nume din lumea pensiunelor: Rozalia Sliend, Iosefina Sein, Luiza Muțăș, Idalia Treter, pentru învățarea clavierului, lucrului de mână și a bunelor maniere în societate.

Otilia Chernbach (născută Vilner) a înființat la 19 octombrie 1860 prima Școală Primară de Fete, pe care o va conduce cu pricepere și mari greutateți timp de 32 de ani. În Botoșani s-a născut cunoscutul compozitor (în special de romanze) Carol Decker.

Deși nu a fost numeroasă, colonia germană și austriacă din oraș ducea o viață culturală susținută în cadrul Societății „Leseverein”. Dintre manifestările teatrale și muzicale, amintim jucarea piesei *Helda Galber* la 8 octombrie 1901, pe scena noului Teatru „Popovici”. În același timp, participau regulat la spectacolele itinerante ce aveau loc pe scenele celor două teatre, în limba maternă: celebrul tenor S.F. Schumuckler de la Conservatorul din Viena (1888), trupa vieneză în frunte cu marea artistă Mila Theren, în operele *Der Graf von Luxemburg* și *Die Schöne vom New-York* (1910), primadona Adela Baumfischer (de la Karl Theater, 1926) etc.

În zilele de sărbători, grupuri de germani se îndreptau spre pădurile din apropierea orașului, respectând obiceiurile străbune, prin serbări câmpenești cu producții muzicale.

Germanii botoșăneni au fost de religie catolică. Ei și-au păstrat credința, mai puțin naționalitatea, mulți dintre ei căsătorindu-se cu români, din care cauză numărul lor s-a subțiat continuu. Pare curios, dar nu s-a semnalat nicio unitate școlară în cadrul coloniei lor. Când în 1916 a sunat mobilizarea, toți tinerii germani s-au dus să-și facă datoria sub drapelul țării, și și-au făcut-o cu toate că cei mai mulți aveau părinții inter-nați în lagăre.

Evoluția populației germane și austriece în Botoșani

Anul	Nr. locuitorilor	Anul	Nr. locuitorilor
1832	55	1899	842
1891	476	1930	319

Pe locul al doilea în comunitatea catolică din Botoșani sunt **polonezii**. Aceștia, deși erau mai puțin ca germanii, au fost foarte prezenți în viața economică, socială și culturală a orașului.

În prima jumătate a veacului trecut, legăturile comerciale cu Polonia au fost intense, în ambele sensuri, mai ales cu ocazia marilor iarmaroace, când aveau loc vânzări de animale. Iată de ce, în 1820, întâlnim stabilit în Botoșani, încă din veacul al XVIII-lea, pe leahul Ștefan Iacobovici, căsătorit cu fata unui sârb din Roman. Datorită negustoriei cu animale, pentru care închiria „imaș cu anul”, a reușit să devină bogat într-un timp scurt. În același an îl mai găsim pe Gh. Ludcovțchi, ce se stabilise în oraș din 1814, ca să se ocupe cu confecționarea pălăriilor, precum și pe Iosef Snizinschi, venit din Galiția, acesta devenind curelar și săidăcar în mahalaua Vrăbieni. Încheiem exemplificările cu Grigore Brezinschi, venit de la Sadagura pentru a exercita căsăpia.

Până după 1850 nu se știe numărul polonezilor stabiliți în Botoșani. Cunoscutele recensăminte din anii 1820 și din 1832 nu-i înregistrează numeric.

Revoluțiile ce au avut loc în secolul trecut în unele țări europene au adus în Moldova numeroși refugiați politici, în majoritate intelectuali. După revoluția poloneză din 1863, s-au adăpostit în ospitalierul Botoșani câțiva nobili, cu aprobarea domnitorului A.I. Cuza. Printre aceștia se situează la loc de frunte Emil Tocarski, profesor la Liceul „Laurian”,

bărbat cu o cultură întinsă și variată, cu o ageră inteligență, cu alese maniere, deplin stăpân pe limba românească (N. Răutu). Pe urma lui n-a rămas niciun petec de hârtie care să fi putut da vreo deslușire asupra misterului originii acestui pribeag, despre care se știe numai că era de naționalitate polonă, refugiat în țară, fiind urmărit de agenții poliției politice din Rusia, probabil ca revoluționar (V. Șardin).

Un alt revoluționar, Vladimir Hausky, s-a oprit la Bivol, astăzi Viișoara, unde a fost meditatorul copilului Brândză Dimitrie, cel care peste ani va deveni unul din cei mai mari botaniști ai țării.

Trebuie să scoatem în evidență contribuția unor femei de origine polonă, care după ce s-au stabilit în Botoșani și au învățat bine românește, spre a-și câștiga existența, au deschis pensioane pentru băieți și fete: Kvitniski (1850), Amalia Zelinska (1858), Amalia Zavoraska (1863), Sofia Glavoska (1866) și Sokulska (1897).

Numărul intelectualilor polonezi a crescut către sfârșitul secolului trecut, când colonia lor avea 106 membri. Pentru necesitățile lor culturale au fondat Societatea culturală „Czytelnia”, în cadrul căreia aveau o valoroasă bibliotecă, păstrată apoi în cadrul bisericii catolice din oraș.

După Primul Război Mondial, câțiva polonezi s-au reîntors la locurile natale, alții s-au îndreptat spre alte orașe mai mari. La 1 septembrie 1939, când Germania hitleristă a invadat Polonia, dezlănțuind cel de-al Doilea

Război Mondial, mulți polonezi și-au părăsit țara refugiindu-se în România, câțiva stabilindu-se în Botoșani.

T. Cruclu nota în 1932, printre altele, despre polonezi:

Acum vreo 30 de ani se predica în biserica din Botoșani în limba germană și polonă, cântarea era polonă, azi se predică românește și cântarea e numai în limba română [...]. Și-au păstrat credința catolică, dar naționalitatea putem spune că și-au pierdut-o, primind-o pe cea românească. Cu ceilalți creștini trăiesc în pace. Unii chiar au făcut dese alianțe de căsătorii destul de fericite.

Dintre familiile cele mai importante de polonezi amintim: Dobjanschi, Trembițchi, Dombrovolschi ș.a. Sigmund Dobjanschi a avut trei băieți, naturalizați Goliescu, dintre care Rodrig (1877-1942) va deveni pionier al aviației românești, în domeniul decolării și aterizării scurte.

Recensământul populației din 1930 a înregistrat 161 polonezi, din care 74 au declarat polona ca limbă maternă.

În structura etnică a catolicilor din Botoșani mai avem **francezi, italieni și unguri**. Cu toate că numărul acestora a fost mic, datorită contribuției pe care au avut-o în dezvoltarea învățământului și culturii botoșănene, se cuvine să ne oprim și asupra prezenței lor, semnalată după 1840.

Era pe vremea când în Botoșani exista doar o singură școală primară de băieți, fondată în 1832, ca efect al *Regulamentului organic*: viitoarea Școală *Marchian*. Deoarece aceasta nu putea satisface cerința de carte a celor interesați, în oraș s-au stabilit câțiva francezi care au înființat pensioane de băieți și fete.

Venit din Franța, dar cu nume italian, George Olivari, printr-un decret al cărmuirii din 14 iunie 1840, a obținut permisiunea de a deschide un pension de băieți. Soția sa, Profira, care își va occidentaliza mai apoi

numele (Pulchérie), a pus bazele unui alt pension de fete. La aceste pensioane limba franceză era predată de J. De Gèrine și P. Corombahion. Iosef Dejerné și Ioan Duber, „amândoi de națiune franceză”, vor preda și ei limba franceză la un alt pension, cel al lui Iacob Birtu, fondat în 1840.

Era pe vremea când orașul Botoșani avea puțini intelectuali. La Liceul „Laurian” au predat limba franceză cadre venite din Franța: P. Mettey, care în 1860 s-a oferit să predea gratuit, până în 1883, când a decedat; G. Valy, profesor de limba latină (1871-1872); Victor Fleury, maestru de muzică (1878-1913); Boniface Hetrat, profesor de limba franceză (1893-1894) la fel ca și colegii săi Henry de Gallier (1894-1900) și Henry Mayoux (1900-1902).

Din contribuția profesorilor francezi la bogata activitate culturală botoșăneană, îl vom aminti pe Victor Fleury, care a predat 35 de ani muzica la Liceul „Laurian”. Francezul care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții la Botoșani și care n-a reușit să învețe bine limba română a fost prezent și în fruntea unor coruri, orchestre și chiar fanfare militare. A organizat o orchestră de copii și a fost un bun compozitor.

„Frații” noștri din „cizma” Europei, **italienii**, au venit la Botoșani probabil pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Primul italian menționat documentar este Enache Stamotopulo. Născut la Trieste, s-a stabilit la Botoșani în 1820, căsătorindu-se cu o româncă. De meserie era zugrav.

În cunoscuta *Condică a liuzilor* se găsește pomenit în 1820 unul dintre primii doctori cu nume italian: Anton Caruso Caruzi, care l-a slujit pe Asclepios cu credință, în condiții deosebit de grele, când băntuiau ciuma și holera. Bănuim că acesta făcea parte din aristocrația

italiană, deoarece era conte. Contele doctor și-a găsit la Botoșani o Smarandă (născută Lucchy) ce a devenit prin căsătorie contesă, cu care a avut doi băieți ce au primit nume de-ale noastre: Iorgu și Iancu. Dacă doctorul găsit în documente și cu numele grecizat (Konte Karousos) a fost adevărat conte nu putem ști, deoarece ne punem întrebarea cum de a preferat meleagurile țării noastre și nu țara sa. O fi fost și el un revoluționar, ca mulți alții, stabilit în Botoșani? Sau poate o mare dragoste pentru una din frumoasele botoșănence a fost cauza? Numai Dumnezeu știe. De altminteri, prin 1820 găsim în boierimea noastră mai mulți Caruso: Anton și Ion, dar și mulți copii cu nume neaoșe, românești: Gheorghe, Ion, Zoița, Reghina și Maruța. Un alt Caruso a fost căsătorit cu o Nastasică din familia Băbenilor prin părțile Sucevei. Așa că nu știm dacă este cazul să-i atribuim lui Caruso dictonul „A tout seigneur, tout honneur”.

După înființarea Liceului „Laurian”, în cadrul corpului didactic al acestuia îl găsim pe Giovanni Blanchin, profesor de limbă italiană timp de cinci ani (1865-1870), după care a murit în sărăcie. Cunoscutul Andronic Țăranu a afirmat în amintirile sale publicate în *Revista Moldovei* că, în perioada când a fost elev al liceului, l-a văzut pe G. Blanchin în grădina publică a lui Iacob Bolfosu, situată pe șoseaua Iașului, în stare euforică, ținând un discurs înflăcărat despre Giuseppe Garibaldi. Să fi făcut parte profesorul de italiană din „detașamentul celor 1.000” (*Cămășile roșii*) cu care generalul a debarcat în 1860 în Sicilia? Tot ce este posibil.

Pionierul învățământului primar urban de stat a fost un italian: Anton Velini, alias Gheorghiu. Fiind de altă naționalitate, n-a putut obține bursa pentru studiile necesare pentru a deveni profesor și, de aceea,

și-a luat numele Gheorghiu, nume cu care a funcționat la Botoșani în 1832, în primul său an școlar, la viitoarea școală „Marchian”. Și mai mult ca sigur, urmașul lui A. Velini, cel care a fost directorul școlii amintite, italianul Nicolini, în 1838, a prezentat primele spectacole teatrale din Botoșani, în școala pe care o conducea. Iată, într-o fericită îmbinare, învățământul și cultura slujite de doi italieni stabiliți pe meleagurile noastre ospitaliere.

Un alt italian de vază al Botoșanilor a fost sculptorul D.A. Pellegrinetti, despre care am relatat mai pe larg la capitolul Cultura, Arta plastică.

Despre **ungurii** din Botoșani nu cunoaștem prea multe date, numărul acestora netrecând, probabil, niciodată de 200, unii dintre ei fiind catolici. Vremurile tulburi din trecut i-au adus în chip fortuit. Menționați documentar, îi întâlnim pentru prima dată în anul 1820. Petre Sturza (nume neoaș românesc) a venit în Botoșani în 1811 și s-a căsătorit cu o româncă, Anița, fiica lui Pavăl din Rădăuți. De meserie stoler, posedă două dughene la Sulița. De la Rap (Ungaria), Petre Naghi a venit la Botoșani, unde a deschis o cofetărie în Târgul Vechi, probabil prima unitate de acest gen. Fiind buni grădinari, unii dintre ei au fost aduși de marii boieri locali, pentru a îngriji parcurile din jurul conacelor lor. Nu cunoaștem nume.

După 1840, găsim doi intelectuali unguri care au contribuit la educarea și instruirea copiilor din pensiioanele orașului. Daniil Vatazi funcționa în 1842 la „Pensionul d-lui Iordachi Olivari”, iar în 1846 este amintit Carolus Tașiadin, care preda la „Pensionul Fridrich Gros”, rețineți, limba ungurească și chitara.

În recensământul din 1891 sunt prezenți 26 de unguri, iar în cel din 1930, 115².

Nu în ultimul rând, pe lângă toți acești catolici veniți de pe alte meleaguri, din structura etnică a catolicilor din Botoșani fac parte și mulți români. Catolicii de origine română sunt din Botoșani sau alte localități din țară. Ei au îmbrățișat credința catolică în diferite împrejurări, mai ales cu ocazia căsătoriei. Mai sunt catolici români veniți din părțile Iașiului, Romanului și Bacăului. De asemenea sunt și mulți polonezi și germani romanizați.

Mulți dintre românii catolici care trăiesc astăzi în Botoșani sunt de profesie ingineri, profesori, medici sau alte profesii. Împreună cu ceilalți catolici și cu toți ceilalți locuitori, indiferent de confesiune și profesie, ei lucrează în armonie la dezvoltarea comunității locale.

---

² Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, 133-140.

V

CRÂMPEIE DIN VIAȚA DE CREDINȚĂ A COMUNITĂȚII CATOLICE BOTOȘANI

Din punct de vedere spiritual, comunitatea catolică din Botoșani poate fi considerată ca fiind una bună. Deși a fost o comunitate mai izolată de celelalte din Moldova, iar pastorația se făcea greu la o comunitate atât de eterogenă (erau germani, polonezi, ucraineni, români, până și francezi, italieni și unguri și fiecare voia să audă predica și să fie catehizat în limba proprie), totuși viața spirituală, viața de credință, a fost și este satisfăcătoare.

Și aici, ca pretutindeni în comunitățile noastre catolice, creștinii s-au străduit să pună în practică chemarea lui Cristos: „Fiți sfinți precum Tatăl vostru ceresc este sfânt”. Și aici au fost și sunt familii exemplare în care au înflorit virtuțile creștine, familii în care părinții au știut să dea o educație aleasă copiilor, bazată pe exemplul lor personal, bazată pe sfânta frică și dragoste de Dumnezeu. Și aici au fost și sunt copii și tineri care au trăit și trăiesc o viață sfântă și curată. Și aici s-au evidențiat suflete mari, care au dat mărturie cu curaj despre credința lor în toate împrejurările, chiar și în momentele cele mai dificile. Un exemplu frumos, după cum vom vedea în capitolul „Evocări, mărturii”, îl avem în persoana domnișoarei Sibi Charlotte, profesoară eminentă de franceză, care a semnat manuale de franceză pentru toate clasele școlilor secundare. Prin ținuta ei morală, a impresionat întreaga comunitate și

a atras nenumărate suflete la o viață de credință plină de fervoare. Vom vedea tot din capitolul „Evocări” cât de mult s-a întristat întreaga comunitate catolică atunci când a fost arestat și închis părintele paroh Wilhelm Clofanda; cum spuneau credincioșii: „Călăii ni l-au ridicat pe părintele”. Cum se rugau pentru eliberarea lui și cât de mult s-au bucurat credincioșii când, după ani, l-au văzut iarăși în mijlocul lor.

Și aici însă, ca pretutindeni, au mai fost și poate mai sunt creștini care nu trăiesc la înălțimea demnității lor. Astfel, în anul 1907, cu ocazia vizitei pastorale a episcopului N.I. Camilli, la întrebarea episcopului dacă în comunitate mai sunt cazuri de sminteală sau creștini care nu-și fac datoria de Paști de a se spovedi și împărtăși, ori dacă sunt unii despărțiți sau care trăiesc ilegal, părintele paroh i-a răspuns simplu: da.

Din comunitatea Botoșani avem și doi preoți: Orestes Tușinschi și Ștefan Lupașcu. Părintele Orestes Tușinschi s-a născut la 6 august 1898. Tatăl său era fotograf. A fost miruit în anul 1907 de către episcopul N.I. Camilli. A studiat în Seminarul episcopal de la Timișoara, fiind sfințit preot la 2 septembrie 1924. A activat în multe locuri de pe teritoriul Arhiepiscopiei de București și, după organizarea administrativă din anul 1952, a fost paroh la Iași. A fost cunoscut ca un bun muzician. A murit la Iași în anul 1954 și a fost înmormântat în Cimitirul „Eternitatea”¹. Părintele Ștefan Lupașcu s-a născut în 1940, a studiat în Seminarul „Sf. Iosif” din Iași și a fost sfințit preot la 29 iunie 1965, la Alba-Iulia, de către episcopul Márton Áron. A activat ca preot vicar în mai multe parohii din Moldova, dar după câțiva ani de preoție, din păcate, în mod

---

¹ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, Presa Bună, Iași 2001, 72.

surprinzător, s-a retras din rândul clerului. A murit și a fost înmormântat la Botoșani.

După Revoluția din 1989, mai exact, în anul 2002, și-a făcut prezența în comunitatea catolică din Botoșani o congregație de surori, „Fiicele Maicii Domnului a Milostivirii”, care alături de părinții parohi și vicari desfășoară o vie activitate caritativă la Grădinița „Girotondo”. Fondatoarea acestei congregații este sfânta Maria Giuseppa Rossello. Aceasta s-a născut la 27 mai 1811, la Albissola Marina, în apropiere de Savona (Italia), fiind cel de-al patrulea din cei zece copii ai părinților Bartolomeo Rossello și Maria Dedone. Nerenunțând la gândul de a se dedica vieții consacrate, în anul 1837, la solicitarea episcopului de Savona, PS Agostino de Mari, care căuta persoane disponibile să se dedice slujirii copiilor săraci, ea răspunde afirmativ. Episcopul îi găsește o casă care va deveni prima școală pentru copiii defavorizați. Acestei opere i se alătură imediat alte trei tinere. Data fondării acestei mici comunități a fost 10 august 1837. La 22 octombrie 1837 au avut loc primele depuneri de voturi. Comunitatea a fost numită „Fiicele Doamnei Noastre a Milostivirii”. Prin exemplul deosebit și având deviza „Inima la Dumnezeu, mâinile pentru muncă”, a transmis tuturor surorilor ei un profund spirit caritativ. A fost beatificată la 6 noiembrie 1938, după ce două surori din congregație au fost vindecate în mod miraculos prin mijlocirea Mariei Giuseppa. Canonizarea a fost celebrată la 12 iunie 1949, de către papa Pius al XII-lea.

Primele case ale congregației s-au dezvoltat în Italia. La moartea fondatoarei, congregația avea 65 de case active. Astăzi, surorile activează în peste 21 de țări; congregația este prezentă în Europa, Asia, America Latină și Africa. Familia Rosselliană cuprinde, pe

lângă surori, mai multe ramuri: Preoții Milostivirii, Asociațiile Laice în Apostolatul Milostivirii, Colaboratorii Laici, Agenți ai Milostivirii. În Dieceza de Iași, surorile sunt prezente la Botoșani, punând în practică dorința arzătoare a sfintei Maria Giuseppa Rossello: „Dacă aș putea avea brațele atât de lungi, încât să îmbrățișez toată lumea și să fac bine tuturor!”

Comunitatea din Botoșani se află pe str. Săvenilor, 148, 710290 Botoșani, tel. + fax 0231/513222. Responsabilă: sr. M. Bianca Bonaria (2013). Membri: 3 surori.

Botoșani: o zi cu multe semnificații

Miercuri, 16 octombrie 2019, începând cu ora 18.00, întreaga comunitate a Parohiei „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Botoșani s-a adunat cu bucurie alături de surorile Institutului „Fiicele Doamnei Noastre a Milostivirii”, la celebrarea unei Liturghii de mulțumire într-o zi cu multe semnificații și cel puțin la fel de multe ocazii de sărbătoare a sufletului: 150 de ani de la deschiderea Casei Clericilor pentru tinerii lipsiți de resurse economice și orientați spre preoție, 70 de ani de la declararea ca sfântă a fondatoarei, Maria Giuseppa Rossello, 15 ani de activitate a Grădiniței „Girotondo” și, totodată, 60 și, respectiv, 50 de ani de viață consacrată a surorilor Maria Bianca și Maria Lucia. De asemenea, în mijlocul nostru am avut-o prezentă pe Madre Angela Maria, sora superioară generală a Institutului „Fiicele Doamnei Noastre a Milostivirii”, împreună cu voluntarii din Bolzano.

În cadrul sărbătorii comunității botoșănene, Mons. Grigore Duma a subliniat, prin prețioase vorbe de duh, necesitatea prezenței iubirii în cadrul slujirii lui Dumnezeu:

Sfânta Maria Giuseppa Rossello a îmbrățișat această idee de a iubi, și mai ales de a iubi din toată inima, întotdeauna. Ne-a învățat acest lucru și continuă să ne învețe! În descrierea vieții ei, fiecare clipă este o revărsare de iubire mai ales față de cei marginalizați, de cei săraci.

Momentul cel mai emoționant al serii l-a constituit, desigur, reînnoirea voturilor surorilor Maria Bianca și Maria Lucia, în fața superioarei generale, Madre Angela Maria. De asemenea, în cadrul aceleiași celebrări și-au reînnoit promisiunile și doamnele din Familia Rosselliană.

Așadar, în tonuri de bucurie, surorile și membrele Familiei Rosselliene au amintit că, dacă vrem să vedem, sunt chiar și printre noi exemple frumoase ale trăirii credinței, modele de urmat în ținerea luminii spirituale veșnic aprinse².

O frumoasă activitate o desfășoară și sora Felicia Dancă, de la parohie, care îngrijește de biserică, de parohie și susține cântul în biserică. Este de loc din Adjudeni și aparține Congregației „Slujitoarele lui Cristos, Marele Preot”, al cărei fondator este episcopul Petru Gherghel, și care are carisma: „A trăi mai intens consacrarea începută la Botez a propriei preoții baptismale, participând la opera de răscumpărare a lui Cristos, văzând în preoți pe continuatorii operei de mântuire săvârșite de Cristos”.

---

² Arhiva Parohiei Romano-Catolice Botoșani.

VI

BISERICA, CIMITIRUL ȘI CASA PAROHIALĂ ALE COMUNITĂȚII CATOLICE BOTOȘANI

1. Biserica

Tradiția locală spune că pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când documentele vorbesc despre cei doi preoți, Ambrosius Wolski și Cajetanus, care au activat la Botoșani, în cimitirul vechi catolic, numit cimitirul german, era o capelă unde se făceau slujbele atunci când venea preotul la Botoșani¹.

Intenția de a construi o biserică ar fi avut-o preotul Cajetanus, dar nu a făcut-o, pentru că Prefectul Misiunii nu l-ar fi ajutat. În schimb, superiorul Misiunii, preotul Carol Magni, a reușit să construiască o capelă la Botoșani, în anul 1836. Nu se știe unde: pe locul unde fusese cea din cimitirul vechi, ale cărei ruine se văd și astăzi, sau pe locul bisericii actuale?²

Abia după ce s-a înființat centrul parohial la Botoșani în anul 1843, când era un preot permanent aici, în persoana părintelui Ioan-Botezătorul Dornseiffer, s-a pus problema în mod serios de a se construi o biserică. Când s-a auzit de acest lucru, unii răuvoitori (se pare că erau armeni neuniți) au voit să împiedice construcția. Atunci episcopul Paul Sardi a plecat la Botoșani să rezolve problema. Cu această ocazie a făcut liturghie arhierască solemnă și procesiune, la care au luat parte și trei preoți armeni neuniți. După Liturghie, probabil

---

¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

între episcop și acei preoți armeni au avut loc discuții pe teme dogmatice, în urma cărora preoții armeni s-au lăsat convinși să nu se mai opună, ba, mai mult, au făgăduit că-și vor trimite copiii la Roma pentru studii³.

Construcția bisericii din Botoșani pe amplasamentul actual a început în primăvara anului 1846, sub grija parohului Ioan-Botezătorul Dornseiffer. Pentru construcție au contribuit credincioșii, dar s-au făcut colecte în multe localități, chiar și peste hotare, la care s-a adăugat un ajutor substanțial de 500 de florini din partea împăratului Austriei Francisc I, din fondul de „redempțiune”⁴.

Lucrările de construcție s-au încheiat în toamna anului 1847, iar la 3 noiembrie același an a avut loc sfințirea bisericii, de către episcopul Paul Sardi, împreună cu alți doi preoți romano-catolici din Iași și unul armeano-catolic din Suceava⁵.

După anul 1872 numărul credincioșilor a crescut simțitor prin lucrătorii austrieci veniți în oraș la construirea căii ferate Verești – Botoșani. Biserica a devenit neîncăpătoare, de aceea s-a pus în mod acut problema măririi ei. Cu un efort deosebit și într-un timp scurt, sub conducerea părintelui Bonaventura Köhne, biserica a fost mărită. Zona turnului a rămas intactă, dar corpul bisericii a fost demolat și s-a construit un corp nou cu trei nave în stil gotic, așa cum se vede și astăzi⁶.

Biserica are la exterior lungimea de 26 m, lățimea de 10 m, înălțimea la coama bisericii este de 11,60 m, iar turnul până la baza crucii – 20 m. Suprafața terenului bisericii și a casei parohiale este de 4.447 mp, iar

---

³ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁴ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁵ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

⁶ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 49.

casa parohială se întinde pe 198 mp⁷. Biserica are hramul la 24 iunie: „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”.

2. Cimitirul

Din timpuri imemorabile în Moldova, atât la catolici, cât și la frații noștri ortodocși, a existat tradiția ca în jurul bisericii să fie amplasate cimitirele. Faptul acesta ilustrează un mare adevăr de credință consemnat în crezul nostru creștin: „Cred în împărtășirea sfinților”. Într-adevăr, între Biserica luptătoare de pe pământ, cea suferindă din Purgator și cea triumfătoare din cer există o legătură intimă. Cristos este acela care ne unește pe toți. De aceea, noi ne rugăm la sfinții din cer, iar ei, la rândul lor, se roagă pentru noi și mijlocesc la bunul Dumnezeu darurile de care avem nevoie. De asemenea, noi ne rugăm pentru cei din Purgator, ca Domnul să le ierte pedepsele pe care le mai au de ispășit, iar ei, la rândul lor, când vor ajunge în cer, vor mijloci pentru noi harurile de care avem nevoie.

Cimitirul de lângă biserică mai scoate în evidență un alt adevăr de credință: „Cred în învierea morților”, când trupurile celor drepecți vor fi glorificate și vor străluci ca soarele.

Mai mult, din punct de vedere practic, când cimitirul este lângă biserică, când vine creștinul duminica, se mai oprește și la mormântul tatălui, al mamei, al unui frate, al unei surori, își mai amintește de ei, mai varsă o lacrimă, se mai roagă pentru ei, mai aprinde o lumânare, mai pune o floare și își mai amintește că și el va veni într-o zi alături de ei.

Și la Botoșani primul cimitir pentru catolici a fost în jurul unei capele.

---

⁷ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

a) Cimitirul german

Când, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, s-au stabilit la Botoșani, catolicii au cumpărat un teren undeva pe drumul Suliței, unde au construit o capelă mică din lemn, unde după tradiția locală se făceau slujbele când venea preotul la Botoșani, iar aici, în jurul acestei capele, au început să-și îngroape morții. Acest cimitir este cunoscut în oraș drept „cimitirul german”. Aici erau îngropați nu numai catolici germani, dar și protestanți. De asemenea, erau îngropați și ceilalți catolici, indiferent de naționalitate⁸.

În anul 1864, pe timpul domnitorului Al.I. Cuza, s-a promulgat o lege a cimitirelor, care prevedea ca în termen de 18 luni toate să fie scoase în afara orașului, la o distanță de cel puțin 200 m⁹.

Această măsură s-a luat din motive de igienă și a fost foarte bine, dar în mod nemărturisit cimitirele trebuiau scoase în afara localităților pentru ca oamenii să nu-și mai amintească de moarte! Legea nu a fost pusă în aplicare imediat peste tot.

Cimitirul german, fiind în perimetrul orașului, a trebuit să fie închis, dar nu imediat, ci abia în anul 1881, când s-a deschis Cimitirul „Eternitatea”¹⁰. Pe locul cimitirului german, astăzi se mai pot vedea urmele de la temelia capelei și ale unei case, care ocupă o suprafață de 38 mp, unde locuia în anul 1907, după cum relatează părintele paroh de atunci Felician Czardinski, o familie care avea grijă de cimitir. Mai pot fi văzute și câteva cruci risipite pe ici, pe colo.

⁸ Arhiva Parohiei Romano-Catolice Botoșani.

⁹ Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, 292.

¹⁰ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI, *Condica răposaților*.

Terenul vechiului cimitir german aparține parohiei catolice Botoșani, are o suprafață de 6347 mp și se află pe str. I.C. Brăteanu, la nr. 96¹¹.

b) Cimitirul Eternitatea

Consiliul comunei, prin jurnalul nr. 149 din 5 mai 1874, a hotărât ca primarul Gh. Hașnaș să caute două locuri potrivite pentru tot atâtea țințirime, ca urmare a ordinului 1980/1874, al Ministerului de interne, care cerea aplicarea legii din 1864 privind regimul cimitirelor. Însărcinat cu găsirea locurilor a fost arhitectul orașului, Rudolf Kugler, care a propus trei amplasamente: lângă cimitirul evreiesc, la bariera Iașului – alături de bariera Sulița, unde se afla toloaca târgului și pe care se ținneau iarmaroacele anuale din septembrie – și lângă șoseaua spre Mihăileni. Pentru început, Primăria a alocat suma de 4.000 lei din buget, necesară cheltuielilor reclamate de înființarea cimitirelor, sumă insuficientă. Fondarea s-a tergiversat în continuare. În iulie 1877, s-a alcătuit o comisie care să caute din nou locurile cele mai indicate, alcătuită din medicii Fr. Iszak și Șerban Enacovici, inginerul Zotta și farmacistul Șmelț. La 18 iulie același an, Consiliul de igienă al orașului, alcătuit din Valerian Pruncu, medic primar al județului, Șerban Enacovici, medic primar al orașului, Moritz Chernbach, medic secundar al orașului, Carol Irlenic, inginer al județului, și Ioan Frank, farmacist, făcea cunoscut Primăriei că s-a aprobat înființarea celor două cimitire, unul la bariera Sulița și altul la bariera Agafton. Se recomanda să se construiască pentru fiecare câte o capelă pentru serviciul religios, câte o cameră

---

¹¹ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI, *Condica răposătilor*.

mortuară, să fie plantați de arbori și locul să fie împrejmuit cu stâlpi de cărămidă pe temelie de piatră¹².

Cimitirul „Eternitatea” a fost sfințit la 26 aprilie 1881, slujba religioasă fiind oficiată de protopopul județului, însoțit de preoții de la bisericile din oraș. Fusesse construită o capelă cu hramul „Învierea lui Lazăr”. Personalul țințirului era alcătuit în primul său an de funcționare din preoții Vasile Dimitriu și Petru Vasiliu, groparul Gh. Buică și portarul D. Droșcaru. Capela a fost înzestrată cu obiecte de cult prin donarea lor de către bisericile din oraș.

Din acest moment, toți morții urmau să fie îngropați în noul cimitir. Primăria a emis ordonanța 1748, prin care se interzicea cu desăvârșire îngroparea decedaților pe lângă biserici și capele, de orice rit, cu excepția evreilor care aveau un cimitir nou la bariera Iașului.

Morții aparținând altor rituri urmau să fie înhumați în parcele separate, iar familiile foarte sărace erau scutite de taxele percepute pentru locul de veci. Primul mort dus la „Eternitatea” a fost Costache Meica, îngropat la 29 aprilie 1881, decedat de „damba”.

Pentru catolici și protestanți a fost rezervat sectorul din partea stângă a capelei. Aici își dorm somnul de veci numeroși străini ce au găsit în Botoșani a doua lor casă. Aici sunt înmormântați preoții Wilhelm Clofanda, Petru Bogleş și Ștefan Lupașcu. Aici sunt îngropați mulți oameni de seamă catolici care au jucat un rol important în viața socială, culturală și chiar politică a orașului: doctorii Fr. Iszak, Arpad Haynal de Varad, Marian de Hinek-Topor, A. Hynek, Anton N. Mihailovici Bortkiewicz, omul de afaceri Carol Ankele, fotograficul Eduard Huber, inginerul Zario, sculptorul Pellegrinetti etc.¹³

¹² Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, 292.

¹³ Ștefan CIUBOTARU, *Monografia orașului Botoșani*, 292.

3. Casa parohială

După ce comunitatea catolică din Botoșani a fost ridicată la rangul de parohie de sine stătătoare în anul 1843, s-a pus problema construirii unei case parohiale, lucru care s-a împlinit în anii următori. Nu se știe exact anul când s-a construit vechea casă parohială. Era o casă cu mai multe camere, fără etaj, din cărămidă, acoperită cu tablă, amplasată mai la vale de biserică, cu deschidere spre strada Nicolae Iorga. În anul 1907, cu ocazia vizitei pastorale a episcopului N.I. Camilli, parohul Felician Czarlinski descria casa parohială ca fiind în stare bună. Ar mai fi avut nevoie de unele reparații, dar nu erau urgente¹⁴. Cu unele reparații, casa a rămas în stare funcțională până la Revoluția din 1989, când părintele paroh de atunci, Toma Rediu, a luat inițiativa de a construi o nouă casă parohială. Autorizația pentru noua casă parohială a obținut-o în aprilie 1990 (nr. 39). Proiectul a fost întocmit de I.P.J. Botoșani. Valoarea totală a lucrărilor, conform devizului, era de 1.775.600 lei.

În autorizația eliberată de Primăria Botoșani nu se menționează casa parohială, ci un bloc cu 6 apartamente (încălzire cu sobe; P + 2 etaje)¹⁵.

Casa a fost construită într-un ritm alert și a fost dată în funcțiune în anul 1994. Este într-adevăr mare, cu parter și două etaje, este solidă, construită din cărămidă, stâlpi și planșee de beton, cu arhitectură plăcută și foarte funcțională. Este dotată cu încălzire centrală, curent electric și toate utilitățile. E o bijuterie!

Vechea casă parohială, nemaifiind funcțională și ajunsă într-o stare avansată de degradare, a fost demolată în anul 2018 de părintele paroh Petru Bișog. Tot

¹⁴ *Vizita pastorală a ep. N.I. Camilli, 1907.*

¹⁵ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

cu această ocazie a mai fost demolată o altă casă care se afla în spatele casei parohiale vechi. Pe locul acestor două case este acum spațiu verde.

VII

FILIALELE PAROHIEI BOTOȘANI

1. Dorohoi

a) Prezentarea generală a orașului Dorohoi

Dorohoi – oraș din actualul jud. Botoșani, în trecut reședința județului cu același nume – este așezat la întâlnirea dintre podișul Moldovei de nord și depresiunea Prutului de mijloc în drumul mare care leagă Hotinul și Camenița de Iași.

Numele Dorohoiului – oricare ar fi etimologia la care ne-am opri: „dorogo” și „dorogoj”, care înseamnă drag, scump, sau „doroga”, care înseamnă drum – este de origine slavă, și anume slava de răsărit sau ucraineană.

Probabil Dorohoiul a existat ca așezare mai însemnată, ca târg, încă înainte de întemeierea statului feudal al Moldovei. El servea drept centru de schimb pentru numeroasele și vechile sate de pe podișul Dorohoiului, străbătut de o mulțime de cursuri mici de apă, formând lacuri și iazuri¹.

Nu se cunoaște data înființării orașului. Prima mențiune documentară este în actul din 6 octombrie 1407, prin care boierii moldoveni reînnoiesc – la Lemberg – jurământul către regele Poloniei Vladislav Jagiello, jurământ pe care-l prestaseră în anul 1404. Al treilea din cei 27 de boieri, citați cu numele lor, figurează „pan Mihail Doroheianul”².

---

¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 90.

² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 90.

Peste un an –la 7 octombrie 1408 – localitatea este amintită ca punct de vamă pentru negustorii care exportau la Camenița: „...iar cine duce cai sau iepe la Camenița, ce va trebui să dea în Siret, tot aceea va da în Dorohoi...”³

Orașul Dorohoi a avut o istorie zbuciumată ca și orașul Botoșani. Și acesta a cunoscut din plin nenorocirile pricinuite de deseale năvăliri tătărăști, polone și otomane. Astfel, numai la începutul secolului al XVI-lea, la 1509, 1510 și 1513, orașul a fost ars și prădat de tătari și poloni⁴.

În secolul al XVI-lea, în casele domnești din apropierea Bisericii „Sf. Nicolae” s-a stabilit reședința vornicului din Țara de Sus⁵.

În secolul al XVIII-lea, vatra târgului a fost încredințată unui boier și bisericii din Herța⁶.

Dorohoiul are mai multe obiective turistice. Printre ele, Biserica Domnească, ctitorie a lui Ștefan cel Mare în anul 1495 și zugrăvită în 1522-1525 de Ștefăniță Vodă. Pictura interioară este considerată una dintre cele mai reprezentative creații ale artei moldovenești din secolul al XVI-lea. La dreapta intrării se află un tablou votiv cu portretul ctitorului, al Doamnei Maria, al fiilor săi, Bogdan și Petru, și al nepotului Ștefan. Plastica decorativă a fațadelor constă din combinarea pietrei cu cărămida, arcade oarbe, firide, ocnițe și discuri de ceramică smălțuită; clopotnița din piatră a fost construită în 1868. De asemenea, mai e Biserica din lemn „Adormirea Maicii Domnului”, înălțată în 1779. Muzeul memorial „George Enescu”, amenajat în casa

³ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 90.

⁴ *Ghid turistic*, Editura Sport-Turism, București 1983, 311.

⁵ *Ghid turistic*, 311.

⁶ *Ghid turistic*, 311.

în care a trăit marele muzician, cuprinde o serie de obiecte ce au aparținut acestuia: viori, partituri, o baghetă de dirijor, diverse manuscrise și numeroase fotografii. Bustul lui Valter Mărăcineanu evocă amintirea căpitanului căzut în războiul pentru independență. Bustul lui Mihail Kogălniceanu este creația lui W. Hegel⁷.

Aceasta este descrierea, în linii mari, a orașului în care la începutul secolului al XIX-lea a apărut o comunitate catolică.

b) Comunitatea catolică din Dorohoi

Fiind vorba de un târg atât de vechi și reședința vornicului din Țara de Sus, în același timp un târg cu relații spre centrele negustorești însemnate din Polonia, nu se poate ca în Dorohoi să nu fi existat negustori sau meseriași catolici, dar nu avem cunoștința de o comunitate catolică aici până la începutul secolului al XIX-lea⁸.

Prima mențiune a unei mici comunități catolice la Dorohoi o avem din anul 1829, care menționează că de parohia Iași depindeau două sate și trei orașe: Horlești și Dumești, respectiv Dorohoi, Herța și Botoșani. Dorohoi avea două familii cu 12 suflete, Herța – numai o familie cu 5 suflete, iar Botoșani – 9 familii și 47 de suflete⁹.

Când, în 1843, Botoșaniul capătă statut de parohie, comunitatea catolică din Dorohoi devine filiala acestei parohii și așa va rămâne până în zilele noastre.

În anul 1850, în statisticile catolice, comunitatea catolică de aici, sub forma „in civitate Dorohoi”, avea un total de 20 de credincioși, fără lăcaș de cult¹⁰.

⁷ *Ghid turistic*, 311.

⁸ Iosif GABOR, *Diționarul comunităților catolice din Moldova*, 90.

⁹ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 196.

¹⁰ Iosif GABOR, *Diționarul comunităților catolice din Moldova*, 90.

Numărul catolicilor din Dorohoi a sporit mult prin personalul tehnico-administrativ de la marile proprietăți agricole din regiune și de la stațiile de cale ferată, după construcția căii ferate Leorda – Dorohoi, între anii 1885-1888. Astfel că în anul 1890 erau la Dorohoi 45 de familii cu 225 de credincioși, numărul lor sporind mereu, până în perioada 1900-1905, când au atins cifra-record de 100 familii, cu un total de 500 de credincioși¹¹.

Primul Război Mondial și apoi repatrierea etnicilor germani din anul 1940 au creat o mare perturbare în comunitatea catolică din Dorohoi¹². În 1993 erau 28 de familii cu 68 de credincioși, iar în 2020, 18 familii cu 29 de suflete, din care 9 familii întregi, 7 familii jumătăți, 2 familii mixte, 3 copii, 14 pensionari¹³.

Până în anul 1905, comunitatea catolică din Dorohoi n-a avut biserică. Înmulțindu-se numărul credincioșilor, în doi ani s-a ridicat o biserică frumoasă. Are lungimea de 11,50 m și lățimea de 7,56 m, sacristia având 3,30/4,40 m. Hramul este „Sf. Iosif Muncitorul”¹⁴.

Alături de biserică este o casă cu mărimea de 8,80x12,30 m, drept locuință a preotului, când vine pentru diverse servicii religioase. Pe locul acesta a mai fost o casă, dar despre care, în 1907, preotul paroh menționa că se afla într-o stare rea. În curtea bisericii mai este și o magazie cu o suprafață de 3,60/8,40 m. Terenul bisericii și al casei din Dorohoi are o suprafață de 2.822 m.p.¹⁵.

Comunitatea catolică din Dorohoi n-are cimitir propriu, credincioșii decedați fiind înmormântați în cimitirul orașului.

¹¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 91.

¹² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 91.

¹³ *Almanahul „Presa Bună”*, 1993, 2020.

¹⁴ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

¹⁵ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

În anul 1907, cu ocazia vizitei pastorale pe care a întreprins-o episcopul N.I. Camilli în parohia Botoșani, consemnează documentele, acesta a făcut o scurtă vizită și la Dorohoi. În cadrul sfintei Liturghii predica a ținut-o în limba germană părintele paroh de Botoșani, pr. Czarlinski, iar episcopul a conferit taina sfântului Mir la 18 persoane: 8 bărbați și 10 femei. Prânzul a fost luat în căsuța preoțească de lângă biserică. De la Dorohoi, episcopul a plecat la Mihăileni¹⁶.

2. Alte filiale

În anul Domnului 2020, pe lângă filiala Dorohoi, Parohia Botoșani mai are în îngrijire și alți credincioși risipiți prin diferite sate ale județului Botoșani.

Localitate	Famili	Persoane	Localitate	Famili	Persoane
Bucecea	1	4	Mesteacăn	2	5
Brăești	1	3	Săucenița	1	2
Cămătărești	2	5	Stâncești	1	5
Cămătărești Deal	1	3	Tulbureni	2	6
Cămătărești Vale	1	1	Vorona ³²	1	2
Mândrești	1	4			

În total, în aceste localități se află 14 familii cu 40 de persoane. Sunt 11 familii întregi, 3 familii jumătăți. Sunt 15 copii și 10 pensionari.

¹⁶ *Vizita pastorală a ep. N.I. Camilli, 1907.*

¹⁷ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

---

¹⁸ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI.

3. Centralizator 2020 pentru toată parohia Botoșani¹⁸

	Persoane	Familii	Familii întregi	Familii jumătăți	Familii mixte	Ileg.	Copii	Intelectuali	Muncitori	Pensionari
B	409	181	106	55	19	1	98	128	60	113
D	29	18	9	7	2	-	3	10	-	14
C	40	14	11	3	-	-	15	2	16	10
	478	213	126	65	21	1	116	140	76	137

VIII

FOSTELE FILIALE ALE PAROHIEI BOTOȘANI

1. Hârlău

Este unul din cele mai vechi târguri moldovene cu reședință domnească și centru ținutal. Făcând parte din generația târgurilor feudale, se extinde pe multe cartiere, conturându-se o piață internă cu meșteșugari și comercianți, cu iarmaroace și zile de târg săptămânale.

Documentele vremii îl înscriu sub numele de „Târgul Bahluiului” sau „Bahlovia”.

Orașul Hârlău a fost centrul ținutului cu același nume, desființat în anul 1834. Localitatea datează din secolul al XIV-lea și aici a fost, în sec. XIV-XVI, un fel de a doua reședință domnească. În anul 1384 ședea la Hârlău doamna Margareta, iar în anul 1395, Ștefan I a clădit aici reședința domnească.

Prima atestare documentară a orașului o avem din 1 mai 1384, când Petru voievod a dăruit venitul din vama cântarului de la Siret mănăstirii și Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” din Siret. Documentul – în latinește – este redactat „in villa Horlennao” la curtea mamei voievodului: „in curia matris nostrae carissimae”.

Ștefan cel Mare a refăcut și amplificat curtea domnească de la Hârlău, ale cărei ruine se văd și astăzi. Aici s-a încheiat, la 12 iulie 1499, tratatul de pace cu Polonia, care prevedea deplina egalitate a celor două state.

La Conciliul din Konstanz (1414-1418) a fost de față și o delegație din Hârlău, așezarea fiind consemnată în cronica Conciliului sub forma „Heratt”.

Raportul anonim italian din anul 1606 spune că biserica catolică din Hârlău era „...de zid, dar dărăpănată și fără preot; obișnuiește să vină uneori, dar foarte rar, pentru a face slujba religioasă, preotul din Cotnari”.

Relatarea preotului Bartolomeo Basetti din anul 1643 conține următoarele despre biserica din Hârlău:

...Biserica acestui oraș este ruinată și au rămas numai zidurile; nu se știe cărui sfânt a fost închinată; este lungă de 15 pași, largă de 5, are un potir și o patenă de argint, în stare mediocră și două clopote mijlocii. Case de catolici 4; suflete 16; de împărțășit 10. Pe vremuri erau 100 de case.

Catolicii din Hârlău, ca și cei din Cotnari, erau sași și unguri și se crede că multe familii erau foarte bogate, de vreme ce între studenții care au fost înscriși la Universitatea din Cracovia în anul 1490 era și „Jacobus de Hârlău”¹.

În epoca modernă existența catolicilor la Hârlău a fost semnalată pentru prima dată în anul 1820, când apare ca filială a parohiei Hălăucești. De parohia Hălăucești, în acel an 1820, mai aparțineau comunitățile catolice din Cotnari, Sticlăria, Kosasca, Cucuteni, Iosupești, Moara Prefectului, Târgu Neamț, Soci și Botoșani. La vremea aceea parohia Hălăucești era cea mai vastă din Moldova².

Din 1875 până în 1895 a aparținut de parohia Horlești. Din 1895 până în 1945 a aparținut de Parohia Botoșani.

¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 130.

² Dănuț DOBOȘ – Silviu VACARU, *Hălăucești – sat de veche tradiție cultural-religioasă*, Sapientia, Iași 2004, 130.

În anul 1945 s-a reactivat parohia Cotnari, iar comunitatea catolică din Hârlău a intrat în componența acestei parohii³.

Populația catolică din Hârlău a fost restrânsă la un nucleu vechi de vreo 7-8 familii pe mai bine de un veac, apoi a sporit până la 54 de familii cu 104 credincioși în anul 1938, fiind legați de o mică industrie de sticlărie care funcționa în localitate. Repatrierea etnicilor germani în anul 1940 a redus numărul catolicilor.

Izolați de centre catolice și cu greu păstoriți de la mari depărtări, nu este de mirare că în anul 1891 parohul de Horlești, pr. Carol Maj SJ, nota despre ei în statistica parohiei din anul 1891 că *nolunt audire de sacerdote, nisi forte unus vel alter* (nu vor să audă de preot decât unul saul altul).

Biserica din Hârlău a fost construită în anul 1905 de părinții preoților Gheorghe și Anton Peț, chiar în grădina proprietății lor, și a fost sfințită în ziua de 2 octombrie 1905.

La 31 decembrie 1993, erau la Hârlău 25 de familii catolice, cu 45 de credincioși, iar la 31 decembrie 2017, 19 familii și 46 de credincioși. Hramul bisericii este „Nașterea Sf. Fecioare Maria”⁴.

Comunitatea catolică din Hârlău a dat doi preoți, pr. Gheorghe Peț și fratele său mai mic, pr. Anton Peț.

Pr. Gheorghe Peț s-a născut la 14 aprilie 1894; a făcut parte dintr-o familie numeroasă cu 16 copii. Părinții erau șvabi veniți din Banat și stabiliți la Hârlău. Tatăl era un apicultor vestit care a adus și inovații în domeniul stupăritului. Cu mierea de la albine a întreținut numeroasa familie. Gheorghe Peț a studiat în Seminarul episcopal din Iași, ale cărui cursuri a trebuit

³ Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași.

⁴ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 130.

să le întrerupă în timpul Primului Război Mondial, pentru a sluji ca sanitar militar în armată. După război și-a continuat studiile superioare la Roma, la Colegiul *De Propaganda Fide*, fiind sfințit preot la 17 decembrie 1921. Întors în țară, a fost profesor și rector la Seminarul din Iași timp de 7 ani, apoi a trecut în pastorație, fiind paroh de Gherăești până în anul 1933, după care, până la moarte, a fost paroh de Butea, cu o întrerupere de cinci ani, cât a fost la închisoare.

Iscușița și prudența sa l-au făcut prețuit de colegi și superiori, fiind multă vreme consilier episcopal și decan. După moartea episcopului Marcu Glaser, la 25 mai 1950, până la 15 noiembrie 1950 a fost *ordinarius substitutus*. În această calitate, părintele Gheorghe Peț a condus Dieceza de Iași, până la arestarea sa la 15 noiembrie 1950. A murit în anul 1974, în ziua de 20 martie, fiind înmormântat în cimitirul parohial din Butea. A fost un exemplu de păstor, demn în toate acțiunile sale, care a știut să-și păstreze încrederea în Domnul și seninătatea sufletească chiar în cele mai mari dificultăți⁵.

Pr. Anton Peț s-a născut la 11 mai 1909. A fost al 14-lea copil al familiei. Părintele Anton a studiat la seminarul episcopal din Iași și la cel de la București, iar pentru studii superioare a fost trimis la Roma, la Colegiul „De Propaganda Fide”, unde a fost sfințit preot la 23 decembrie 1933. A slujit ca vicar parohial la Iași, apoi ca paroh la Răchiteni, Faraoani și Iugani. Pe când era paroh la Răchiteni, deoarece era urmărit de Securitatea comunistă, a stat ascuns în casa unui creștin binevoitor din Răchiteni timp de 4 ani, îndurând multe privațiuni, dar astfel a scăpat de închisoare. A murit la Iugani și este înmormântat în cimitirul de

---

⁵ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 77.

aici. A fost un om de spirit, cu un umor debordant și un preot după inima Domnului, bun și înțelegător⁶.

2. Maxut

Este o așezare înglobată astăzi în orașul Hârlău, situată pe stânga șoselei județene Hârlău – Botoșani, pe promontoriul din partea nordică.

Numele satului se trage de la boierul Maxut, care a înființat satul pe moșia lui.

Aici s-a stabilit la sfârșitul secolului al XIX-lea o colonie catolică formată din muncitori de origine germană, specialiști la fabrica de sticlă care funcționa în localitate. Colonia apare în evidențele Episcopiei de Iași începând cu anul 1902, când erau aici 18 familii cu 102 credincioși, apoi comunitatea a crescut, ajungând la o cifră-record de 69 familii cu 309 credincioși în anul 1928. În anul 1932 nu mai erau aici decât 2 familii. Probabil fabrica s-a destrămat. Astăzi nu mai există aici nicio familie.

Comunitatea catolică din Maxut a avut și biserică cu hramul „Sf. Familie”, dar a fost distrusă de operațiunile militare din primăvara anului 1944. Altarul acelei biserici se folosește astăzi la biserica din Hârlău⁷.

Din 1895 până la dispariția ei, comunitatea catolică din Maxut a fost filială a parohiei Botoșani⁸.

3. Mihăileni

Mihăileni – sat și comună la extremitatea nord-vestică a jud. Botoșani, situat pe stânga cursului mijlociu

⁶ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 157.

⁷ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 175.

⁸ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI (*După condicile de Botezuri și Înnormântări*).

al Siretului, format lângă vama care era la frontiera cu Austria, după ocuparea Bucovinei la 7 mai 1775.

Fiind așezat lângă punctul de frontieră, satul s-a dezvoltat rapid și, în anul 1835, domnitorul Moldovei Mihăiță Sturza a cumpărat târgul format aici și moșia aferentă, dând numele său așezării – „Mihăileni” – și declarând-o reședință a ținutului Dorohoi. Poziția târgului a atras mulți catolici. Schematismul Misiunii din 1850 semnală la Mihăileni 12 credincioși, fără biserică, iar Schematismul Misiunii din 1874 menționa aici 90 credincioși, tot fără biserică.

Statistica parohiei Botoșani pe 1887 amintește de o capelă la Mihăileni, pentru ca Schematismul Episcopiei de Iași din 1901 să noteze că la Mihăileni era o biserică cu 55 de familii catolice și un total de 225 credincioși. Rezultă de aici că biserica din Mihăileni a fost construită în pragul sec. XX, în intervalul 1887-1901.

Cel mai mare număr de credincioși la Mihăileni a fost în anul 1904, 60 de familii cu un total de 260 de membri.

În intervalul 1900-1907, Mihăileni a fost centru parohial.

Repatrierea etnicilor germani din anul 1940 a redus comunitatea catolică din Mihăileni la numai câțiva credincioși, afiliați la parohia din orașul Siret, de care-i despărțeau 8 km.

La 31 decembrie 1993 mai erau 5 familii catolice, cu 8 credincioși⁹.

La Mihăileni s-a născut, la 29 iulie 1915, pr. Wilhelm Clain. A studiat în Seminarul episcopal din Iași, fiind sfințit preot la 24 iunie 1939. A activat în mai multe locuri din Moldova și din toamna anului 1955

---

⁹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 176.

până la 1 decembrie 1976 a fost paroh la Tămășeni. Activitatea lui la Tămășeni a fost marcată de continuarea, terminarea și dotarea bisericii actuale din localitate, precum și de refacerea casei parohiale. La 1 decembrie 1976 s-a pensionat pentru limită de vârstă și s-a retras la Parohia Roman, continuând a sluji până aproape de moarte. Pretutindeni a știut să combine blândețea cu severitatea, astfel încât a fost prețuit de cei care l-au iubit și respectat, ca și de cei care nu l-au iubit. A murit la Iași și a fost înmormântat în cavoul preoților din cimitirul Tămășeni¹⁰.

4. Herța

Este o localitate din așa-zisul ținut Herța, localitate așezată pe râul Herța, afluent al Prutului, la o distanță de 28 km sud-est de orașul Cernăuți și la 21 km de orașul Dorohoi. Ținutul Herța a aparținut întotdeauna de Moldova, făcând parte din jud. Dorohoi. În anul 1940 însă, Uniunea Sovietică a rupt de la trupul țării cea mai mare parte a ținutului Herța, inclusiv orașul Herța, iar astăzi acestea fac parte din Ucraina, regiunea Cernăuți¹¹.

În anul 1829 era în orașul Herța o familie catolică¹², iar în 1851 erau 10 familii și 16 credincioși¹³. În 1895 nu mai era nicio familie.

Din anul 1843 până la dispariția catolicilor de aici, Herța a fost filială a parohiei Botoșani¹⁴.

¹⁰ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 195.

¹¹ *Relatarea despre Misiunea din Moldova a pr. Inocențiu Panfili*, Presa Bună, Iași 2019, 123.

¹² Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 220.

¹³ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 207.

¹⁴ ARHIVA PAROHIEI ROMANO-CATOLICE BOTOȘANI, Matricolele parohiale.

5. Fălticeni

Fălticeni – oraș din jud. Suceava – a fost reședință a jud. Baia, așezat între dealurile dintre Moldova și Siret, pe povârnișul către valea Somuzului, afluent pe dreapta Siretului. Orașul Fălticeni s-a format prin contopirea satelor Fălticeni, Tâmpești și Șoldănești, prin cartea domnească din anul 1780 a domnitorului Constantin Moruzi. Numirea noii așezări a fost „Șoldănești” până în anul 1826, iar dezvoltarea târgului a fost favorizată, în mare măsură, de stabilirea aici a emigranților români din Bucovina, după ocuparea acesteia de Austria, în anul 1775.

În trecut era renumit iarmarocul de la Fălticeni.

Până la începutul secolului al XIX-lea nu se cunoaște existența vreunui catolic în târgul nou-înființat. Existența catolicilor se datorează migrării ultimilor catolici din Baia vecină aici. Dovadă în acest sens este faptul că în 1850 Schematismul Misiunii semnala 25 de credincioși, pentru ca în Schematismul din anul 1874 să nu mai fie niciun catolic la Baia, în schimb au sporit considerabil credincioșii catolici din Fălticeni¹⁵.

Numărul credincioșilor catolici a crescut în anii 1830-1831 prin venirea multor polonezi care s-au refugiat din Polonia în urma represiunilor țariste, astfel că în anul 1840 episcopul Sardi găsește la Fălticeni 40 de familii catolice, pentru care episcopul înființează o școală catolică condusă de un învățător austriac¹⁶.

Schematismul Misiunii din 1850 semnalează „în civitate Fălticeni” 100 de credincioși, aparținând parohiei Botoșani¹⁷.

¹⁵ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 95.

¹⁶ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 95.

¹⁷ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 95.

După optzeci de ani, în anul 1930, numărul catolicilor din Fălticeni a ajuns la 278¹⁸. În anul 1940, unii catolici de origine germană pleacă în Germania. După cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu industrializarea, numărul catolicilor cunoaște un trend ascendent, pentru ca după intrarea României în Uniunea Europeană numărul catolicilor să descrească, astfel că, în anul de grație 2019, la Fălticeni erau doar 25 de familii cu 42 de credincioși.

Până în anul 1843, când comunitatea catolică din Fălticeni a intrat în componența Parohiei Botoșani, credincioșii de aici credem că erau păstoriți de câte un preot venit de la Iași sau Hălăuțești.

În anul 1840, episcopul Paul Sardi voia să înființeze parohia Fălticeni și se baza mai ales pe asigurările și sprijinul prințului Cantacuzino, proprietarul locului, a cărui soție era catolică bavareză. Bazat pe aceste asigurări, episcopul Sardi l-a trimis la Fălticeni, în luna februarie 1848, pe pr. Ioan-Botezătorul Dornseiffer de la Botoșani și acesta a convertit, în scurt timp, multe familii de calvini și protestanți. Perturbările și schimbările politice ale anului 1848 din Moldova și moartea precipitată a ep. Sardi au distrus încercările care se făcuseră la Fălticeni¹⁹.

Comunitatea din Fălticeni a fost în continuare administrată de parohia Botoșani până la începutul anilor '70 din secolul al XIX-lea, adică pe la 1870, când această comunitate a trecut în componența parohiei nou-înființate Pașcani. Menționăm că parohia Pașcani avea la acea dată peste 1.500 de credincioși germani și polonezi care lucrau la construirea căilor ferate și la depoul gării Pașcani²⁰.

---

¹⁸ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 237.

¹⁹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 96.

²⁰ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 199.

Comunitatea catolică Fălticeni a fost filiala Pașcanilor până la începutul Primului Război Mondial, când Pașcaniul a încetat să mai fie parohie. Ulterior filiala Fălticeni a fost administrată de parohiile Iași și Hălăucești, iar în anul 1950, comunitatea a fost declarată parohie²¹.

Relatarea ep. Antonio de Stefano din 31 iulie 1859 menționează că biserica din Fălticeni a construit-o, în anul 1858, consulul austriac, doctorul Diaconovitz, care mai dăduse Misiunii și însemnate sume de bani. Această biserică, cu reparațiile impuse de scurgerea timpului, există și astăzi²².

Menționăm că în comunitatea catolică din Fălticeni s-a născut părintele Ioan Proschinger.

Pr. Ioan Proschinger s-a născut la Fălticeni în anul 1929 și se trage dintr-o familie germană. A absolvit Școala Generală din Rădăuți, Seminarul Franciscan din Hălăucești și Institutul Teologic din Alba-Iulia, unde a fost sfințit preot de către ep. Alexandru T. Cisar în anul 1952. A activat ca vicar la Oțeleni, Galați, Siret, Huși, Hălăucești, paroh la Cotnari, Suceava, Hălăucești și Galați. A murit la Suceava în anul 2013, unde a și fost înmormântat.

Și încă un fapt mai puțin cunoscut din viața părintelui Proschinger. Fiind german, după 23 august 1944, a fost prins de sovietici și dus în prizonierat în Munții Urali, unde a stat timp de 4 ani, supus la munci grele, îndurând foame și frig. Într-o zi, profitând de lipsa de vigilență a paznicilor, a reușit să evadeze și, pe jos, cu căruțe, cu trenuri de marfă pe deasupra vagoanelor cu

---

²¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 199.

²² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 96.

cărbune, prin ploaie și frig, mâncând te miri ce boabe de grâu sau porumb, cartofi rămași pe câmp, aproape degerat și cu sănătatea șubrezită, a reușit să ajungă în țară, să-și continue studiile și să ajungă preot!

6. Baia

Ca și comunitatea catolică din Fălticeni, tot în același an 1843, și minuscula comunitate catolică, pe cale de dispariție, din Baia a intrat în administrarea Parohiei Botoșani²³.

Deoarece comunitatea catolică Baia a avut un trecut fascinant, să zăbovim puțin asupra trecutului acestui oraș și al comunității catolice de aici și să ne îmbogățim cunoștințele.

Să-l lăsăm pe neobositul cercetător al trecutului istoriei catolicilor din Moldova, părintele Iosif Gabor, să ne relateze el ceva despre gloria de altădată a orașului și comunității catolice de aici.

Baia este sat și centru comunal din actualul județ Suceava, așezat pe malul stâng al Moldovei, la 8 km depărtare, spre vest de orașul Fălticeni.

Este un vechi centru săsesc, întemeiat în secolul al XIII-lea de coloniștii veniți din Bistrița și Rodna, pentru lucru la minele de aur și argint de la Baia, fiind cel mai vechi oraș din Moldova pe care îl cunoaștem.

Cuvântul „Baia”, cu sensul de mină de metale care se scot prin spălare, vine de la slavonescul „Bania”.

Coloniștii sași – veniți aici după stabilirea lor în Transilvania – au numit așezarea „Moldova”, după numele râului din apropiere, și acest nume s-a transmis în documentele vremii: *Stadt Molde, Civitas Moldaviae, Civitas Moldaviensis, Moldavia*.

---

²³ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 207.

Sigiliul orașului Baia este cerbul sf. Hubert, cu cruce între coarne și cu legenda latină: „SIGILLUM CAPITALIS CIVITATIS MOLDAVIAE TERRAE MOLDAVIENSIS”.

În ceea ce privește vechimea orașului Baia, unii susțin că exista la anul 1200, sau la începutul secolului următor, iar alții socotesc că a fost întemeiat mai târziu.

Mai probabil, coloniștii sași din Rodna și Bistrița au venit înainte de năvălirea tătarilor din anul 1241, când se știe că a fost un curent de expansiune maghiară și germană spre răsărit. După năvălirea tătarilor, adică atunci când tătarii erau stăpâni în regiunile Moldovei, e greu de presupus o expansiune de așa mari proporții.

Baia a fost un important centru negustoresc și a avut o dezvoltare foarte importantă, rămânând loc de vamă, chiar și după mutarea capitalei țării la Suceava, în apropiere de Baia. Orașul a suferit atacuri care i-au grăbit ruina și au redus numărul credincioșilor. În noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467 a fost ars în lupta dintre Matei Corvin, regele Ungariei, și Ștefan cel Mare. A doua oară a fost ars în vara anului 1476, de trupele invadatoare ale sultanului Mahomed II, dar s-a refăcut oarecum și a mai continuat să existe ca așezare urbană în sec. al XVI-lea și al XVII-lea. Vecinătatea cu Suceava, capitala țării, a făcut ca, treptat, negustorii și meseriașii mai cu vază să se mute în Suceava. Rămânerea așezării departe de marele drum comercial care urca pe valea Siretului, spre Polonia, a grăbit scăderea importanței și declinul ei economic. Peste toate acestea, împușinarea minereurilor auroargintifere a făcut exploatarea lor să devină nerentabilă și până la urmă să înceteze.

Lovitura decisivă pentru decăderea orașului a fost dezvoltarea târgului Fălticeni, care, spre sfârșitul sec.

al XVIII-lea, a devenit capitală de ținut, determinând strămutarea unor locuitori din Baia în noul centru de activitate administrativă și economică.

Prosperitatea centrului negustoresc de la Baia este dovedită de deosebitele meșteșuguri exercitate aici și, mai ales, de faptul că de aici plecau tineri pentru studii la centre vestite din străinătate. La începutul sec. al XV-lea, studiau la Universitatea din Praga:

- în anul 1402 *Iacobus de Moldavie*, care era înscris la facultatea de litere;
- în anul 1410, la 5 martie, *Iacobus de Molda* era *licentiatus in artibus*.

La Cracovia au studiat în perioada 1405-1455 Nicolaus Andree (1405), Mathias Filozkopoter, Michael Stephan, Symon Johannis Vikerle (1436), Laurentius Burger (1453).

La Viena au studiat: Ladislaus Blasij de Muldovia (1441) și Laurencius de Moldovia (1448).

La fel, Baia a fost un centru catolic de unde au plecat tineri la studii teologice, prin Boemia, chiar și la Colegiul Sf. Congregații *De Propaganda Fide* la Roma, iar dintre ei, au ajuns preoți: pr. Gheorghe Grossul, fost paroh de Cotnari, pr. Grigore Grossul, nepotul său, fost paroh de Suceava, pr. Petru Grossul, fost paroh de Cotnari, pr. Joachim Wolff, pr. Jacob Capră.

În privința comerțului, este interesant că domnitoriilor Moldovei și-au rezervat achiziționarea aurului și argintului extras la Baia, cum dovedește clauza ce apare într-o scrisoare din 20 decembrie 1515 a lui Bogdan Voievod. În același sens vorbește și privilegiul comercial acordat de Iliăș voievod sașilor din cele 7 scaune ale Transilvaniei, la 9 aprilie 1433.

În afară de importanța economică, Baia a avut și una religioasă. Având o populație catolică numeroasă,

a adăpostit mai întâi o mănăstire franciscană, care exista în anul 1345, când orașul era arătat ca făcând parte din Vicariatul Rusiei – una dintre subîmpărțirile teritoriale ale acestui ordin călugăresc, împreună cu Siretul, Hotinul, Cetatea Albă și Chilia.

Negustorii sași din Baia și-au construit biserica închinată Sf. Treimi, care era singura biserică din oraș până în anul 1413.

Pentru mănăstirea franciscană din localitate, Mușata sau Margareta Mușata, mama voievozilor Petru și Roman, a construit biserica mare probabil în anul 1377.

Franciscanii aveau pastorația catolicilor de la Baia și aici era reședința superiorului Vicariatului Rusiei sau Ruteniei, de care aparțineau călugării de aici.

În anul 1413, Vladislav Jagiello, regele Poloniei, împreună cu soția sa, Ana Cilli, a cerut antipapei Ioan al XXIII-lea (antipapa de la Pisa, depus de Conciliul din Konstanz) înființarea unei episcopii la Baia, indicând pentru această episcopie – ca episcop – pe preotul dominican Ioan Ryza, care până atunci era superiorul ramurii dominicanilor, din asociația misionară „Vicariatul Călugărilor Peregrini”.

După lungi dezbateri și analize ale situației, papa Martin al V-lea a înființat Episcopia catolică *Moldaviensis* – Baia, probabil în anul 1418, numindu-l episcop aici pe dominicanul Ioan Ryza. Acesta, la 1 iulie 1420, trimite la Roma scrisori, adresându-se papei Martin al V-lea, zicându-și *creatura devota Sanctitatis Vostrae*. Papa Martin al V-lea fusese ales la 11 noiembrie 1417, deci ep. Ryza a fost numit la Baia după această dată, mai probabil în anul următor, 1418.

Între timp, la Conciliul din Konstanz a luat parte și o delegație din Moldova și Țara Românească. Din aceasta

faceau parte delegați din 19 orașe ale Moldovei și Valahiei, între care și din „Molda”.

Un document publicat de G.H. Fejer în *Codex diplomaticus Hungariae* și reprodus de Hurmuzachi, vol. I, partea II-a, pag. 497, spune despre delegația orașelor: *Delegati civitatum: Poson, Tyrnau, Sopron, Buda, Cassovia, Alba Julia, Corona, Claudiopoli, Belgrado ac Kirila Moldaviae*. Pr. Carol Auner interpretează acest document în sensul că delegatul *Kirila Moldaviae* a fost prezent de la începutul lucrărilor Conciliului, fiind menționat prezent la ședința din 4 februarie 1415.

În cursul discuțiilor pentru înființarea episcopiei de Baia, la Sf. Scaun s-a cerut ca la Baia să se construiască – pentru episcop – o biserică separată, pentru că la biserica „Sf. Treime” și la mănăstire activau călugării franciscani. O cerere din anul 1420 a noului episcop Ioan Ryza către Sf. Scaun ne arată că această biserică era deja construită. Aceasta este biserica episcopală, clădire impunătoare din piatră, de mari dimensiuni – 29 m lungime –, cea mai mare dintre toate bisericile catolice din țara Moldovei.

Din ruinele acelei biserici, existente azi la Baia, se vede că a fost construită din piatră brută, cu nervurile bolților și chenarele ferestrelor din piatră cioplită. Avea o singură navă, acoperită cu bolți pe ogive și travee dreptunghiulare. Cele două încăperi ale transeptului serveau drept capelă, absida altarului era pentagonală. Un număr de console și fragmente de nervuri profilate se mai văd în altar. Bolțile s-au prăbușit. În dreptul punctelor de sprijin, ca și la colțuri, sunt contraforturi puternice. Ferestrele, fără menouri, se termină în arc frânt. Din turnul-clopotniță se mai păstrează doar o parte din ziduri, în colțul nord-vestic se observă încă urmele unei scări în spirală.

Odată cu episcopul Ioan Ryza, au venit la Baia și călugării dominicani care și-au construit mănăstire proprie, lucrând împreună cu franciscanii la pastorația credincioșilor. Ulterior între ei s-au ivit disensiuni și armonia de la început s-a destrămat.

Încă de la început, pastorația ep. Ioan Rysa la Baia a fost confruntată cu marea invazie a prozelitismului husit, care a profitat de neînțelegerile dintre călugării de la Baia, producând anarhie.

Peste această situație anarhică s-a răspândit protestantismul, care s-a îndreptat mai ales spre comunitățile săsești.

Spre sfârșitul sec. al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea a pătruns și la Baia suflul înnoitor de viață catolică post-tridentină, adus de misionarii franciscani veniți de la Pera, cartier al Constantinopolului, și, treptat, a scos comunitatea de la Baia din starea haotică lăsată de sincopa husito-protestantă. Numărul catolicilor scăzuse mult din cauza declinului economic al orașului, declin care începuse să se accentueze.

În anul 1599, ep. Bernardino Quirini relatează că la Baia erau numai 63 de familii catolice și a aflat aici multe influențe protestante.

Comunitatea catolică din Baia este menționată în majoritatea relatărilor referitoare la situația bisericilor catolice din Moldova, până în pragul sec. al XVII-lea, dar cu efectiv mereu scăzut, în jur de 40 de familii, și s-a destrămat după retragerea armatelor poloneze care ocupaseră Moldova de nord – 1691 – în cadrul războaielor dintre polonezi și turci. Odată cu plecarea polonezilor au plecat și sașii care erau în orașele Moldovei de nord.

De notat este faptul că, deși Baia era mai ferită de drumul mare pe care treceau trupele, nu a scăpat de

prădăciunile pe care le făceau bande izolate și mai ales de represiunea organelor administrative care storceau birurile de la populație. În acest sens, a avut mult de suferit la Baia vestitul misionar Vitus Pilutius.

Situația tulbure din țară a accentuat și mai mult declinul economic al celor din Baia, determinând părăsirea așezării odată cu retragerea trupelor poloneze, astfel că n-au mai ajuns până la noi decât ruinele bisericii episcopale, singura mărturie a gloriei de altădată.

Statisticile catolice mai consemnează – prin anul 1850 – câțiva credincioși la Baia, pentru ca ulterior să nu mai rămână niciunul. În schimb, se observă creșterea numărului credincioșilor catolici de la Fălticeni²⁴.

Menționăm în încheiere că Baia a oferit Bisericii cinci preoți: Pr. Iacob Saxo din Baia, Pr. Gheorghe Gross, Pr. Grigore Gross, Pr. Petru Gross, Pr. Ioachim Wolff²⁵.

Despre preotul Iacob Saxo nu cunoaștem altceva decât numele, dar despre ceilalți avem câteva date. Iată-le:

Pr. Gheorghe Gross a fost sfințit preot de către arhiepiscopul de Sofia, Petru Deodat Baksic, la Baia, în anul 1641. După trei ani, arhiepiscopul Bandinus l-a transferat la Cotnari, iar după doi ani l-a numit în locul său pe pr. Ioachim Wolff. A fost în bune relații cu arhiep. Parcevich, însoțindu-l pe acesta la Roma. După revenirea în Moldova, a murit în decembrie 1668²⁶.

Pr. Grigore Gross. S-a născut în anul 1635. Era nepotul părintelui Gh. Gross. A fost paroh de Suceava și s-a considerat „preot național în Moldova”. A fost mereu împotriva misionarilor, atât iezuiți, cât și franciscani. A murit răpus de ciumă în 1677²⁷.

²⁴ Iosif GĂBOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 26-30.

²⁵ Iosif GĂBOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 13-14.

²⁶ Iosif GĂBOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 242.

²⁷ Iosif GĂBOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 180.

Pr. Petru Gross. Ca preot, îl întâlnim în 1687, băje-nar în Polonia. În 1692 era capelan la Piatra Neamț. Moare în 1694²⁸.

Pr. Ioachim Wolff. Iată ce se scrie despre el:

Ioachim Wolff, moldovean din orașul Baia, fiul lui Nico-lae și al Ecaterinei, ambii catolici. A intrat în colegiu la 21 noiembrie 1676. Știa foarte bine limba latină, moldo-venească, poloneză și în parte pe cea italiană. Are 22 de ani și a fost adus la Roma de Vito Piluzzio, franciscan conventual. A făcut jurământul în anul 1677, a plecat din colegiu după ce a terminat teologia și a fost sfințit preot. E tânăr cu purtare foarte bună, destulă capacitate de muncă și prudență și pentru aceasta se speră că va fi un muncitor bun.

Moare în 1694²⁹.

7. Alte foste filiale

În afară de filialele de altădată ale parohiei Botoșani, despre care am vorbit, au mai fost, așa după cum reiese din arhiva parohiei, și alte localități în care au fost catolici, mai mult sau mai puțin timp, și care s-au aflat în îngrijirea parohiei Botoșani.

Să dăm câteva exemple:

În anul 1848, parohia Botoșani avea catolici în 19 localități³⁰:

---

²⁸ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 95.

²⁹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 112.

³⁰ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 207.

Localitatea	Nr. de credincioși	Localitatea	Nr. de credincioși
Rădeni	72	Liteni	8
Flămânzi	4	Fălticeni	89
Deleni	6	Baia	23
Dorohoi	12	Horodniceni	10
Herța	10	Broscăuți	5
Hudești	16	Sulița	14
Darabani	3	Târnăuca	24
Cordăreni	4	Drăgușeni	12
Zvoriștea	12	Mihăileni ³⁰	12
Corjăuți	5		

În anul 1895, parohia Botoșani avea cinci filiale: Hudești, Sulița, Mihăileni, Dorohoi și Hârlău³¹.

În anul 2010 erau catolici în³²:

Localitatea	Nr. de familii	Nr. de credincioși	Localitatea	Nr. de familii	Nr. de credincioși
Dorohoi	19	36	Mândrești	1	4
Bucecea	1	4	Mesteacăn	1	4
Manolești Vale	1	1	Românești	1	6

³¹ Ionuț ATUDOREI, *Comunitățile catolice din Moldova*, 221.

³² *Almanahul „Presa Bună”, 2010*, 291.

IX

VIZITELE PASTORALE ÎN PAROHIA BOTOȘANI

Una dintre modalitățile cele mai rodnice în păstoriarea unei dieceze sunt vizitele pastorale, care permit unui episcop să intre în contact direct cu poporul credincios al cărui păstor este. Practica vizitelor canonice, adică vizitarea oficială a fiecărei parohii de către episcopul diecezan sau de către un delegat al său, a fost introdusă în Biserică începând cu secolul al VI-lea și avea ca scop controlul activității pastorale și al patrimoniului ecleziastic, precum și cercetarea eventualelor abuzuri existente în parohie. Prin dispozițiile date de Conciliul Tridentin (1545-1563), fiecare episcop diecezan era obligat să viziteze parohiile cel puțin o dată la doi ani, iar conform Codului de drept canonic din anul 1917, canonul 343,

pentru a asigura păstrarea unei învățături sănătoase și ortodoxe, pentru a apăra bunele moravuri și a le corecta pe cele rele, pentru a promova în popor și cler pacea, inocența, pietatea și disciplina, pentru a asigura în general binele religiei, ținând cont de circumstanțe, episcopii sunt obligați să viziteze în fiecare an dieceza lor, în întregime sau în parte, astfel încât, o dată la cinci ani sau mai mult, să fie vizitată toată dieceza, fie de către episcop însuși, fie, dacă acesta este împiedicat legitim, de vicarul general sau de un alt preot¹.

---

¹ Petru CIOBANU, „Vizitele canonice ale episcopului Mihai Robu”, *Buletin istoric* 17 (2016) 49.

Având în vedere aceste obligații impuse de Dreptul canonic, episcopii noștri s-au conformat și au făcut numeroase vizite pastorale în parohiile diecezei.

În cadrul vizitelor pastorale au controlat activitatea pastorală și patrimoniul ecleziastic, au corectat eventualele abuzuri existente în parohii, au dat dispoziții pentru bunul mers al parohiilor și au conferit taina sf. Mir.

De aceea, și parohia Botoșani a fost vizitată de nenumărate ori de către episcopii de Bacău, de cei ai Vicariatului Apostolic al Moldovei și apoi de cei ai Diecezei de Iași.

Redăm mai jos lista vizitelor pastorale în comunitatea catolică din Botoșani, după cum reiese din Arhiva parohiei și a Episcopiei de Iași.

O primă vizită la Botoșani a fost cea a episcopului de Bacău Bonaventura Berardi, în 1817.

O altă vizită canonică este cea a părintelui Carol Magni, superiorul Vicariatului Apostolic al Moldovei, în 1836, când a sfințit capela din localitate, ridicată la ordinul său.

O a treia vizită, despre care se știe, este cea din anul 1846, când episcopul Paul Sardi a mers la Botoșani, pe când se construia biserica. Aici a celebrat sfânta Liturghie și a făcut o procesiune solemnă, la care au luat parte și trei preoți armeni neuniți.

O altă vizită pastorală a fost făcută de către episcopul Paul Sardi la 3 noiembrie 1847, când a sfințit biserica.

Redăm în continuare datele la care au avut loc vizite pastorale la Botoșani, între anii 1865-1980, de către cine au fost făcute și câte persoane au fost miruite cu acea ocazie.

Data	Prelatul	Nr. de miruiți
26 iunie 1865	vizitator apostolic Iosif Tomassi	63
20 august 1878	ep. Fidelis Dehm	70
9 august 1884	ep. Nicolae I. Camilli	73
9 august 1887	ep. Nicolae I. Camilli	26
28 sept. 1897	ep. Dominic Jaquet	90
9 iunie 1902	ep. Dominic Jaquet	58
29 aprilie 1907	ep. Nicolae I. Camilli	50
15 aprilie 1913	ep. Nicolae I. Camilli	135
1 august 1921	ep. Alexandru Th. Cisar	150
27 august 1927	ep. Mihai Robu	75
11 iunie 1933	ep. Mihai Robu	146
1 sept. 1938	ep. Mihai Robu	53
10 oct. 1943	ep. Mihai Robu	29
23 iul. 1972	ep. Petru Pleșca	92
22 iul. 1980	ep. Petru Gherghel	66 ²

Din păcate, nu avem date despre multele vizite pastorale efectuate de episcopii Petru Gherghel și Aurel Percă, între anii 1980-2020.

1. Vizita pastorală din 1907

Una din cele mai interesante și pregătite vizite pastorale a fost cea din 29 aprilie – 3 mai 1907, efectuată de episcopul N.I. Camilli.

În anul 1907, episcopul N.I. Camilli a făcut vizite pastorale în toată dieceza. În prealabil, prin epistola pastorală nr. 918 din 11 februarie 1907, a anunțat că va face vizite pastorale în toată dieceza. Apoi, printr-un decret, a poruncit tuturor parohilor, în virtutea ascultării, să răspundă sincer și lămurit la o serie întregă de întrebări, în total 94. Întrebările se refereau la biserica și casa parohială, la veniturile parohiei și la serviciile

religioase. A poruncit ca răspunsurile să fie scrise cu cerneală neagră de calitate, în copie, din care una va fi păstrată în respectiva arhivă parohială și alta se va înapoia la Episcopie, pentru a fi păstrată în Arhiva episcopală. A poruncit ca amândouă copiile să fie întărite cu sigiliul parohial și iscălite cu mâna proprie de către administratorul parohial.

Iată răspunsurile date de parohul Felician Czarlinski la chestionarul înaintat de Episcopie. Ne permitem să le redăm în întregime, pentru că aceste răspunsuri reprezintă o adevărată oglindă a parohiei Botoșani din acel an și nu numai.

1) Răspunsuri cu privire la biserica parohială

Biserica e în colț între strada Liceului și strada Cuza Vodă. Biserica este în stil gotic, cu trei turnuri și trei nave. A fost zidită între anii 1845-1846 și prefăcută între anii 1876-1877. Este din cărămidă și se află în stare bună. Biserica e prevăzută cu o singură ușă la intrare și una la cripta de sub altarul mare. Ambele sunt bine asigurate. Curățenia în biserică e exemplară.

În biserică sunt trei altare: altarul mare și două laterale. Altarul mare este închinat sf. Ioan Botezătorul, e construit din lemn. Este în stil gotic. Are o statuie din ghips a titularului. Are patru statui mari: la dreapta crucifixului – statuia sf. Ana și a sf. Anton, la stânga – statuia sf. Barbara și a sf. Francisc de Assisi; și două mai mici reprezentând câte un înger, unul la dreapta și altul la stânga crucifixului.

Altarul lateral al Maicii Domnului e din lemn, în stil gotic. Are o statuie din ghips a Maicii Domnului cu Pruncul Isus în brațe. Mai are două statuete reprezentând pe sf. Alois și sf. Ecaterina.

Altarul lateral al sf. Iosif este din lemn, tot în stil gotic, prevăzut cu o statuie a sf. Iosif, una a sf. Ioan Nepomuk și a doi îngeri. Sub acest altar se află mormântul P. Köhne, cel care a mărit biserica în anul 1877.

Tabernacolul altarului mare e fix. Este din lemn, acoperit pe dinăuntru cu mătase albă. Portița e bine închisă. Cheița tabernacolului nu e nici argintată, nici aurită și se păstrează în sacristie, în sertar. Aproape de altar se află o candelă aprinsă totdeauna, ziua și noaptea. Prezbiteriul e despărțit de restul bisericii prin banca de împărțășanie. În prezbiteriu nu șed niciun fel de laici, nici femei, fie chiar surori sau maici.

Biserica este prevăzută cu un amvon fix, iar la cor se află o orgă, care are nevoie de reparații, și un armoniu.

În biserică se află un confesional la loc deschis și vizibil. E bine întreținut și curat. Spovezile femeilor se fac numai în confesional și numai în timpul zilei. În confesional, deasupra gratiilor, se află un crucifix. În biserică nu se află un confesional separat pentru cei surzi.

În biserică este o icoană portativă pentru procesiuni, reprezentând pe o parte Inima lui Isus, iar pe cealaltă parte Inima Mariei; de asemenea, mai există o icoană a Maicii Domnului lângă baptisteriu.

În biserică este calea crucii, datând din 1889. Biserica are două agheasmatare aproape de ușă și se pune apă proaspătă permanent. În biserică sunt bănci, care aparțin bisericii și sunt în stare bună și curate.

În biserică este dulăpașul pentru sfintele uleiuri. E îmbrăcat pe dinăuntru cu mătase violetă. Este bursa violetă pentru untdelemnul bolnavilor. Uleiurile sunt conservate cu vată.

Biserica are o singură relicvă a sf. Ioan Botezătorul, pusă într-un relicvariu de metal aurit, care se păstrează în casa parohială, într-un loc decent, între două lumânări. În biserică sunt două cutii pentru a strânge pomană, una pentru seminarul din Iași, alta pentru trebuințele bisericii din Botoșani. Se mai fac colecte în biserică în fiecare duminică și sărbătoare, colecte care se înregistrează în condica veniturilor bisericesti. Clopotele, în număr de trei, se află în cele trei turnuri ale bisericii.

Biserica are o singură sacristie și e bine întreținută și apărată. Sacristia are un singur dulap în care se țin

odăjdiiile bisericești, potirele și vasele sfinte. Vinul se cumpără de la vie și ostiile se pregătesc în casă. În sacristie se mai află: tăblița pe care sunt scrise rugăciunile pregătitoare pentru sf. Liturghie, tăblița pe care scrie „tăcere”, acvariul cu manutergiu pentru preot, o icoană mare a Răstignitului, directoriul.

Biserica e dotată cu toate cele necesare pentru cultul divin. Are un rând de vase de argint pentru sfințele uleiuri, un potir mic de argint, un potir mai mare de argint, o monstranță argintată, o monstranță cu bronz, aurită.

Sacristanul bisericii este tânărul de 19 ani Iosif Nicolai din Tămășeni, care e și slugă în casa parohială și primește leafă de 12 lei pe lună, leafă pe care o plătește parohul. Organist nu este, pentru moment cântă tânărul Ernesto Spadatto. Feciori de biserică nu sunt.

Baptisteriul e în fundul bisericii, într-o capelă pe lângă turnul principal. Bazinul e din tablă de fier vopsită pe dinăuntru. Apa de pe capul botezatului curge într-o farfurie de sticlă și se varsă apoi în sacrariu. Bazinul e din tablă puțin ruginită. Ușa baptisteriului se închide cu cheia care se păstrează în sacristie. Interiorul baptisteriului nu este împodobit. În baptisteriu este un dulăpaș în formă de tabernacol, în care se țin lucrurile trebuincioase pentru botez.

2) Casa parohială

Casa parohială este în stare bună, are nevoie de unele reparații, dar nu sunt urgente. În casa parohială locuiește administratorul parohiei, părintele vicar Francisc Șubinski. În casa parohială mai locuiește bucătăreasa, d-na Malvia Iaboriska, văduvă, în vârstă de 38 de ani, care este în serviciul parohiei de 5 ani. De asemenea mai locuiește în casa parohială și sacristanul Iosif Niculai, de 19 ani.

3) Venituri

Parohia nu are nici pământ roditor, nici vie. Are o căsuță în cimitirul vechi și locul cimitirului. Căsuța e închiriată unei familii catolice, care are datoria de a păzi cimitirul.

Venit al parohiei îl constituie și procentul de 7% al celor două legate, care se încasează de două ori pe an: câte 42 de lei. Valoarea totală a legatelor este de 100 de ducați (1.200 lei).

În afară de aceste venituri certe mai sunt veniturile ce provin din „jura stolae”. În anul 1903 s-au încasat 486,50 lei, în 1904 – 553,00 lei, în 1905 – 538,00 lei, în 1906 – 393 lei.

Pentru botez plata este la latitudinea nașilor. Pentru căsătorie taxa cea mai joasă (în caz că o pot plăti) e de 12 lei pentru preot, patru pentru organist. Pentru clasele mai înalte, după înțelegere.

Pentru înmormântări clasa cea mai joasă (dacă o pot plăti), preotul – 12 lei, organistul – 5 lei; de fiecare steag sau felinar – câte un leu, de fiecare tragere a clopotelor – câte un leu; aducerea în biserică și așezarea catafalcului – 20 lei; pentru moliftă – 1 leu; pentru prohod nu e taxă; de fiecare strigare de căsătorie în biserică – câte 2 lei; de fiecare act de botez etc. – câte 2 lei.

Pe lângă aceste venituri sigure, mai sunt și alte venituri nesigure. Media acestor venituri pentru anii 1900-1906 inclusiv este: umblarea cu crucea – 220,00 lei, binecuvântarea cozonacilor de Paști – 148,70 lei; excursiunile la filiale – 199,30 lei; subvențiunea Suveranului austriac – 220,00 lei; pomana parohienilor pentru susținerea preotului – 347,00 lei.

4) *Cultul divin*

La sfânta Liturghie s-au pus în aplicare dispozițiile Papei Pius al X-lea cu privire la cântul gregorian și bisericesc. Totul se face latinește.

Binecuvântarea cu Prea sf. Sacrament se dă: 1) în toate duminicile și sărbătorile de peste an de două ori pe zi, după liturghia parohială și după vecernie; 2) în toate vinerile I-a ale lunii, de două ori pe zi: după liturghia votivă cântată și după vecernie ce se face după- amiază pentru membrii Confraternității Inimii lui Isus; 3) în cele 9 zile ale Novenei ce se face înaintea sărbătorii Inimii lui Isus, după vecernie; 4) în toate celelalte vineri ale

anului afară de Vinerea Mare, o dată, după vecernie; 5) în fiecare zi a lunilor mai și octombrie, după vecernie.

Binecuvântarea cu Prea sf. Sacrament se dă în felul următor: la deschiderea tabernacolului se cântă latinește: *O salutaris hostia* și în timpul cântului se incensează Prea sf. Sacrament; după aceea se cântă latinește *Tantum ergo*, iar la *Genitori* se incensează iarăși; după *Panem de coelo* și cele trei orațiuni prescrise se dă binecuvântarea cu Prea sf. Sacrament, făcând o dată crucea. La închiderea în tabernacol a Prea sf. Sacrament se cântă ps. *Laudate Dominum*.

Copiii sunt botezați imediat după naștere, iar botezul se celebrează conform Ritualului.

În fiecare duminică și sărbătoare de poruncă, în afară de Duminica Floriilor, se face o predică la Liturghia parohială. Catehismul la copii îl face de obicei părintele vicar în orice duminică și sărbătoare de poruncă la ora 3 după-amiază și în fiecare joi, tot la 3 după-amiază. Explicarea catehismului la adulți nu se face. Nu se face catehismul în școli, pentru că copii catolici învață în școli diferite ale statului, nefiind o școală catolică. La învățătura creștinească privată nu se folosește numai textul catehismului diecezan, căci trebuie să învețe catehismul nu numai în limba română, dar și în germană, polonă, franceză, boemă.

Căsătoriile se celebrează conform Ritualului Roman. În parohie sunt câteva cazuri de familii numai cu căsătorie religioasă sau numai cu căsătorie civilă. Sunt și câteva cazuri de divorț.

Bolnavii sunt vizitați în limita posibilităților și li se administrează sf. Maslu. Înzmormântările se fac potrivit Ritualului Roman și nu sunt obiceiuri neînvoite. Cimitirul este comun.

În parohie se păstrează condicile parohiale ale botezaților, miruiților, căsătoriților și morților. *Status animarum* nu există. Nu toate condicile sunt din hârtie tare și rezistentă. Cerneala care se întrebuițează este de culoare neagră, de calitate bună, ce nu se șterge. Scrisul este cu caractere lămurite și fără prescurtări.

Pr. Felician Czarlinski SJ
administrator parohial
Botoșani, 13 aprilie 1907²

Iată cum a avut loc vizita pastorală din anul 1907, ce a constatat episcopul și ce directive a dat.

La 28 aprilie, Preasfinția sa episcopul, însoțit de pr. Malinowski, vicarul său general, pleacă dimineața la ora 6.10 cu trenul spre Botoșani, unde sosește pe la ora 11.30 dimineața. La gara din Botoșani este primit de pr. Felician Czarlinski SJ, administratorul parohiei, însoțit de vicarul său, pr. Francisc Șubinski, preot secular. Au venit și mai mulți catolici pentru întâmpinarea Preasfinției sale, între care remarcăm pe domnul Vladimir Dobjanski, pensionar, cu cele două fiice ale sale, și pe doamna Elena Manole, născută Apostoleanu, convertită la religia catolică. Trăsura a fost oferită de domnul Abeles, catolic, arendaș de moșie. Ajuns la parohie, Preasfinția sa este vizitat de familia Dobjanski, pomenită mai sus, și de doamna Elena Manole.

După-amiază, Preasfinția sa s-a uitat în cărțile parohiale ale botezaților etc. și le-a aprobat și iscălit și s-a ordonat să se facă *Liber status animarum*. Apoi a văzut condica administrației temporare a bisericii din Botoșani. Această condică arată, la sfârșit, un deficit de 7.126 lei și 90 bani, fără a se fi obținut permisiunea episcopiei de a face vreo datorie. Pr. Czarlinski declară însă că nu are pretenția ca să i se plătească acest deficit. Preasfinția sa mai observă că în condica bisericii din Botoșani sunt trecute cheltuieli făcute pentru bisericile din Hârlău și Macsut, filiale ale bisericii din Botoșani. Din cauza acestor neregularități, Preasfinția sa nu aprobă administrația bisericii din Botoșani și ordonă:

---

² ARHIVA ERC IAȘI, *Vizita pastorală, 1907*.

1. Fiecare biserică să-și aibă administrație separată.
2. Din administrația unei biserici să nu se facă cheltuieli pentru o altă biserică.
3. De asemenea, să nu se facă datorii fără autorizație premergătoare din partea episcopiei.
4. Să nu se facă mai multe cheltuieli pentru o biserică decât dispune acea biserică.

S-au examinat apoi răspunsurile la cele 94 de întrebări ale episcopului pentru vizita canonică și, cu această ocazie, Preasfinția sa a recomandat următoarele:

1. Cheile tabernacolului și ale baptisteriului să fie păstrate de preoți.
2. Balustrada de la orgă să se acopere, ca să nu se vadă de jos picioarele cântăreților.
3. Agheasma de la ușa bisericii să se schimbe în fiecare sâmbătă.
4. Se oprește a se da de două ori pe zi binecuvântarea cu preasfântul sacrament.
5. Se recomandă a se face catehismul pentru adulți cu ocazia catehismului pentru copii. Iar dacă adulții n-ar veni la acest catehism, atunci e mai bine ca în loc de explicația Evangheliei în timpul Liturghiei de duminică și sărbători să se facă predici catehetice.

Pe la ora 8.30 seara a sosit din Dorohoi pr. Francisc Hübner SJ, administrator al bisericilor filiale din Mihăileni și Dorohoi. Împreună cu pr. Hübner, Preasfinția sa episcopul a hotărât următoarele: Preasfinția sa va pleca miercuri dimineață, 2 mai, la Dorohoi, unde va face un botez și va mirui în acea biserică, iar apoi, după-amiază, va pleca la Mihăileni.

29 aprilie. La ora 8.30 dimineața, Preasfinția sa intră în biserică, conform ritualului prescris. Celebrează apoi sfânta Liturghie citită. După Evanghelie, vicarul general face predica, în care le recomandă credincioșilor primirea sfintei Euharistii și educația religioasă a copiilor, trimițându-i la învățătura catehismului ce se face de că-

tre preoți. După Liturghie se face vizita tabernacolului, a uleiurilor sfințite, a baptisteriului și confesionalului, după ce mai întâi se făcură rugăciunile pentru cei morți.

Cu această ocazie, Preasfinția sa a dat următoarele ordine:

1. Altarul portabil al altarului mare să se așeze la distanța convenită de marginea anterioară și să se fixeze bine ca să nu se miște.
2. Portița de la ocnița din perete, din partea epistolei a altarului mare, unde se păstrează uleiurile sfințite, să se dregă bine, căci țâțânila sunt foarte slabe.
3. Baptisteriul să fie refăcut, așa ca să aibă două despărțituri, una pentru apa sfințită și alta în care să se facă botezul. Această din urmă despărțitură să aibă un canal care să conducă în sacrariu, care trebuie făcut, căci acum lipsește.
4. Capacul baptisteriului ar trebui zugrăvit pe dinăuntru și ornat cu o icoană a sfântului Ioan Botezătorul.
5. Baptisteriul trebuie acoperit cu un conopeu.
6. Confesionalul trebuie scos din cămăruța în care se află acum, fiind acolo prea ascuns, și să se așeze în loc vizibil publicului.
7. Gratiile de la ferestruicile confesionalului fiind prea mari, trebuie puse altele mai dese sau tablă de metal cu găuri mici.
8. În partea dinainte a confesionalului să se așeze perdele, care să acopere persoana preotului din confesional.
9. Cercul intern al monstranței, unde se pune ostia sfântă, să se aurească.

După-amiază, la ora 4.00, Preasfinția sa a administrat sacramentul Mirului la 42 de persoane, mai toți copii: 22 băieți, 18 fete și două femei în vârstă. A predicat confirmanzilor pr. Francisc Șubinschi, în limba română.

30 aprilie. Astăzi s-a făcut vizita bisericii și a obiectelor și veșmintelor bisericesti, dimineață de la ora 10.00 până la 12.00, iar după-amiază, de la ora 4 până la

7.00. Cu această ocazie, Preasfinția sa episcopul a dat următoarele ordine:

La altarul cel mare, dedicat Nașterii sfântului Ioan Botezătorul:

1. Să se pună crismale pe piatra altarului.
2. Să se facă conopeu la tabernacolul altarului.
3. Să se întrebuițeze o pală la împărțășirea poporului... Această pală să nu aibă horbote împrejur.
4. Ar fi de dorit să se facă un sfeșnic convenabil pentru făclia Paștilor (*cereus paschalis*).
5. Statuia sfântului Ioan Botezătorul de pe altar să nu stea pe tabernacol ca până acum. Prin urmare, sau să se îndepărteze de pe altar, sau să se facă o fridă mai adâncă în nișa din mijlocul altarului, așa ca statuia să fie dincolo de tabernacol. Pe tabernacol se poate pune numai crucifixul altarului. La altarul lateral al Maicii Domnului, din partea Evangheliei a altarului mare:
6. Să nu se mai pună pe altar, la mijloc, a doua icoană dedesubtul icoanei (statuiei) Maicii Domnului, căreia îi este dedicat altarul acesta. Icoana a doua existentă să se ridice imediat.
7. Masa altarului să se lărgască.
8. Să se lărgască și predela altarului.
9. Piatra altarului să fie bine fixată și să se pună partea mai lungă a acestei pietre perpendicular pe latura anterioară a altarului.
10. Să se pună crismale pe piatra altarului.
11. În tabernacolul acestui altar să se pună un corporal după măsura tabernacolului.

La altarul lateral al sfântului Iosif, din partea epistolei a altarului mare: la acest altar se prescriu toate cele ordonate la altarul precedent, afară de nr. 11, deoarece pe acest altar nu se păstrează niciodată preasfântul sacrament al Euharistiei.

12. Acest altar rămâne suspendat și niciun preot nu va putea săvârși sfânta Liturghie pe dânsul, până ce rămășițele pământești ale pr. Köhne, înmormântate tocmai sub acest altar, nu vor fi îndepărtate de acolo.

Urmând a se face vizita restului bisericii, a lucrurilor și veșmintelor bisericești, Preasfinția sa a prescris următoarele:

13. Este de dorit ca steagurile să nu fie așezate în partea de mijloc a bisericii, fixate cum sunt acum, de marginea băncilor dinspre mijloc, dar se pot fixa aceste steaguri de capătul băncilor dinspre pereți.
14. Se oprește ca ministranții să se îmbrace numai cu cota peste surtuc și pantaloni, fără a îmbrăca mai întâi o sutană.
15. Dascălul, când slujește la altar, să se îmbrace cu sutană și cotă.
16. Amictele să fie mai mari: cele vechi, mici, se pot întrebuiți „donec consummentur”.
17. Să se facă cingule din materia prescrisă; cele vechi se pot întrebuiți „donec consummentur”.
18. Să se facă lunetă reglementară pentru ostensoriul cel mare; luneta actuală, fiind de sticlă, rămâne oprită.
19. Florile artificiale de hârtie se pot întrebuiți mai departe *donec consummentur*, rămânând oprit de a primi pe viitor pentru biserică flori de hârtie.
20. O planetă albastră se tolerează în loc de violet pentru filialele sărace.
21. Baldachinul roșu se tolerează *donec consummetur*.
22. Ostiile cele mici pentru împărtășirea poporului să se consacre și să se reinnoiască o dată pe săptămână.
23. Sacrariul să fie totdeauna bine acoperit.
24. Clopotnița să fie totdeauna încuiată.
25. Din Joia Mare până în Sâmbăta Mare la Înviere, preasfântul sacrament să nu se mai păstreze în subteranul bisericii, sub altarul cel mare, cum s-a făcut până acum, ducând preasfântul sacrament în procesiune, după Liturghia din

Joia Mare, afară din biserică, până la pomenitul subteran. Și a ordonat Preasfinția sa ca, după Liturghia din Joia Mare, să se transporte preasfântul sacrament, conform prescripțiilor rituale, la altarul lateral al Maicii Domnului din partea Evangheliei, iar în Vinerea Mare se va face de acolo procesiunea până la altarul mare pentru celebrarea Liturghiei „celor mai înainte sfințite”. După această Liturghie, preasfântul sacrament să se păstreze în tabernacolul din baptisteriu.

Cât privește ceremonia Învierii, deoarece această ceremonie nu este liturgică, Preasfinția sa nu a dat nici un ordin. A dat însă a înțelege c-ar fi mai bine ca icoana lui Cristos în mormânt să se expună mai bine la altarul sus-pomenit al Maicii Domnului, unde se va putea transporta preasfântul sacrament (ostia mare) pentru ceremonia Învierii, în mod privat, după Liturghia din Sâmbăta Mare. Procesiunea Învierii va pleca, prin urmare, de la acest altar, iar nu mai mult de la subteranul bisericii, cum se făcea până acum.

După vizita obiectelor din biserică s-a făcut vizita arhivei parohiale, care a fost aflată în regulă. Rămâne însă a se face un dulap special pentru arhiva parohiei.

Legatele bisericii din Botoșani. În sacristia bisericii din Botoșani se află o tăbliță cu următoarea inscripție:

Obligaciones Missarum celebrandarum pro benefactoribus ecclesiae Botoșaniensis.

I.die 31 martii/13 aprilis Missa lecta pro Gregorio Holban.

II.die 6/19 iunii Missa cantata pro Antonio Biernacki.

N.B. Reliqua iuxta decisionem illius episcopi Iassiensis non obligantur propterea nec mentio fit eorum.

Această inscripție nu poartă dată, nici nu e iscălită de cineva. Se recunoaște a fi scrierea pr. Anton Szydowski SJ, care a fost administrator al Parohiei Botoșani

în anul 1902, când Monseniorul Dominic Jaquet era episcop de Iași. Probabil că această inscripție a fost pusă în sacristie după vizita canonică ce a făcut-o la Botoșani la 9 iunie 1902, după cum se poate vedea din condicile parohiale aprobate atunci de Mons. Jaquet în timpul vizitei canonice.

Preasfinția sa Mons. Nicolae-Iosif Camilli a cerut informații asupra legatelor de Liturghii ale bisericii din Botoșani. Pr. Czarlinski, administratorul parohiei, a răspuns că nu există niciun fond pentru aceste legate și că nu are nicio cunoștință (...).

Biserica din Botoșani posedă un capital de 100 de galbeni, care a fost încredințat domnului Ioan Falinski, care, „în calitate de epitrop”, se obligă a-i procenta, rămânând ca de procente să beneficieze numai parohul din Botoșani. Aceasta rezultă dintr-un act făcut la 24 iunie 1904, iscălit de pr. Ianik și de domnul Ioan Falinski. Domnul Falinski a împrumutat unei persoane acest capital, cu prima ipotecă; toate documentele privitoare la aceasta sunt în mâna domnului Falinski, iar parohul din Botoșani primește anual procentele de 84 lei (franci).

Pr. Czarlinski nu știe proveniența acestui capital. Se pare însă că el este capitalul legatului lăsat de domnișoara Luisa Biernacki pentru sufletul tatălui ei, Anton.

Preasfinția sa Mons. Camilli l-a însărcinat pe pr. Czarlinski să lămurească această chestie, făcând cercetările cuvenite, mai ales la domnul Ioan Falinski.

Despre legatul pentru citirea unei Liturghii pentru sufletul lui Grigorie Holban, pr. Czarlinski nu are nicio cunoștință, nici cine e acest Grigore Holban, nici dacă există vreun capital, nici când s-a făcut acest legat, nici dacă există vreun document cu privire la acest legat. Rămâne să se facă cercetări.

Cu privire la aceste legate, Preasfinția sa episcopul n-a luat nicio hotărâre, rămânând ca afacerea să se rezolve după ce se vor lua informații și se vor face cercetări.

1 mai. După Liturghia celebrată la ora 7.00 dimineața, Preasfinția sa a miruit șapte persoane, femei și fete.

După-amiază, la ora 3.30, Preasfinția sa a făcut, împreună cu pr. Czarlinski, mai multe vizite în oraș, și anume: doamnei Elena Manole, domnului Vladimir Dobjanski, domnului Ipser, grădinar, și domnului Abeles, care, nefiind acasă, a rămas ca Preasfinția sa să fie primit de doamna Abeles și de sora ei.

2 mai. Pe la 7.30, plecarea la Dorohoi. La gara din Botoșani se prezintă să-l salute pe Preasfinția sa: domnul Vladimir Dobjanski cu cele două fiice ale sale și cu un frate al său, domnul Ipser, grădinar, cu soția și o fiică, domnul Tușinschi, fotograf, doamna Elena Manole cu o fiică a sa și încă un domn.

La Dorohoi, la gară, așteaptă pr. Francisc Hübner. Biserica din Dorohoi e dedicată sfântului Iosif. La ora 10.00, pr. Hübner citește sfânta Liturghie. Pr. Czarlinski predică în limba germană după Liturghie, apoi urmează confirmățiunea a 18 persoane: opt bărbați și zece femei. În timpul prânzului, luat în căsuța preoțească de lângă biserică, sosește domnul polițai al orașului și se prezintă Preasfinției sale din partea domnului prefect al județului. Domnul polițai îi zice episcopului că domnul prefect, fiind foarte ocupat în acea zi (fuseseră convocați preoții și institutorii din județ în vederea alegerilor colegiului III), se scuză că nu poate veni, dar l-a trimis pe el să fie la dispoziția Preasfinției sale.

Pe la ora 2.00 după-amiază, episcopul, împreună cu vicarul general, cu pr. Felician Czarlinski și pr. Hübner, pleacă la Mihăileni, unde se coboară la domnul Iancu Lacinski, arendaș de moșie, catolic. Doamna Olga Lacin-

ski, în absența de acasă a soțului său, îi primește pe Monsenior și clerul său. Episcopul și vicarul general dorm noaptea în casa domnului Lacinski, care se întorsese acasă spre seară; ceilalți doi preoți, la un catolic din Mihăileni.

3 mai. Biserica din Mihăileni e dedicată Preasfintei Inimi a lui Isus. La ora 8.30, Preasfinția sa citește sfânta Liturghie, apoi confirmă 28 de persoane: 11 bărbați și 17 femei. A predicat pr. Czarlinski pentru confirmațiune în limba germană și polonă. Prânzul a fost luat la domnul Iancu Lacinski. La ora 1.30 trebuia să se plece la Dorohoi cu aceeași trăsură cu patru cai în șir cu care venise episcopul din Dorohoi. Această trăsură fusese dată de domnul Marin, catolic, administratorul moșiei Dersca a domnului Burbure de Walsenbeck. Din Dorohoi voia să plece episcopul cu trenul la 4.05, spre a ajunge la Iași la ora 8.30 seara. Sosind trăsura la 2.30 și nemaiputând ajunge la timp la gara din Dorohoi, domnul Iancu Lacinski a tocmii o birjă din Mihăileni, plătind-o el însuși, și a oferit-o episcopului, care a plecat cu vicarul general la Bucecea, 33 km de Mihăileni, iar de la Bucecea a plecat la 6.20 cu trenul spre Iași, unde a sosit la ora 11.00 seara. La gara din Iași așteptau pr. Iulius Weber, vicar foraneu de Iași și paroh, și pr. Nazareno Cipolloni, administrator³.

2. Vizita pastorală din anul 1909

În perioada 30 noiembrie – 3 decembrie 1909, pr. I. Malinowski s-a aflat în Botoșani pentru a efectua vizita canonică. Aici a constatat că

din cele prescise în timpul vizitei canonice din 1907, nu s-a făcut aproape nimic, fie din cauză că administratorul

³ ARHIVA ERC IAȘI, dosar 183/1976, p. 7-21.

actual al parohiei, Cucernicia sa pr. Francisc Szubinski, pe atunci nu era însărcinat cu conducerea parohiei, fie că n-a avut însemnare de cele ce trebuia să se facă, fie că n-a avut mijloace bănești de a duce la îndeplinire cele prescrise atunci.

Condicile botezaților, miruiților, căsătoriților și decașților erau în ordine, însă condica de Liturghii nu era ținută cu toată exactitatea. Inventarele bisericii și ale casei parohiale erau, de asemenea, în ordine.

Analizând apoi condica de administrație a casei parohiale privind veniturile și cheltuielile, vicarul general a constatat 20 de greșeli de calcul. Făcând rectificările de rigoare, a ajuns la concluzia că deficitul total ajungea la suma de 590,65 de lei. Referitor tot la administrație, pr. Malinowski a mai descoperit faptul că, la 22 februarie 1909, doamna Ana Leskoviçi a vândut bisericii din Botoșani propria casă către pr. Fr. Szubinski pentru suma de 400 de lei, acesta devenind proprietar de drept al respectivei case. Prin urmare, vicarul general i-a atras atenția asupra mării greșeli pe care a săvârșit-o cumpărând casa pe numele său, fără a consulta în prealabil Episcopia de Iași, și i-a cerut să îndrepte lucrurile cât mai curând⁴.

---

⁴ ARHIVA ERC IAȘI, dosar 2/1897, f. 144 v.

X

PREOȚII CARE AU ACTIVAT ÎN PAROHIA BOTOȘANI

1. Trimiși speciali

Pr. Ambrosius Wolski OMC, 1791. După unele documente aflate în arhiva Episcopiei Catolice Iași, rezultă că la Botoșani erau mulți armeni catolici și că ei ar fi avut și un preot al lor, pe nume Ambrosius Wolski, franciscan. Acesta era paroh, ci un preot special trimis să îngrijească comunitatea catolică armenească. Se știe că, la începutul anului 1791, a ajuns la conflict cu superiorul misiunii, pentru că nu voia să se supună conducerii acestuia, el fiind cel care coordona toată activitatea spirituală a preoților din Moldova. Nu se știe cât a stat la Botoșani și nici când a murit¹.

Pr. Cajetanus OMC. Tot din documentele existente în arhiva Episcopiei Catolice Iași, în perioada imediat următoare, înțelegem că un alt preot polonez, chemat cu numele simplu de „Cajetanus”, a fost trimis la Botoșani să îngrijească de catolicii de aici, fără a fi paroh. Acesta ar fi voit să construiască o biserică, dar nu l-ar fi ajutat Prefectul Misiunii. Nu se știe cât a stat la Botoșani. Nu se știe când a murit².

---

¹ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

² Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 48.

2. Preoți parohi de la Hălăucești

Pr. Ștefan Iannucci OMC, 1816-1822. Era paroh de Hălăucești și în această calitate s-a îngrijit de comunitatea catolică din Botoșani. Părintele era originar din Roma și s-a stins din viață la Iași, la 3 februarie 1830³.

Pr. Vincențiu Fedeli OMC, 1822-1826. Tot de la Hălăucești; a păstorit comunitatea catolică din Botoșani. A activat la Tămășeni și Cleja. A murit probabil în anul 1835⁴.

Pr. Iosif Konya OMC, 1826-1829. În afară de parohia Hălăucești, a mai fost paroh la Răchiteni în perioada 1834-1837 și la Luizi-Călugăra în anul 1839. După unele abateri de la disciplina preoțească, a plecat în anul 1845 în Ungaria, de unde era originar. A murit în anul 1855⁵.

3. Preoți parohi de la Iași

Pr. Inocențiu Pamfili (1829-1831), Prefect apostolic al Misiunii Moldovei. Deși prefect al Misiunii, a fost și paroh de Iași. Întâmpinând multe dificultăți, în anul 1831 și-a dat demisia de bună voie. În timpul păstoririi sale, episcopul ortodox de Huși a încercat să-i atragă la Biserica sa pe credincioșii catolici din Huși-Corni, dar domnitorul i-a impus mitropolitului Veniamin Costache să oprească o asemenea faptă (Iosif Gabor, *Necrolog 1600-2000*, Presa Bună, Iași, 148).

Pr. Placidus Angeloni (1831-1832), viceprefect al Misiunii. În timpul său a fost în Sâmbăta Mare 1831 o luptă între catolicii și soldații armatei rusești la Săbăoani,

³ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 45.

⁴ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 155.

⁵ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 131.

unde au căzut dintre ai noștri 40 uciși și 30 răniți. A decedat probabil în anul 1840. (Iosif Gabor, *Necrolog 1600-2000*, Presa Bună, Iași, 154).

Pr. Carol Magni (1832-1838), vizitator apostolic. A distribuit Mirul în toate comunitățile din Moldova. La Iași a înființat Școala Parohială și apoi a deschis alta la Săbăoani, unde a predat el însuși. Tot la Săbăoani a înființat și o Școală de Dascăli. Știa atât de bine limba română încât a trezit admirația chiar în oamenii de cultură ortodocși. La Botoșani a ridicat o capelă, probabil în locul unde, în 1846, s-a ridicat biserica actuală. A murit în 1864. (Iosif Gabor, *Necrolog 1600-2000*, Presa Bună, Iași, 254).

Ep. Petru Rafael Arduini (1838-1843), vizitator apostolic. Activitatea lui în Moldova s-a remarcat prin calmarea disensiunilor existente între preoți cu privire la limba de cult. Episcopul a dat norme precise în această privință și a recomandat tuturor calm și dragoste frățească. A avut o grijă specială față de comunitatea catolică din Botoșani, trimițând periodic un preot care să celebreze sacramentele pentru acești credincioși⁶.

Ep. Paul Sardi (1843), vizitator apostolic. El are meritul de a fi ridicat filiala catolică Botoșani la rangul de parohie și a ajutat la ridicarea bisericii de piatră în această comunitate. El a împărțit teritoriul Moldovei în patru districte protopopiale: Iași, Siret-Roman, Bistrița-Bacău și Trotuș. În anul 1845 a deschis un seminar mic la Iași, care însă a fost închis în 1848 din cauza revoluției din acel an. Din acest seminar a ieșit un singur preot: Gheorghe Bauer. Episcopul a murit la Iași,

---

⁶ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 226.

după 11 zile de febră hepatică, în ziua de 19 noiembrie 1848. A fost înmormântat în catedrala din Iași. . (Iosif Gabor, *Necrolog 1600-2000*, Presa Bună, Iași, 229).

4. Preoți parohi de Botoșani

Pr. Ioan Battista Petru Dornseiffer OMC, 1844-1848. La 30 noiembrie 1836 se afla în misiune la Iași. În 1840 era predicator în catedrală. A rămas la Iași până în anul 1843, când a fost transferat ca paroh de Botoșani. A fost primul paroh de Botoșani, parohie înființată în același an. Are meritul de a fi construit biserica din localitate, care ulterior a fost mărită. În luna februarie 1848, episcopul Sardi l-a trimis la Fălticeni și, în scurt timp, a convertit multe familii de calvini și protestanți la credința catolică. În anul 1851 îl întâlnim din nou la Iași, ca paroh. A murit, cel mai probabil, în anul 1865⁷.

Pr. Gabriel Schnobal OMC, 1851. Originar din Provincia Ungară, a venit misionar în Moldova în 1850. În 1851 era paroh la Botoșani; la Săbăoani în 1853, la Pustiana în 1855 și iarăși la Săbăoani, împreună cu pr. Danese, în 1856. În 1858 avea 50 de ani și opt ani de misiune. A revenit la Pustiana. Prefectul Tomassi a propus scoaterea lui din misiune⁸.

Pr. Alexander Leonardus Iaroszkievitz OMC, 1858-1865. Originar din Provincia Polonia, a venit misionar în anul 1856. Între 1858-1865 a condus cu mult zel comunitatea catolică din Botoșani și filiale. Despre el s-a spus: „Religios cu purtări exemplare”. S-a stins din viață la un an de la plecarea sa din Botoșani, în 1866⁹.

⁷ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 217.

⁸ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 159.

⁹ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 51.

Pr. Bonaventura Köhne OMC, 1871-1877. Era originar din localitatea Holli din Prusia și a venit misionar în Moldova la 1 noiembrie 1861, fiind chemat de vizitatorul general al misiunii, pr. Iosif Tomassi. La data când a fost chemat în Moldova, funcționa ca penitențiar în bazilica din Assisi. După mărirea Parohiei Botoșani cu enoriași proveniți din personalul tehnico-administrativ de la stația de cale ferată din localitate și de la cele învecinate, pr. Köhne a refăcut biserica din Botoșani la forma gotică de astăzi. A murit în anul 1877 din cauza unei paralizii, lăsând un mare gol în pastorație. A fost înmormântat sub altarul sf. Iosif din biserică¹⁰.

Pr. Anselmus Iesdrzejowski OMC, 1878-1885. Nu avem alte date despre el¹¹.

Pr. Theodorus Iarosi SJ, 1886-1889. Este primul preot iezuit la conducerea parohiei Botoșani. În urma unei înțelegeri din anul 1856 între Episcopia de Iași și provincialul iezuiților din Polonia, parohiile Gherăești, Horlești, Tămășeni, Botoșani și Bârgăuani au fost date spre administrare iezuiților. În anul 1907, iezuiții vor fi chemați în Polonia, iar în fruntea parohiilor amintite vor fi numiți preoți diecezani. Deci și la Botoșani, până în 1907, timp de 20 de ani, vor păstori preoți iezuiți. Vor urma la conducerea parohiei alți 7 preoți iezuiți care îi vor păstori cu mult rod pe credincioșii parohiei. Din păcate, cunoaștem foarte puține date din viața lor, pentru că, după doi, trei ani de pastorație aici, pleau în provincia iezuiților din Polonia. Totuși, despre părintele Antonius Szydłowski și mai ales despre părintele Felix Wircinski cunoaștem foarte multe

¹⁰ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 117.

¹¹ ARHIVA ERC IAȘI, din câteva scrisori semnate de el ce se află în dosarul parohiei Botoșani.

lucruri frumoase pe care le-au înfăptuit în parohia Botoșani și în multe alte locuri.

Iată preoții iezuiți care au condus parohia după părintele Theodorus Iarosi:

Pr. Carol Schaff SJ 1891

Pr. Franciscus Ianik SJ 1891-1895

Pr. Franciscus Hübner SJ 1898

Pr. Henericus Pydynkowski SJ 1898-1899

Pr. Antonius Szydlowski SJ 1902¹².

Părintele Antonius Szydlowski s-a născut la 9 mai 1862. A intrat în Ordinul Iezuit la 4 noiembrie 1879. A fost sfințit preot la 19 mai 1894. A fost paroh de Gherăești între anii 1896-1899. Aici a terminat construirea bisericilor din Iugani și Barticești. Pe unde a fost, a introdus obiceiul ca în Postul Mare și Advent dascălul să învețe copiii și tineretul, în fiecare dimineață, „ocinașele”, adică adevărurile de credință cele mai importante și rugăciunile.

În anul 1902 a plecat la Cernăuți, la mănăstirea părinților iezuiți, unde a funcționat mult timp la Biserica „Preasfânta Inimă a lui Isus”. De acolo a revenit deseori în Moldova, ținând împreună cu părintele Iosif Lipski misiuni populare în diverse parohii, având peste tot un succes remarcabil. A păstrat multă iubire pentru Moldova și misionarii săi¹³.

Pr. Felix Wirconski SJ, 1903. Este unul dintre cei mai cunoscuți preoți iezuiți care au activat în Dieceza de Iași și în toată România. S-a născut în târgușorul Peutzige din teritoriul Danzig, în ziua de 20 august 1858, și a studiat la Danzig, dovedindu-se un student

---

¹² Numele sunt extrase din condicile de botezați, cununii și înmormântări aflate în Arhiva parohiei Botoșani.

¹³ *Buletin istoric* 14 (2013) 78.

eminent. A intrat în Societatea lui Isus la 18 iunie 1878 și pentru studiile teologice a fost trimis la Roma, fiind sfințit preot la 21 iunie 1885. A activat în multe țări ca paroh și profesor, iar la noi în țară, ca profesor la Seminarul din Iași și paroh de Botoșani, muncind peste tot cu un zel deosebit. A murit la Blaj, pe 20 ianuarie 1940, fiind înmormântat cu mare solemnitate în ziua de 22 ianuarie la Blaj, după ritualul roman¹⁴.

Pr. Franciscus Ianik SJ, 1904-1906. Pentru a doua oară paroh de Botoșani¹⁵.

Pr. Felician Czarlinski SJ, 1906-1907. A fost numit paroh de Botoșani de episcopul Nicolae Iosif Camilli și prezentat la 19 august 1906 de părintele Provincial al P.P. Iezuiți din provincia galițiană P.C. Vladimir Ledochowski. Pe când era paroh de Botoșani, a primit vizita pastorală a episcopului Camilli din anul 1907. Tot el este acela care a răspuns la chestionarul din anul 1907 impus de episcopul Camilli cât privește starea parohiei Botoșani. După un an de pastorație a plecat în provincia galițiană, împreună cu toți iezuiții¹⁶.

Pr. Francisc Șubinski, diecezan, 1907-1912. Părintele Francisc s-a născut la Iași în anul 1882. Pe tatăl său îl chema Ioan. A făcut studiile la seminarul episcopal din Iași și a fost hirotonit preot la 26 noiembrie 1906, împreună cu Iasinschi Alexandru, Anton Gheorghie, Clofanda Iosif, Clofanda Wilhelm, Enariu Grigore, Bogleș Ioan, Dumea Mihai, Marghit Anton, Romila Anton, Robu Mihai, viitorul episcop de Iași. A fost numit vicar la Botoșani de părintele vicar general Iosif Malinowski, la 31 decembrie 1906, pentru ca în vara

¹⁴ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 32-33.

¹⁵ ARHIVA PAROHIEI BOTOȘANI.

¹⁶ ARHIVA ERC IAȘI, Vizita pastorală din 1907.

anului următor, 1907, să fie numit paroh¹⁷. Se păstrează în arhiva Episcopiei de Iași o scrisoare în care mulțumește episcopului Camilli pentru încrederea pe care a avut-o în el de a-l fi numit paroh așa de tânăr.

În anul 1909, în perioada 30 noiembrie – 3 decembrie, a primit vizita pastorală a pr. Iosif Malinowski. Aici a constatat că, „din cele prescrise în timpul vizitei canonice din 1907 nu s-a făcut aproape nimic”. Referitor la administrație, pr. Malinowski a descoperit faptul că la 22 februarie 1909 doamna Ana Lescovici a vândut bisericii din Botoșani propria casă către pr. Francisc Șubinski pentru suma de 400 lei, acesta devenind proprietar de drept al respectivei case. Prin urmare, vicarul general i-a atras atenția asupra mării greșeli pe care a săvârșit-o, cumpărând casa pe numele său, fără a consulta în prealabil Episcopia de Iași, și i-a cerut să îndrepte lucrurile cât mai curând¹⁸.

După 1912 a plecat de la Botoșani. În continuare nu am mai găsit nicio informație despre el: unde a plecat, când a murit.

Pr. Wilhelm Clofanda, diecezan, 1912-1951. S-a născut în anul 1883 la Gherăești. Tatăl său a venit din Cehia ca administrator la viile Arhiepiscopiei de București. Mama sa era fiica primarului Ioan Cobzaru din Gherăești. Studiile primare le-a făcut în localitatea natală, după care a intrat, la 24 august 1894, în Seminarul diecezan din Iași. După absolvirea seminarului a fost sfințit preot la Iași, în ziua de 26 noiembrie 1906. În afară de perioada 1907-1909, când a fost paroh de Tămășeni, toată activitatea preotească și-a desfășurat-o la Botoșani. După arestarea părintelui Gheorghe

¹⁷ ARHIVA ERC IAȘI, Vizita pastorală din 1907.

¹⁸ ARHIVA ERC IAȘI, Dosar nr. 2 (1897, f. 142-143).

Peț, părintele Wilhelm Clofanda a condus Dieceza de Iași în calitate de *ordinarius substitutus*, până la 8 martie 1951, când a fost arestat. A fost închis la penitenciarul de la Sighetu Marmației și Canal. După eliberare a revenit la Botoșani, unde, după o lungă suferință, a trecut la cele veșnice în ziua de 23 martie 1969.

Așadar, de la 15 noiembrie 1950 până la 8 martie 1951, timp de 4 luni, parohia Botoșani a fost sediul Ordinariatului de Iași, părintele Clofanda conducând cu multă prudență și fermitate Dieceza de Iași în timpuri grele¹⁹.

Pr. Mihai-Francisc Dămoc, OMC, 1951-1955. S-a născut la Săbăoani în ziua de 25 martie 1903. Din cauza dificultăților războiului, a urmat școala de dascăli cu pr. Iosif Tălmăcel, pe atunci vicar la Săbăoani, apoi a mers împreună cu el la Răducăneni pentru a ține locul dascălului care era la război. După război a intrat în seminariile franciscane din Hălăucești, Luizi-Călugăra și Roma, unde a fost sfințit preot la 7 iulie 1929. La întoarcerea în țară a fost numit director și profesor în Seminarul din Hălăucești și timp de 18 ani a fost în fruntea Seminarului și a Gimnaziului înființat de dânsul la Hălăucești. Începând cu anul 1947 a fost trimis în pastorație la Bacău, Botoșani și Hălăucești. De la Hălăucești a fost arestat la 24 mai 1962 (a doua oară, prima dată la Bacău în anul 1950). A fost condamnat la 14 ani, iar la recurs pedeapsa a fost redusă la 8 ani; a fost eliberat prin grațierea din 1964. Eliberat, a fost numit vicar parohial la Adjudeni; ulterior, mergând la București, fiind la Mănăstirea „Sf. Agnes”, a murit subit în 1969. A fost înmormântat în cimitirul parohial din Săbăoani²⁰.

¹⁹ *Buletin istoric* 9 (2008) 174.

²⁰ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 67.

Pr. Wilhelm Clofanda, diecezan, 1956-1964. Venind din închisorile comuniste, a preluat conducerea parohiei. I-a condus pe credincioși cu aceeași dăruire timp de 8 ani, dar bătrânețea și bolile contractate în anii grei de detenție l-au făcut să se retragă. A mai trăit încă 5 ani. În anul 1969 și-a dat sufletul său nobil în brațele Bunului Păstor Cristos, ca să primească răsplata servitorului credincios. A fost înmormântat în Cimitirul „Eternitatea”, alături de credincioșii săi.

Pr. Ioan Farțade, OMC, 1964-1986. S-a născut la Luizi-Călugăra, la 23 august 1930, frate de sânge cu pr. Anton și pr. Pavel Farțade (trei frați preoți). A intrat în Seminarul din Hălăucești, unde a urmat cursurile seminariale și liceul teoretic din Bacău. Studiile teologice le-a făcut la Alba-Iulia și Iași. A urmat și doi ani de matematică-fizică. A făcut noviciatul în secret, profesionea simplă la 4 octombrie 1954, iar cea solemnă la 4 septembrie 1958, și a fost hirotonit preot la 5 octombrie 1958, la Alba-Iulia. A funcționat ca vicar parohial la Prăjești (15 decembrie 1958 – 1 iunie 1959), Brăila (1 iunie 1959 – 1 ianuarie 1960) și Rădăuți (1 ianuarie 1960 – 1 octombrie 1964), și ca paroh de Botoșani (1 octombrie 1964 – 4 iulie 1986). A murit în anul 1986 și a fost înmormântat în cimitirul din satul natal²¹.

Pr. Toma Rediu, diecezan, 1986-2006. S-a născut la 20 ianuarie 1953, la Iugani, jud. Iași. A absolvit Școala Generală de opt clase în anul 1968 la Iugani, Școala de Cantori în anul 1973 la Iași și Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Iosif” din Iași în anul 1979. A fost sfințit preot la 29 iunie, la Iași, de către ep. Iakob Antal. A activat ca vicar la Tg. Trotuș, paroh la Florești,

²¹ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 145.

Botoșani, Gura Humorului și Onești. Din anul 2017 s-a retras la pensie și locuiește acum în Casa de spiritualitate de la Bârnova (jud. Iași). Ca paroh de Botoșani, pe lângă activitatea pastorală fructuoasă pe care a desfășurat-o, a construit trainica, spațioasa și frumoasa casă parohială²².

Pr. Iosif Gherghelaș, diecezan, 2006-2017. S-a născut la 19 aprilie 1958, la Bârgăuani, jud. Neamț. A absolvit Școala Generală de opt clase în anul 1973, în satul natal, Școala de Cantori în anul 1977 la Iași și Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Iosif” din Iași în anul 1984. A fost sfințit preot la 29 iunie 1984, la Iași, de către ep. Balint Lajos. A activat ca vicar la Nisiporești, Horlești, Pralea, administrator parohial la Tg. Frumos, paroh la Mircești, paroh la Botoșani. Din 2017 este paroh la Câmpulung Moldovenesc. Ca paroh de Botoșani, s-a remarcat prin spiritul său de exactitate, corectitudine și zel apostolic²³.

Pr. Petru Bișog, diecezan 2017-. S-a născut la 24 mai 1980 la Răducăneni, jud. Iași. A absolvit Școala Generală de 8 clase în anul 1995 la Răducăneni, Seminarul Liceal „Sf. Iosif” din Bacău în anul 1999 și Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Iosif” Iași în anul 2006. A fost sfințit preot la 29 iunie 2006, la Iași, de către ep. Petru Gherghel. A activat ca vicar la Huși – „Sf. Anton de Padova (1 aug. 2006 – 31 iulie 2007), Suceava (1 august 2007 – 31 iulie 2009), administrator parohial la Câmpulung Moldovenesc (1 august 2009 – 1 sept. 2017). Din anul 2017 este paroh de Botoșani și conduce parohia cu mult spirit de dăruire și zel pastoral. Deși nu are decât doi ani și ceva de când este paroh de Botoșani,

²² DIECEZA DE IAȘI, *Preoții în anul Sf. Preoții*, 121.

²³ DIECEZA DE IAȘI, *Preoții în anul Sf. Preoții*, 85.

în domeniul administrativ a făcut lucruri frumoase. A renovat interiorul bisericii, a făcut bănci noi. A demolat vechea casă parohială care era într-un grad avansat de uzură și a amenajat curtea bisericii și casei parohiale turnând trotuare și făcând spații verzi. Totul arată impecabil²⁴.

5. Preoții vicari și pensionari

Pr. Emil Swirski, diecezan, 1906. S-a născut în ziua de 11 ianuarie 1873 la Bacău. Împreună cu fratele său Iulius și cu alți câțiva tineri, au fost primii elevi ai Seminarului pe care l-a deschis la Iași ep. Nicolae Iosif Camilli în toamna anului 1886. A fost sfințit preot la Iași în ziua de 10 aprilie 1897. A activat în mai multe locuri din Moldova, printre care un an ca vicar la Botoșani. A murit în anul 1930, pe când era paroh de Dăr-mănești²⁵, și este înmormântat la Miercurea-Ciuc.

Pr. Francisc Șubinski, diecezan, 1906-1907. Înainte de a fi paroh de Botoșani a fost un an vicar la această parohie.

Pr. Mihai Dumea, diecezan, 1907-1909. S-a născut în satul Adjudeni, Roman, în anul 1881 și a intrat în Seminarul episcopal din Iași la 24 august 1894. După terminarea studiilor a fost sfințit preot în ziua de 26 noiembrie 1906. După plecarea iezuiților de la conducerea Seminarului din Iași, pr. Mihai Dumea a făcut parte din prima echipă de preoți indigeni care au primit însărcinarea de a conduce seminarul, fiindu-i încredințat postul de spiritual. Timp de doi ani a fost vicar la Parohia Botoșani, iar din anul 1909 a trecut la Parohia Bârgăuani, pe care a condus-o până la moartea

²⁴ DIECEZA DE IAȘI, *Preoții în anul Sf. Preoții*, 24.

²⁵ IOSIF GABOR – IOSIF SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 229.

sa. Era vestit predicator și s-a străduit mult pentru răspândirea cultului Inimii lui Isus și al Madonei de Lourdes; în acest scop a compus o carte de meditații pentru popor, *Luna Mariei*, care a apărut în două ediții. În fiecare an era chemat să predice misiuni pentru popor la Cernăuți, în limba română. A murit în anul 1927 la Bârgăuani, unde era paroh. Memoria lui este încă vie printre credincioșii din Bârgăuani²⁶.

Pr. Mons. Grigore Enariu, diecezan, 1907. S-a născut la Bârgăuani în anul 1882. A intrat în seminar la 24 august 1894. A fost sfințit preot la 26 noiembrie 1906 și a funcționat un an ca vicar la Botoșani. Apoi, până în anul 1920 a activat ca profesor și câțva timp ca rector al Seminarului din Iași. Din anul 1920 până la moarte, a fost paroh de Tămășeni. La 30 martie 1939 a fost numit camerier papal. Între 1927 și 1937 a fost și protopop al districtului Roman. A murit la Tămășeni în 1948, unde a și fost înmormântat²⁷.

Pr. Wilhelm Clofanda, diecezan, 1909-1912. Înainte de a deveni paroh, a fost trei ani vicar de Botoșani.

Pr. Petru Bogleş, diecezan, 1980-1994. S-a născut la Adjudeni, la 30 octombrie 1918. A studiat în Seminarul Diecezan din Iași și la Colegiul *De Propaganda Fide* din Roma. A fost hirotonit preot la Roma, la 20 decembrie 1942. A activat ca vicar parohial la Pustiana (octombrie 1943 – 1946) și Tămășeni (1946 – 27 iulie 1948); apoi ca paroh la Bârgăuani (27 iulie 1948 – 4 octombrie 1949), Barticești (1 iunie 1951 – 1 august 1952), Ciugheș (1 august 1952 – 1 decembrie 1952) și Barticești (1 decembrie 1952 – 1 octombrie 1956); vicar la Adjudeni (1 octombrie 1956 – martie 1957), la Catedrala din

²⁶ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 25.

²⁷ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 126.

București (martie 1957 – 2 octombrie 1958); paroh la Târgu Jiu (2 octombrie 1958 – 1 septembrie 1959); vicar la Făraoani (1 septembrie 1959 – 1 ianuarie 1962); paroh la Giurgiu (1 ianuarie 1962 – 1 ianuarie 1964); vicar la Oțeleni (1 ianuarie 1964 – 1 august 1968), Bălușești (1 august 1968 – 1 februarie 1970) și Frumoasa (1 februarie 1970 – 1980). În anul 1980 s-a pensionat și a activat mai mult în parohia Botoșani, unde a decedat în urma unui infarct miocardic și a fost înmormântat în cimitirul din oraș²⁸.

Pr. Pavel Cojocaru, diecezan, 1996-2007. S-a născut la 31 decembrie 1930, la Buhonca. A absolvit Școala Generală din Doljești în anul 1944, iar în anul 1947, Gimnaziul din Hălăucești. Cursurile teologice le-a făcut la Seminariile din Alba-Iulia și Iași și a fost sfințit preot în anul 1958, în Catedrala din Alba-Iulia, de ep. Márton Áron. A activat ca vicar în multe locuri din Moldova, iar ca paroh, la Răchiteni. Ca pensionar pe caz de boală, a fost timp de aproape 10 ani la Botoșani. A fost un bun predicator și iubitor de muzică, înființând și susținând coruri în multe parohii unde a activat. A murit pe 21 decembrie 2007 la Botoșani și a fost înmormântat în satul său natal²⁹.

Pr. Grigore Duma, 2017 –. S-a născut la 10 februarie 1939, la Valea Mare, jud. Bacău. A absolvit Școala Generală de 7 clase în anul 1952 la Valea Mare, Școala Profesională Letea din Bacău în anul 1955, Școala de Cantori în anul 1958 la Iași și Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Iosif” din Iași în anul 1964. A fost sfințit preot la 29 iunie 1964, la Alba-Iulia, de către ep. Marton Aron. A activat ca vicar la Oituz (1964-1968),

²⁸ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog 1600-2000*, 146.

²⁹ Almanahul „Presa Bună”, 2008, 401.

paroh la Cacia (1968-1973), prefect la Institutul Teologic Romano-Catolic Iași (1973-1980), secretar la Episcopia de Iași (1980-1981), prefect la Seminarul din Iași (1981-1982), secretar la Episcopia din Iași (1982-1983), paroh la Răducăneni (33 de zile în anul 1983), paroh la Cleveland „Sf. Elena”, statul Ohio, SUA (1983-1990), vicar la Episcopia de Iași (1990-1994), rector la Catedrala „Sf. Gheorghe” din Canton, statul Ohio, SUA (1994-1998), cancelar la Episcopia de Iași (1998-2005), director al Centrului Diecezan Caritas Iași (1 mai 1999 – 31 iulie 2002), administrator la Cârlibaba (2005-2006), rector la Catedrala „Sf. Gheorghe” din Canton, statul Ohio, SUA (2006-2010). S-a pensionat în anul 2003 și a mai activat la Cârlibaba, Câmpulung Moldovenesc și, din 2017, la Botoșani³⁰.

Spirit jovial, optimist și primitiv s-a descurcat cu brio în toate posturile pe care le-a deținut și de aceea a și fost stimat și iubit de toți. Deși a trecut de mult venerabila vârstă de 80 de ani, continuă să muncească cu mult zel în mijlocul credincioșilor din Botoșani. Dumnezeu să-l țină încă mulți ani în viață!

Lista cu preoții parohi care au activat în comunitatea romano-catolică Botoșani

Trimși speciali

Ambrosius Wolski, OMC – 1791

Cajetanus, OMC – 1800 (Nu au fost parohi, ci trimși speciali pentru investigații)

Parohi de Hălăucești

Ștefan Ianucci, OMC – 1816-1822

Vincentiu Fedeli, OMC – 1822-1826

³⁰ DIECEZA DE IAȘI, *Preoții în anul Sf. Preoții*, 66.

Iosif Konya, OMC – 1826-1829 (aceștia trei de la Hălăucești.)

Parohi de Iași

Inocențiu Pamfili OMC (1829-1831)

Placidus Angeloni OMC (1831-1832)

Carol Magni OMC (1832-1838)

Ep. Petru Rafael Arduini (1838-1843)

Ep. Paul Sardi (1843)

Parohi de Botoșani

Ioan Botezătorul Dornseiffer, OMC 1843-1848

Gabriel Schnobal, OMC 1851

Alexander Leonardus Iaroszkievitz, OMC 1858-1865

Bonaventura Köhne, OMC 1871-1877

Anselmus Iedrzejewski, OMC 1878-1886

Theodorus Iarosi, SJ 1886-1889

Carol Schaff, SJ 1891

Franciscus Ianik, SJ 1891-1895

Franciscus Hübner, SJ 1898

Henericus Pydynkowski, SJ 1898-1899

Antonius Szydłowski, SJ 1902

Felix Wiercinski, SJ 1902-1903

Franciscus Ianik, SJ 1904-1906

Felician Czarlinski, SJ 1906-1907

Franciscus Șubinski, diecezan 1907-1912

Wilhelm Clofanda, diecezan 1912-1951

Mihai Dămoc, OMC 1951-1956

Wilhelm Clofanda, diecezan 1956-1964

Ioan Farțade, OMC 1964-1986

Toma Rediu, diecezan 1986-2006

Iosif Gherghelaș, diecezan 2006-2017

Petru Bișog, diecezan 2017 –

Preoții vicari și pensionari

Emil Swirski, diecezan, vicar 1906

Francisc Șubinski, diecezan, vicar 1906-1907

Mihai Dumea, diecezan, vicar 1907

Grigore Enariu, diecezan, vicar 1907

Wilhelm Clofanda, diecezan, vicar 1909-1912

Petru Bogleș, diecezan, pensionar 1980-1994

Pavel Cojocaru, diecezan, vicar 1996-2007

Grigore Duma, diecezan, pensionar 2017-

XI

MĂRTURII, EVOCĂRI

Un vajnic luptător¹

Sufletul oamenilor mari e totdeauna legat de realizări mărețe. Slujesc toată viața lor idealului pe care vreau să-l atingă, fiindcă odată înțeles bine acest ideal, sunt atrași în mod irezistibil să-l ducă la îndeplinire. Iar când e vorba de un ideal preoțesc, se adaugă un nou motiv: chemarea divină. Acest gând rezolvă toate dificultățile care ar putea sta în calea realizării lui. Și care ideal poate fi mai înalt ca acela al unui preot? O astfel de figură impunătoare prin realizări vrednice de numele unui preot este Păr. Felix Wiercinski din Societatea lui Isus.

Născut la 20 august 1858 dintr-o familie nobilă din orașul Danzig, a studiat mai întâi în orașul natal. Cu profesorul privat traducea la 8, 9 ani autori clasici latini. Simțind chemarea harului dumnezeiesc, intră în Societatea lui Isus la 18 iunie 1878. Studiile superioare și le-a făcut la Roma și Cracovia. La 21 iunie 1885 a fost hirotonit preot. Superiorii l-au trimis la Iași, unde sosește la 12 iulie stil nou, ca prefect și profesor în Seminarul nou-înființat, în care funcție a rămas până în august 1894.

Încă de la începutul șederii sale în țară, Păr. Felix Wiercinski a început să iubească atât de mult România,

---

¹ Ioan JICMON, *Seminarul „Sf. Iosif” – Volum festiv cu ocazia hirotonirii a 33 absolvenți clerici ai acestui Seminar*, Institutul Grafic „Presa Bună”, Iași, 1939.

și în special Moldova, încât ea a devenit pentru el a doua patrie în care a lucrat cu cel mai mare zel. Învățând perfect limba română, cunoscând literatura și deprinzându-se cu obiceiurile noastre românești, a putut să devină un excelent educator al tinerelor vlăstare, spre drumul lung și anevoios către sfântul altar.

Survenind moartea Păr. Habeni, SJ, la 7 august 1887, e numit rector al Seminarului și superior al stațiunilor de misiune din Moldova. Multiplele ocupații pe care le are un rector nu l-au împiedicat să viziteze pe ceilalți părinți ai Societății din *cura animarum*, care erau răspândiți în întreaga dieceză, muncă foarte obositoare pe atunci.

Chiar la începutul rectoratului său primi în seminar un nou curs de 15 seminarisți, dintre care 10 au urcat sfintele trepte ale altarului. Printre ei figura și *Exzellența Sa Mons. Mihai Robu, actualul Episcop al Iașilor*.

După trei ani de rectorat a fost mutat la Cristianopol, ca profesor de dogmatică în mănăstirea Păr. Basilitani. A părăsit țara în august 1897, cu sufletul adânc îndurerat, lăsând în urma lui – după cum spun analele Seminarului – jale, fiindcă fusese iubit și stimat de toți. Dar durerea nu i-a fost de lungă durată, deoarece după mai puțin de un an se reîntoarce la Iași, unde a ocupat din nou oficiul de prefect general până la 27 iulie 1900. În acest an a devenit rector al Păr. Basilitani, în care calitate nu a rămas mult, pentru că la 15 noiembrie 1901 este numit profesor de dogmatică la Cracovia.

Pentru a treia oară se întoarce în 1902 în scumpa lui Românie, ca superior al stațiunilor din Dieceza de Iași și administrator al parohiei Botoșani. Aici a rămas timp de un an.

După o muncă atât de îndelungată în Moldova, sufletul lui se simțea strâns legat de ea și de poporul

moldovean. În acele timpuri atât de grele, în care erau de învins dificultățile începutului, Păr. Felix Wiercinski a fost un neobosit luptător pentru Seminarul din Iași și pentru dieceză. Stăruise să întemeieze aici un Seminar cu dreptul de doctorat papal pentru cele două Eparhii românești și pentru Bulgaria și Serbia. Pentru acest scop intrase în contact viu cu Blajul ca să sprijine astfel moralmente elementul românesc la Iași. Iar dacă aceasta nu s-a realizat nu e vina P. Cucerniciei Sale. A înființat o școală de dascăli și o școală apostolică, pentru ca să formeze profesori ai Societății, pentru Seminar, cu o limbă curată și cu o inimă iubitoare de țară. Însă, spre durerea P. Cucerniciei Sale, toate aceste opere atât de mărețe nu au fost de lungă durată, căci Sfinția Sa a fost trimis ca misionar în Rusia, la 23 octombrie 1903.

Cine poate descrie cu cât regret a părăsit Moldova și Seminarul din Iași și câtă nostalgie nu a simțit! Un citat dintr-o scrisoare a P. Cucerniciei Sale, trimisă în 1909 din Moscova, va dovedi aceasta îndeajuns:

Cu inima plină de amar m-am dus de la iubitul meu popor român și nu-l pot uita niciodată. Cu mine am aici o bucată de pânză dăruită mie la Tămășeni. Acea pânză am binecuvântat-o de tobalie de altar și deseori, când pot, săvârșesc pe dânsa Sf. Liturghie cu o mângâiere deosebită. Așa tot am ceva românesc cu mine.

Poporul îi spunea: „Părinte, inima ta este în România!”

În Moscova a învățat la 45 de ani limba rusească și a lucrat mai întâi pe ascuns. Când în 1905 țarul dădu înlesniri pentru catolici P. Cucernicia Sa apărură în public. Anul 1906 îi aduse instalarea oficială de vice-decan al Moscovei. A muncit foarte mult pentru convertiri la catolicism, reușind să întoarcă la adevărata Biserică,

în 8 ani, 500 de persoane. Totodată se ocupa și de predarea catehismului în 20 de licee, dând și lecții particulare, în total având cam 300 de elevi.

Din aprilie 1911 până în august îl găsim surghiunit în Danemarca și Suedia, fiind numit apoi profesor de dogmatică și apologetică în Seminarul din Vilna. În iulie 1912 devine misionar în Danemarca, Germania și Bucovina, iar în 1914 e misionar în Germania Nordică. Războiul Mondial l-a trăit ca misionar, având reședința în orașul natal Danzig, iar în 1922 își mută reședința la Breslau; apoi timp de un an și mai bine a fost însărcinat cu pastorația taberelor de exilați din Silezia germană.

Anul 1924 îi deschide un nou teren de apostolat: Estonia. Ca misionar, vizitează toate orașele în care era un număr mai mare de catolici. În iulie se reîntoarce în Germania, la Beuthen, în Silezia Superioară, în spitalul „Sf. Ștefan”; la începutul lui mai 1925 i se deschide drumul spre scumpa Românie, unde lucrează ca misionar mai cu seamă în Basarabia. Reîntorcându-se în Germania, e trimis din nou în 1929 ca misionar în Estonia.

În luna noiembrie același an e numit prefect spiritual la Seminarul din București și profesor de filozofie. Până în 1930 a fost și vice-superior al Societății lui Isus din România. În 1929 deveni profesor de dogmatică, limba română și limba franceză la Oradea-Mare.

Spre marea-i bucurie, trebui să revadă străvechea cetate a Iașilor, lui atât de dragă. În 1930, Excelența Sa Mons. Mihai Robu încredință conducerea Seminarului Păr. Societății lui Isus, iar Păr. Felix Wiercinski e numit rector. Sosi în mijlocul nostru la 19 iulie – de astă dată însă în localul de la Copou – și îndată începu munca. La 3 august avu loc schimbarea oficială, iar apoi P. Cucernicia Sa cutreieră dieceza spre a examina

pe noii candidați ce aveau să intre în Seminar în toamna aceluia an.

Părintele Felix Wiercinski, în timpul celor 2 ani, cât a fost rectorul nostru, a stăruit din răspuțeri să primim o aleasă creștere spirituală și o durabilă educație științifică. La vârsta de 72-73 de ani Sfinția Sa era cel mai bun profesor, predând religia, latina, istoria, geografia, germana, având în același timp și grija economică a Seminarului; în vacanța anului 1931 s-a îngrijit ca să vizităm mănăstirile cele mai însemnate, care împodobesc Iașul și împrejurimile, pentru ca astfel să cunoaștem trecutul glorios al acestui oraș.

După 2 ani de rectorat Păr. Felix Wiercinski părăsește din nou România și pleacă în ziua de 25 iulie 1932 în Germania, unde predă retorica și limba polonă, în Colegiul Societății lui Isus din Mittelsteine. În 1933, trebuind să plece pentru a treia oară în Estonia, este împiedicat pentru câțva timp de o boală grea. La Berlin i se dădură îngrijirile necesare. După convalescență (ianuarie 1934) plecă. Aici, deși aproape de 80 de ani luă, lecții private de limba estonă de la un profesor. Această limbă este foarte grea; are 16 cazuri și modul de a gândi e cu totul diferit de al nostru. De aceea ne putem închipui ce dificultăți avea la compunerea predicilor și la învățarea lor. Își scria predicile pentru multe duminici mai înainte, profesorul le corecta, și apoi le învăța pe de rost plimbându-se prin parcul orașului. Fiind după 400 de ani cel dintâi preot catolic, Sfinția Sa trebuia să adune pe catolicii care erau împrăștiați și timizi. Avea un număr de 69 de credincioși. Pe cât îi era posibil, îi vizita acasă. Se ocupa de regularea vieții religioase a credincioșilor și chiar de convertiri. Vecernia o făcea în limba estonă; la început și la sfârșit cânta la armoniu cântece estone, lipsindu-i un dascăl

bun. Fiind atât de ocupat, îi mai rămânea totuși timp să publice o mulțime de articole prin diferite reviste și ziare. Cât timp a stat în Estonia nu a uitat deloc România. Scria articole pentru revistele de aici și în același timp se ruga bunului Dumnezeu să-l aducă din nou în vreun colțisor al acestei țări. Singura recreație a P. Cucerniciei Sale – după cum mărturisește chiar el însuși – era să scrie articole pentru România. În Estonia a predicat în limbile estonă, germană, polonă, franceză, rusă, engleză și italiană, iar „românește predic numai însumi, pregătind zilnic punctele mele de meditație pentru ziua următoare, românește. Așa nu pierd ușurința în scumpa mea limbă”, scrie P. Cucernicia Sa.

Bunul Dumnezeu i-a ascultat ruga și la 1 noiembrie 1938 își părăsi enoriașii. La Varșovia a celebrat Sf. Liturghie deasupra sicriului Sf. Andrei Bobola. La 4 noiembrie sosi la București și îndată se apucă de lucru, ținând un *triduum* în cinstea sf. Andrei Bobola, pentru Unire, în Catedrala „Sf. Iosif”. În prezent Sfinția Sa se ocupă mai ales cu predarea de exerciții spirituale, cu misiuni, cu predica și cu catehizarea în școli.

În seara de 11 martie a.c. a sosit din nou în cetatea – evocatoare de atâtea amintiri scumpe – a Iașilor. Fusese invitat să țină exerciții spirituale de 6 zile candidaților la subdiaconat. Deși în vârstă venerabilă de 81 de ani, Păr. Felix Wiercinski e încă în pline puteri. Cu avânt tineresc și plin de bărbăție, ajutat de bogata experiență spirituală și pastorală, dobândită în cei 54 de ani de preoție, venerabilul Părinte ne-a pregătit timp de 6 zile pentru marele pas ce trebuia să-l facem în ziua de 19 martie, sărbătoarea sf. Iosif, patronul Seminarului. În fiecare zi ne ținea câte 4 meditații. În ziua de 17 martie, înainte de a depune jurămintele cerute de Sf. Biserică, P. Cucernicia Sa a făcut cu noi Calea Crucii și apoi, într-o

vibrantă cuvântare ocazională, ne-a arătat însemnăta-tea momentului, îndemnându-ne în același timp să muncim pentru sfânta Unire.

Păr. Felix Wiercinski este un apostol în adevăratul sens al cuvântului. A lucrat mult pentru suflete și pe toate căile. În tot timpul vieții Sale a cutreierat întreaga Europă. A lucrat în 16 țări. Astfel a ajuns la o experiență foarte vastă și a învățat foarte multe limbi.

Însă inima P. Cucerniciei Sale a bătut și bate pentru România, în care a lucrat cel mai mult, 23 de ani; și în special Păr. Wiercinski iubește Moldova și poporul moldovean. Pentru Seminarul nostru a lucrat în diferite chipuri timp de 18 ani. Nu-i deci mirare dacă creșterea unei însemnate părți din cler – între care figurează ca o glorie a Păr. Wiercinski însuși P.S. Sa Episcopul nostru – se datorește neobositului Părinte.

În fața marilor merite câștigate de P. Cucernicia Sa, în România, Moldova și Seminarul nostru, ne plecăm fruntea, foștii seminariști ai P. Cucerniciei Sale, cu adânc respect și venerație, și-i dorim să mai lucreze încă mulți ani în via Domnului spre propășirea Bisericii, spre binele sufletelor și al neamului.

„Călăii ni l-au ridicat pe părintele”²

În anul 1951 mă găseam la parohia Roman. În Sâmbăta Sfântă, seara, am celebrat ceremoniile obișnuite. În dimineața Sfințelor Paști, la orele 4 am plecat cu trenul accelerat spre nordul Moldovei, ca să duc bucuria și mângâierea Învierii Domnului la o comunitate rămasă fără preot. Am ajuns la Botoșani, unde poporul adunat în biserică mă aștepta. Am fost întâmpinat de fețe întristate care cu lacrimi în ochi mi-au spus: „Călăii

² Pr. Anton Bișoc, în *Almanahul „Presa Bună”*, 1996, 105.

ni l-au ridicat pe părintele!” Bătrânul și venerabilul paroh Wilhelm Clofanda fusese arestat nu cu mult timp în urmă.

Oare ce crimă săvârșise acest slujitor al Bisericii lui Cristos?

În urma ultimelor alegeri pe care le falsificase, un regim comunist și ateu se instalase la putere în țara noastră. Acesta voia cu orice preț ca toate instituțiile din țară să colaboreze la instalarea noului socialism. Dar s-a lovit de rezistența Bisericii Catolice. Spre a o îngenunchea și a o rupe de capul suprem, papa de la Roma, oamenii regimului s-au gândit a forma o biserică catolică independentă de papa. Ba chiar și ochiseră un preot pe care să-l facă episcop: părintele Martin Pârțac, paroh de Barticești; dar acesta i-a respins cu violență. Îmi aduc aminte că acest preot spunea: „Decât să fi un an cioară, mai bine o zi șoim. De vom cădea, să cădem cu zgomot, dar de credință nu ne lepădăm”.

Așa cum am mai spus, regimul a trimis doi inspec-tori, două lepădături, care să-i lămurească pe preoți, dar totul a fost în zadar. Episcopii toți fuseseră arestați, la fel ca și succesorii lor. Părintele Gheorghe Peț, care conducea Dieceza de Iași, a fost alungat de la Iași și acum stătea la parohia sa, Butea.

Când, în noaptea de Cristos Rege, în toamna anului 1950, părintele Peț a fost arestat, un curier special a mers la Botoșani, la părintele Wilhelm Clofanda, să-i ducă vestea cea tristă și să preia conducerea Diecezei de Iași.

Parcă-l văd pe sărmanul bătrân cu ce emoție a celebrat sfânta Liturghie de înmormântare a ultimului episcop de Iași, Marcu Glaser, în ajun de Rusalii în același an! Oare se gândea el atunci că nu va trece anul și că va avea de dus o cruce grea în Biserica lui Cristos?

El fusese pus pe lista de succesiune la conducerea diecezei de către episcopul martir Anton Durcovici, iar acum, cu duh de credință, cu această povară pe umerii săi gârboviți, a început a urca cu anevoie Calvarul.

Părintele Clofanda, știind că este păstorul diecezei, a început a merge pe la preoți, a se interesa de problemele lor și, mai ales, îi încuraja în acele zile de furtună ce se abătuseră asupra Bisericii Catolice. Dar tocmai acest lucru n-a fost pe placul celor fără Dumnezeu. Nu la multă vreme i s-a impus domiciliu obligatoriu la Botoșani. Nu mai avea voie să părăsească localitatea fără o aprobare specială. În acest caz preoții au început a veni la dânsul, căci aveau nevoie de îndrumările păstorului lor.

În luna ianuarie 1951 am mers și eu la Botoșani. Cu acea ocazie părintele mi-a spus c-a fost la dânsul un trimis al stăpânirii, o lepădătură, care să-l lămurească. Dar el i-a zis: „Mă, ne-a pus Roma și Biserica să apărăm credința, iar tu vrei s-o distrugi!” Acesta a fost începutul unei aspre și tăioase dojeni în urma căreia inima celui trimis s-a înmuiat și a început a plânge. El a replicat: „Dacă acum eu dau înapoi, înseamnă să-mi pun capul pe tăietor!” La care, părintele Clofanda i-a răspuns: „Pune-l tu și eu îl pun alături de tine pentru credința lui Cristos! Uite, mă, niște copile ca Agata, Agnesa, Cecilia cum și-au dat viața pentru credința lui Cristos, iar noi să ne lepădăm de ea?”

Trimisul a plecat și cred c-a raportat ce a pățit la Botoșani.

La vreo lună de zile am trimis pe o doamnă din Roman, care avea rude la Botoșani, și am rugat-o să treacă și pe la părintele Clofanda. El i-a spus ei: „Sunt informat că mă vor ridica”. Când am mers eu pe la începutul lui martie, părintele nu mai era. Fusese dus la închisoare.

Puținele persoane care m-au întâlnit m-au rugat să nu le las măcar de Paște fără sfânta Liturghie, ceea ce am și făcut.

În toamna anului 1955, târziu, părintele Clofanda a fost eliberat. A stat închis fără a fi fost judecat. L-am vizitat și l-am găsit internat în spital la Botoșani. L-am salutat cu aceste cuvinte: *Te martirum candidatus laudat exercitus* („Pe tine, Doamne, te laudă ceata strălucită a martirilor”). A zâmbit și a făcut un semn cu mâna, un semn de refuz al oricărei laude.

Mi-a povestit cum a fost la Sighetu Marmăției în celulă cu episcopul Anton Durcovici, care în ultima vreme nu se mai putea ține pe picioare. „Într-o dimineață, toți cei din celulă am cerut ca acest bolnav să fie dus la infirmerie și îngrijit. L-au scos și l-au dus într-o celulă, singur, unde a murit de frig și de foame”. Mi-a mai spus că în brațele lui a murit un preot de la Alba-Iulia, numit Boga, ce fusese vicar general. Acestuia părintele i-a zis: „De-acum scapi de orice suferință și mergi într-o lume mai bună”.

Părintele Clofanda a mai activat câțiva ani la Botoșani, iar acum se odihnește în același cimitir cu mulți dintre foștii săi „copii” pe care i-a îndrumat mereu pe calea mântuirii.

Numele acestui preot se înscrie în acel șir destul de lung al atâtor persoane care au suferit pentru credință și care au plătit un preț destul de mare apărând drepturile și libertatea Bisericii Catolice.

Nu trebuie date uitării acele cuvinte ale credincioșilor din Botoșani: „Călăii ni l-au ridicat pe părintele”. Cred că este expresia cea mai nimerită pentru a indica pe aceia care în numele libertății au adus atâtea persoane la suferință și la moarte.

Amintiri – Pr. Wilhelm Clofanda³

De obicei nu mă uit la televizor, la „Memorialul durerii”. E noapte și sunt ostenită. Dar eu știu. L-am văzut pe părintele Wilhelm Clofanda a doua zi când s-a întors de la Canal. Într-o zi, ai mei veniseră plângând acasă. Liturghia nu s-a mai făcut. L-au luat pe părintele. Am ciocnit ouăle de Paști cu lacrimi. Un preot din altă parohie a venit și a celebrat... Apoi a venit un alt preot, bun păstor, ne vizita acasă familiile, la rând: părintele Mihai Dămoc. L-au luat și pe el. Părintele Clofanda a stat ore în șir sub duș, pentru că a adresat un cuvânt Monseniorului Ghica. Mama îmi mai spunea de un părinte care se juca cu mine când eram mică. Eu îi povesteam câte ceva, iar el râdea și se bucura. L-au ucis comuniștii. De ce, întreba inima de copil, dacă era așa de bun? Și-mi părea rău că nu mi-l aminteam. Dar azi îmi amintesc de colegi și rude, fii de deținuți politic, cei mai buni elevi, cărora li s-a închis poarta liceului, de socrul meu privind prin crăpătura zidului închisorii înmormântarea întâiului său născut, dovadă că și vecinătatea închisorii cu cimitirul poate fi bună la ceva.

Când s-a întors, părintele Clofanda nu avea dinți și sănătatea îi era ruinată. Ai noștri îi duceau ce aveau mai bun în casă. N-am să-i uit ochii de lumină, fața de copil și zâmbetul bun în barba albă ca neaua, de care zadarnic au tras smulgându-i firele cu lacrimi: „Țapule, tot mai crezi în Dumnezeu?” Am tremurat într-o seară când l-au luat din nou. Se ducea periodic să dea socoteală pentru „crima” de a-l iubi pe Dumnezeu. Am crezut că nu se mai întoarce. În biserică lumea plângea în tăcere și se ruga. Tot mai puțini. S-a înnoptat și, cu inimi grele, ne întorceam acasă. „Se întorceau bătându-și

---

³ Cecilia LUJINSCHI, „Amintiri – Pr. Wilhelm Clofanda”, *Almanahul „Presa Bună”*, Iași 1994, 232.

pieptul”. Când de după colț, de pe bulevardul străjuit de tei, o siluetă cu raze în barbă pășea încet, „mirosind a Cruce și a Înviere”. Nu am îndrăznit să-l atingem.

– Părintele!

– Eu sunt! Mă duc să celebrez Sfânta Liturghie.

Ne-am întors cu el. A fost o Liturghie de noapte.

A murit mult mai târziu, înconjurat de fii și fiice în Cristos, încărcat de ani și de har. I-au urmat bunica, moșul, socrul meu și mulți alții, înconjurați de cei dragi, bătrâni și tineri. Unora nu le mai știu chipul. Dar aud Pâinea pe care le-o dădea pe rând:

– *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam.*

– *Amen.*

Au intrat în Catedrala „cerului...”

În seara aceasta am deschis televizorul. „Memoria-lul durerii”. O doamnă care a fost deportată în Bărăgan la vârsta de cinci ani a spus plângând că peste țară apasă un blestem, un blestem de care mai ales copiii au parte... Am văzut și niște bătrâni singuri, mult mai săraci decât săracii, mult mai bogați decât bogații. Câți or fi în țară ca ei? Mulți? Sunt din generația care nu a cunoscut divorțul. Au rămas fideli unul altuia pe aceași cruce. Au avut voie să facă avort cu 30 de lei, însă cei mai mulți nu au făcut. Generația mea nu a avut voie, însă unii au făcut. Dar acum, și adresez aceste rânduri mai ales copiilor noștri, cei care se căsătoresc acum, ce blestem îndeamnă generația cea mai numeroasă, singura bogăție lăsată țării de ceaușism, să-și omoare copiii? Mă răsucesc în așternut și mă gândesc că poate nimeni nu are dreptul să doarmă liniștit... Copii, să nu fim copii blestemați! Nu aveți locuințe, nu aveți loc de muncă, banii nu ajung la asemenea prețuri, e nedrept și crud. Dar dacă vom continua cu divorț și

avort, dacă nu vom ști să facem liturghia de noapte, peste 50 de ani va fi iar memorialul durerii. Iar noi, cei mulți, și fiii noștri cei puțini vor fi protagoniștii. „Căci de se fac acestea în lemnul cel verde...”

Se face ziuă!?

Un suflet ales: Charlotte Sibi⁴

De-a lungul multor decenii, comunitatea catolică din Iași a fost edificată sufletește de prezența pilduitoare, în mijlocul ei, a acestei adevărate creștine.

Născută la Iași, la data de 26 decembrie 1902, fiică a consulului francez de Iași, Joseph Sibi, și a Hortensiei, Charlotte era a doua din cele trei fete ale familiei. După ce a urmat școala generală la Iași, în timpul Primului Război Mondial (1916-1918) a trebuit să se refugieze în Franța, la rude, trecând prin multe și mari peripeții. După război, întreaga familie se întoarce la Iași. Charlotte urmează cursurile Universității „Al.I. Cuza”, devenind profesoară de limbă franceză.

Am avut fericirea s-o cunosc încă din copilărie, în anii școlii primare parohiale catolice (1935-1939), când, ca ministrant la Liturghie, în catedrală, o vedeam pe tânăra profesoară Charlotte Sibi nelipsită de la Liturghia duminicală și sfânta Împărtășanie, chiar și în timpul săptămâinii. Mai întotdeauna stătea în aceeași bancă, reculeasă, iradiind de prezență divină. Mă gândeam: așa trebuie să fie o sfântă a lui Dumnezeu. Când, la ofertoriu, mergeam să strâng obolul creștinilor, mă impresiona faptul că această bună creștină scotea de fiecare dată din cărticica ei de rugăciune o bancnotă nou-nouță pe care o așeza cu multă discreție pe tava ce trecea prin fața ei. Întrebând-o pe mama mea de ce

---

⁴ Anton DESPINESCU, „Un suflet ales: Charlotte Sibi”, *Almanahul „Presa Bună”*, Iași 1996, 99-103.

domnișoara Sibi procedează așa, mi s-a răspuns că are un așa mare respect față de Dumnezeu și față de lăcașul său sfânt, încât oferă ce are mai curat, din inimă curată. Aceste cuvinte ale mamei m-au făcut să am o stimă din ce în ce mai mare față de acest suflet deosebit de frumos.

Au trecut multe decenii de atunci, evenimente deosebit de importante, cu transformări radicale în istoria țării și a lumii întregi, pentru foarte mulți derutante, catastrofale. Profesoara Charlotte Sibi nu a fost scutită de prigoana aberantă împotriva a tot ceea ce se voia vertical în vâltoare. Deși recunoscută ca un cadru didactic eminent, ținuta ei moral-creștină nu intra în tiparele noii orânduiri comuniste. Marginalizată, obligată să trăiască din puținele economii, dintr-un ajutor social modest, devenit ulterior o pensie inadecvată demnității ei, Charlotte Sibi și-a păstrat neclintite convingerile ei creștine și umane. Sfidând ironiile ateiste îndreptate împotriva creștinilor, profesoara Sibi a continuat să participe cu și mai multă pietate la serviciile religioase, reușind să adune în jurul ei persoane doritoare de a-și menține echilibrul sufletesc și forța necesară pentru depășirea dificultăților și propășirea în viața lor spirituală. Puteau fi văzute împreună recitând Rozariul sau parcurgând cu multă evlavie Calea Sfintei Cruci. Disponând de o bogată bibliotecă ascetică, Charlotte Sibi era capabilă să ofere o bună îndrumare spirituală celor care apelau la dânsa.

Temeinica ei pregătire didactică și pedagogică, întărită și prin ținuta sa morală creștină exemplară, i-a atras mare respect și simpatie din partea elevelor și a părinților lor. Eminentă profesoară de franceză Charlotte Sibi a ajutat multe generații de elevi și eleve la liceele „Carmen Sylva” din Botoșani și „Oltea Doamna”

din Iași, până în anul 1949, să-și însușească temeinic cunoștințele limbii franceze, s-o iubească și s-o folosească. Chiar și după ce a fost exclusă din învățământ de către comuniști, ea a continuat să țină ore acasă sau în diferite familii care îi cunoșteau marele talent. Pe lângă însușirea acestor cunoștințe, reușea să imprime în sufletele elevilor săi, indiferent de confesiunea lor religioasă, nu atât prin cuvânt, cât mai mult prin exemplul vieții ei umane și creștine, o apreciere inteligentă a adevăratelor valori. Nu-i de mirare dacă atâtea și atâția i-au rămas recunoscători și atașați de ea toată viața. Realizându-se în diferite domenii, aceștia au ținut ca și copiii lor s-o aibă ca profesoară și îndrumătoare. Cunoscut cazul unei foste eleve a sa din Botoșani, evreică, venită la Iași pentru studii la Facultatea de Medicină, dar care în ultimul an, împrietenindu-se cu un coleg dintr-o familie sus-pusă, rămăsese gravidă; repudiată de tatăl copilului, în disperare de cauză, era gata să se sinucidă. Întâlnindu-se cu buna ei fostă profesoară Sibi, se întâlnește de fapt cu salvatoarea ei. Aducându-o pe linia de plutire, și-o apropie cu bunătate și înțelepciune de mamă, redându-i curajul de viață, deschizându-i în același timp poarta credinței creștine. Totuși, Charlotte Sibi nu a fost învinuită niciodată de a fi inoportunit conștiința religioasă a cuiva. Ea a respectat cu sfințenie convingerile religioase ale tuturor. Pe cei indiferenți i-a ajutat totuși să cunoască și să aprecieze adevăratele valori umane și creștine. Dacă unii din anturajul ei au îmbrățișat credința și practica vieții catolice, au făcut-o din inițiativă proprie, la libera lor alegere. Și nu au regretat niciodată.

În ultimii ani ai vieții sale, bătrânețea înaintată și infirmitatea de care suferea nu-i permiteau să se deplaseze din strada Palade 12 până la Catedrala Catolică

pe care a îndrăgit-o așa de mult. Din când în când, mergea un preot de la parohie să-i ducă sfânta Împărtășanie. Aflând de situația ei, fiind la Institutul Teologic Romano-Catolic, nu departe de locuința sa, m-am oferit să-i duc eu, în fiecare zi de miercuri, sfânta Împărtășanie. S-a bucurat nespus de mult, văzând în aceasta o intervenție specială a sfântului Iosif, pe care l-a venerat toată viața sa cu multă pietate, fiind și patronul tatălui său, Joseph Sibi. Cu aprobarea deosebită a Mons. Petru Gherghel, am putut sluji sfânta Liturghie, la sărbătorile mari de peste an, în holul locuinței sale. Cu această ocazie veneau alături de sora ei mai în vârstă, Marie, unii de-ai casei, prietene și cunoștințe devotate ei. Sufletul îi era inundat de bucurie. Se pregătea cu mare grijă și mulțumea cu toată recunoștința pentru marele favor.

Avea o considerație extraordinară față de preot. Printre notițele sale scrise cu o caligrafie impecabilă, am aflat următoarele rânduri:

Ce splendid lucru este să fii preot, poți da sufletelor nu numai învățătură și povață; asta putem face și noi, ceilalți, dacă ne ajută harul Domnului și o cerem cu smerenie; dar să poți da sufletelor pe Dumnezeu însuși!

Ultimele patru luni din călătoria pământească a Charlottei Sibi au fost, după cum s-au exprimat mulți, purgatorul ei sufletesc. Fractura de bazin a obligat-o la o spitalizare îndelungată și dureroasă. Am vizitat-o de mai multe ori. Știam că se roagă pentru toți cei care i se încredințează sufletește. Ar fi dorit ca, din familia ei, cineva să aibă vocație preoțească. Strănepotul Florin Crihălmeanu din Cluj se părea că ar înclina, dar nu era hotărât. Ultima oară când am văzut-o la spitalul de urgență mi-a spus că oferă rugăciunile și suferințele ei pentru Florin. Când, după trei ani, l-am văzut pe acesta

la Blaj, cu ocazia înscăunării cardinalului Todea ca mitropolit unit, nu m-am mirat prea mult văzându-l îmbrăcat în sutană preoțească. Mama sa mi-a spus că a fost hirotonit și că va pleca la Roma pentru studii de specializare. Rugăciunile și jertfele lui „Tan’ Charlotte” au fost primite.

Preasfânta Fecioară Maria, regina lunii mai, pe care a venerat-o cu însuflețire toată viața, a voit s-o cheme la ea către sfârșitul lunii mai 1989. La înmormântare, pe lângă preoți și enoriași ai comunității catolice din Iași, au ținut să o conducă la locul de odihnă numeroși foști elevi și eleve care își exprimau și în felul acesta recunoștința față de buna și înțeleapta lor profesoară.

La trecerea a șapte ani de la acest eveniment, inițind această prezentare memorialistică a vieții și activității profesoarei Charlotte Sibi, am apelat și la mărturiile unora din cei mai apropiați sufletește de ilustra decedată.

Profesoara Charlotte Sibi a fost o personalitate remarcabilă a culturii române, înscriind în patrimoniul româno-francez valori spirituale mai durabile decât piatra și aurul, pentru că ea a contribuit la zidirea sufletului zecilor de generații de tineri ai patriei noastre. Ea și-a păstrat până în ultima clipă a vieții întreaga vigoare intelectuală, un puternic elan creator, o profundă și nestrămutată credință creștină... Lecțiile ei de limbă franceză erau sublime. Viața ei s-a polarizat între datoria față de Dumnezeu și față de societate... Nu se plângea niciodată de nimic. Lua totul ca din mâna bunului Dumnezeu, încercând mereu să fie sprijin, ajutor spiritual și material pentru toți pe care-i cunoștea sau numai auzea că se află în impas... Nu pierdea timpul, citea și se instruia pentru că avea „cultul cărții”. De unde avea atâta har pentru rugăciune, atâta putere de muncă, de bunătate, de dăruire? Cu siguranță numai de la Dumnezeu. Era un adevărat apostol (prof. Alice Donose).

Țintuită pe patul de suferință, pradă unor chinuri cumplite, a suportat cu umilință creștină și demnitate toate încercările și a fost tot timpul lucidă (Viorica Damian).

Am avut privilegiul de a fi în preajma domnișoarei Charlotte Sibi. Au fost, cu siguranță, clipele cele mai luminoase din viața mea. Țin să relievez trei mari direcții ale personalității sale: credință autentică și pură, erudiție dublată de agerimea spiritului de intelectual fin, subtil și pătrunzător și o nemărginită dragoste pentru copii. Iubea atât de mult România, deși a avut de înfruntat mari vitregii; niciodată nu am auzit-o ponegrind pe cineva... Lecțiile sale de limbă franceză erau de fapt lecții de cultură și de viață (ing. Dumitru Motreanu)

Toate câte le-am învățat de la domnișoara Sibi aveau semnificații profunde, îndemnând la bunătate și înțelepciune... Orele dumneaei erau adevărate lecții de viață. Glasul îi era așa de calm, cald și blând, încât eu cred că oricine o asculta, dacă era supărat, devenea fericit, iar dacă era rău, devenea bun. Comportarea domnișoarei era aceea a unei sfinte. Când intram în camera ei pentru ora de franceză, o găseam mereu rugându-se pentru elevii săi, pentru familii, pentru un viitor fericit al României, pentru pace în lume, aducând mulțumire lui Dumnezeu pentru zilele pe care i le-a dat... Îmi citea rugăciuni și pasaje din Biblie... Faptul că eu cred în Dumnezeu îl datorez în cea mai mare parte dumneaei... Pentru mine domnișoara Sibi nu a murit: o simt că trăiește și veghează asupra vieții mele. Menirea domnișoarei Sibi, sufletul nobil, a fost de a aduce o rază de soare, de a răspândi mulțumire și pace în inimile tuturor (Viorica Venera Motreanu).

Domnișoara Sibi îl iubea mult pe Dumnezeu. Deși înaintată în vârstă, venea zilnic la sfânta Liturghie, stând foarte reculeasă în biserică. Am admirat la ea modestia și lipsa de preocupare în a fi pe placul lumii; dorea mult să-i placă lui Isus și îl imita în dezlipirea de cele lumești. În suferință a fost un exemplu de resemnare la voința lui Dumnezeu (Cornelia Diac).

A trăit până în ultima clipă pentru Dumnezeu și oameni. S-a ocupat de direcțiunea mea spirituală și a soțului meu; ne-a sprijinit cu rugăciunile și jertfele ei în toate împrejurările, pe noi, pe copiii și nepoții noștri... Ce bun a fost Dumnezeu că mi-a dat o asemenea prietenă! Printr-înșa mi-a vorbit Dumnezeu în ceasurile grele ale vieții... (Olimpia Alexandru – Deleni, Iași)

Charlotte Sibi a fost nu numai o ambasadoare strălucită a limbii și culturii franceze, dar în același timp un om de o rară bunătate, deosebit de sensibilă la problemele personale sau familiare ale elevelor sale de la Liceul „Carmen Sylva”, care o iubeau ca pe o rudă apropiată... Îmi vine să o compar doar cu o singură personalitate a timpurilor actuale, de egal devotament și desprindere de sine: Maica Tereza de Calcutta (dr. docent Vlad Apăteanu – București).

Avea un suflet de copil care se bucura și se întrista din toată inima... Era foarte generoasă... A ținut secretă toată suferința ei de o viață... Acuzată de indolență la moartea tatălui, răspunde: „Sufăr, dar eu cred că îl voi revedea!” Întotdeauna se gândea la ceilalți, căutând să le scoată în evidență părțile bune... Rugăciunea era viața ei. În ultimele zile ale călătoriei sale pământești, suferea cumplit cerând: „Rugați-vă lui Dumnezeu să-mi dea răbdare!” Am întrebat-o: „Nu vă supărați pe Isus pentru că suferiți atât de mult?” „Nu!” „Aveți încredere în Isus?” Îmi răspunse apăsător: „Sigur că da!” – mirată parcă de întrebarea mea. A fost sare a pământului și lumină pentru toți cei care au cunoscut-o și iubit-o... A fost o evanghelie trăită (Cecilia Lujinschi, profesoară).

Domnișoara Sibi mi-a deschis orizonturi complet noi. M-a învățat adevărata religie. Mi-a fost un adevărat director spiritual. Cu zece zile înainte de a muri, mi-a dăruit cărțile *Lettres sur la souffrance* de Elisabeth Leseur și *Introduction à la vie dévote* de sfântul Francisc de Sales. Domnișoara este una dintre prietenele mele din cer. Sunt

convinsă că Dumnezeu a primit-o la dânsul (Rodica Cârjă – Botoșani).

Domnișoara Sibi este una dintre fecioarele înțelepte, care a oferit tuturor celor pe care i-a întâlnit în drumul vieții din lumina candelii sufletului ei. Mulțumesc bunului Dumnezeu că am întâlnit acest mare și nobil suflet care mi-a fost o adevărată mamă sufletească. La școala ei am învățat timp de 25 de ani să fiu o creștină adevărată. Era ea însăși de o umilință și o blândețe exemplară. Avea o devoțiune specială față de sfânta Tereza a Pruncului Isus, pentru calea copilăriei ei spirituale. Când vorbea, era un adevărat izvor de apă vie pentru sufletele însetate.

În ultimele zile ale vieții sale, venea multă lume să o vadă, să o mângâie. Dar ea dorea liniște: „Vreau să dorm!” Într-adevăr, a adormit în Domnul un somn ușor, după o viață blândă, umilă, fără zgomot, lăsând însă în urma ei o dâră luminoasă, apreciată cum se cuvine de toți cei care au cunoscut-o (Maria Coșulțchi – Iași).

Preamărit să fie Dumnezeu Tatăl în Biserica sfântă, Poporul Noii Alianțe, răscumpărat prin sângele Mielului, sfințit prin Duhul Adevărului!

*Toți sfinții și sfintele lui Dumnezeu,
rugați-vă pentru noi!*

IMAGINI

Prima sfântă Împărtășanie (1911),
Pr. Francisc Șubinski și pr. Wilhelm Ciofanda

Corul Bisericii (26 iunie 1932), pr. Wilhelm Ciofanda,
pr. Orestes Tușinski și pr. Gheorghe Peț

Corul bisericii (24 iunie 1934), pr. Bonaventura Romila,
pr. Wilhelm Clofanda, pr. Francisc Hojden
și pr. Gheorghe Peț

Corul bisericii (24 iunie 1934)

Jubileul de 25 de ani de Preoție (24 iunie 1934),
pr. Bonaventura Romila, pr. Wilhelm Clofanda,
pr. Francisc Hojden și pr. Gheorghe Peț

Corul bisericii (24 iunie 1935)

Pr. Wilhelm Clofanda, un preot neidentificat
și pr. Gheorghe Peț și

Pr. Wilhelm Clofanda (2 ianuarie 1934)

Biserica catolică din Botoșani (1937)

Episcopul Mihai Robu cu ocazia sf. Mir (9 octombrie 1938)

Episcopul Mihai Robu cu ocazia sf. Mir (9 octombrie 1938)
pr. Ioan Mărtinaș, pr. Anton Peț și pr. Wilhelm Colfanda

Episcopul Mihai Robu cu ocazia sf. Mir (9 octombrie 1938)

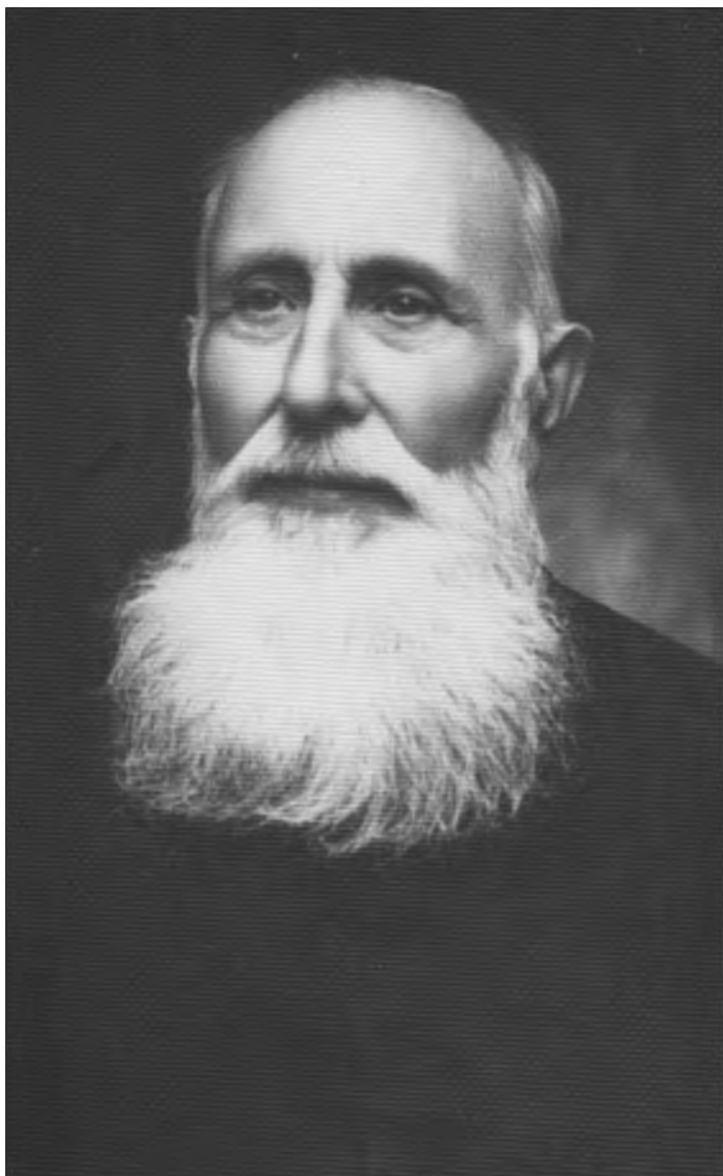

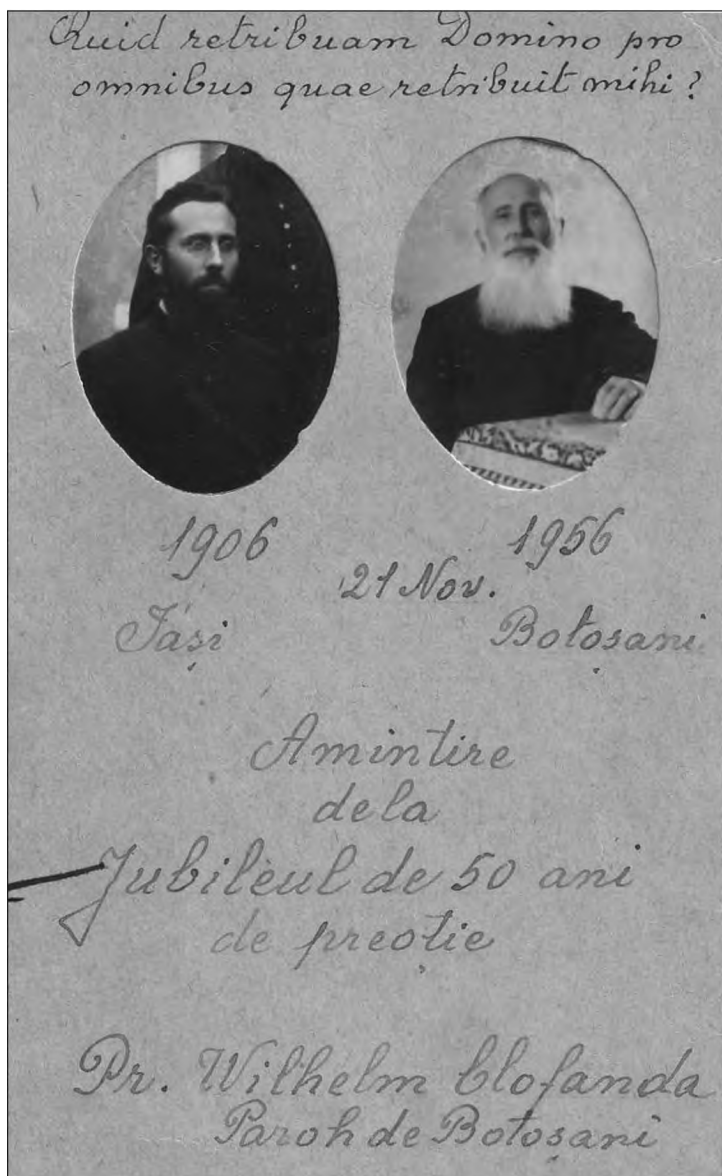
Prima sfântă Împărtășanie (iunie 1946)

Pr. W. Clain, Pr. Gh. Peț, Pr. W. Clofanda, Pr. F. Hojden,
Pr. A. Peț, Pr. I. Jicmon (25 iunie 1956)

Pr. W. Clofanda la 50 de ani de Preoție (25 iunie 1956)

Amintire de la Jubileul de 50 de ani de Preoție

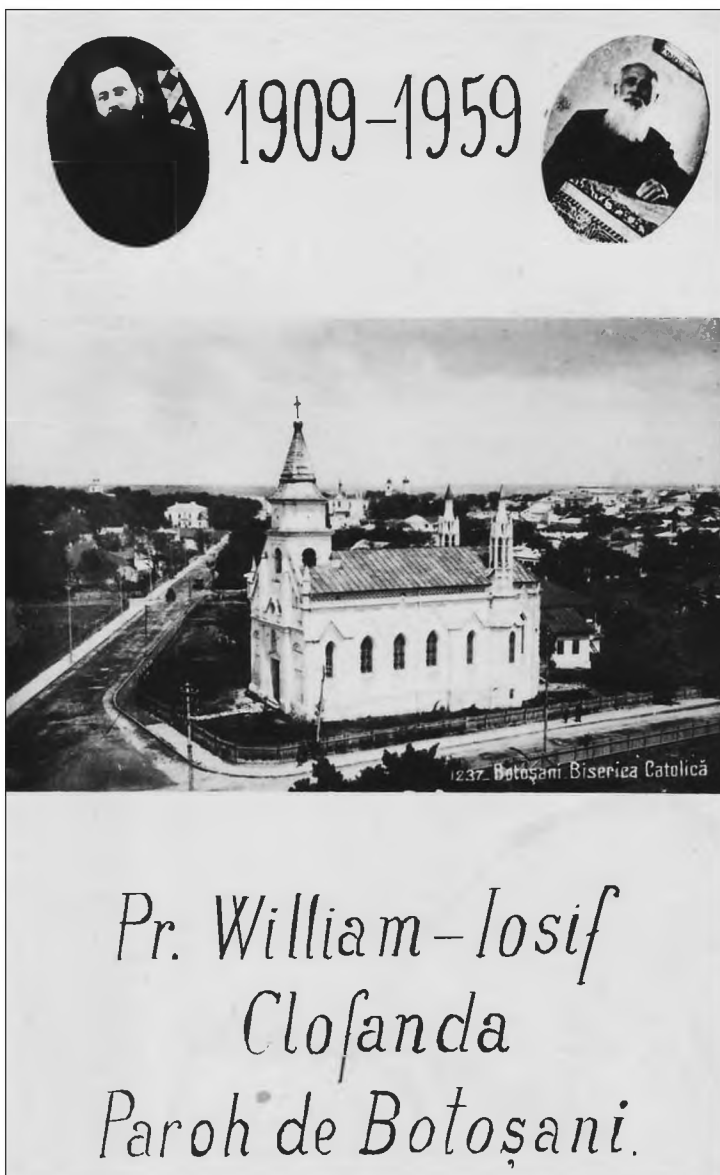
Pr. W. Clófanda după ieșirea din detenție, cu Pr. M. Dămoc

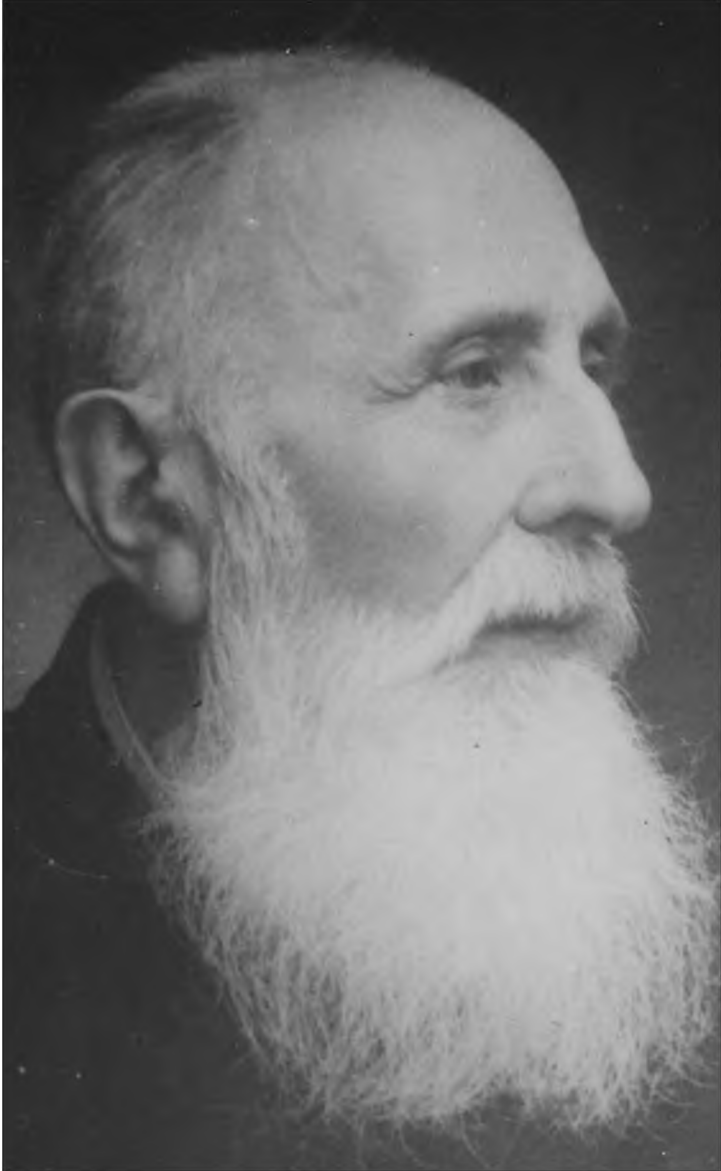
Pr. W. Clofanda după ieșirea din detenție, în rugăciune

Biserica din Botoșani (1956)

Amintire

Pr. W. Clofanda la 60 de ani de Preoție (30 iunie 1966)

*Amintire
de la 60 ani de preoție a
Fr. William Iosif Clofanda
Botoșani
1906 - 26 Nov. - 1966*

Amintire de la Jubileul de 60 de ani de Preoție

Pr. W. Clofanda, ultima fotografie

Mormântul Pr. W. Clofanda

Placă în amintirea Pr. W. Clofanda

Biserica catolică din Botoșani (exterior)

Biserica catolică din Botoșani (exterior)

Biserica catolică din Botoșani (interior)

Biserica catolică din Botoșani (altarul)

Casa parohială

Casa parohială

Biserica catolică din Dorohoi

Lucrarea are unsprezece capitole. În primul capitol am făcut o incursiune istorică a Bisericii Catolice în provinciile românești după marea schismă din 1054. Apoi, în cap. II, am realizat un istoric al Botoșaniului, înșirând evenimentele mai importante prin care au trecut locuitorii orașului. De la cap. III până la cap. XI am vorbit despre Parohia Catolică Botoșani: evoluția demografică a comunității catolice, aspecte din viața comunității, despre biserica și cimitirul din localitate, despre filialele parohiei, despre vizitele pastorale ale episcopului în parohie și despre preoții care au activat în această parohie, iar în final, câteva evocări și mărturii despre persoane care au marcat viața Parohiei Botoșani.

ISBN 978-606-578-413-0

www.editurasapientia.ro